

Před čtyřiceti lety, v květnu 1945, mohly české vysoké školy po téměř šestileté přestávce znovu zahájit svou činnost ve svobodné vlasti.

Na počest tohoto výročí chce redakční rada "Zpráv Archivu Univerzity Karlovy" připomenout události spojené nejen s dobou okupace českých zemí nacistickým Německem, 17. listopadem 1939 a perzekucí českých vysokoškolských učitelů a studentů v letech 1939-1945, ale i s dobou bezprostředně následující po slavném Květnovém povstání pražského lidu a osvobození Československa Sovětskou armádou. Proto jsou v tomto čísle shromážděny články, vzpomínky a dokumenty vypovídající o nacistické perzekuci, o boji českého lidu proti okupantům a o nadšené činnosti studentů, zaměstnanců i pokrokových učitelů při odstraňování škod způsobených válkou a okupací na našich vysokých školách, zejména na Univerzitě Karlově.

Mnohé z toho, co je v časopise "Zprávy Archivu UK" publikováno, je jistě známo, celá řada faktů a dokumentů, zejména z období poválečné obnovy pražské univerzity a studentského revolučního hnutí, však nebyla dosud uveřejněna. Tvoří důležitou charakteristiku tohoto období, které natrvalo ovlivnilo nejen život vysokých škol v Československu, ale i vývoj našich národů směřujících k epoše budování socialismu.

Miluše Havránková

VZPOMÍNKA NA OBĚTI NACISTICKÉ PERZEKUCE Z ŘAD PROFESORŮ
A DOCENTŮ UNIVERZITY KARLOVY

Osudným dnem pro celé vysoké školství na území Čech a Moravy byl 17. listopad 1939. V noci z 16. na 17. 11. podnikly ozbrojené oddíly SS, německé policie a gestapa razii proti českým vysokým školám a vysokoškolskému studentstvu. Jak uvádí vyhláška říšského protektora von Neuratha ze 17. listopadu 1939, že "Ačkoliv bylo opětovně vážně vyrováno, pokouší se od nějaké doby skupiny českých intelektuálů ve spolupráci s emigrantskými hruhy v cizině, menšími nebo většími akcemi odporu rušit klid a pořádek v Protektorátu Böhmen und Mähren. Při tom bylo zjištěno, že původci těchto aktů odporu jsou zvláště také na českých vysokých školách.

Ježto tyto živly daly se ve dnech 28. října a 15. listopadu strhnouti k násilným činům proti jednotlivým Němcům, byly české vysoké školy na dobu tří roků uzavřeny, devět pachatelů bylo zastřeleno a větší počet účastníků vzat do vazby."

Tento větší počet účastníků, který byl vzat do vazby činil 1 850 studentů, z nichž 1 185 bylo deportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg. Vysoké školy byly zavřeny s úmyslem, že již nikdy nebudou otevřeny, obsazeny oddíly SS, německé armády a jinými německými jednotkami, knihovny a sbírky rozkradeny nebo zničeny. České univerzitní ústavy byly zabráný německou univerzitou.

Celá tato akce nebyla jevem náhodným. Nacisté šli záměrně proti všemu, co souviselo s českou vzdělaností. Chtěli zatlačit mladou inteligenci národa, potlačit jakýkoliv vědecký rozvoj vysokých škol. Jejich úmysl se však nezdařil. Svým tvrdým postupem proti studentům a vysokým školám, který měl zastrašit všechny vrstvy národa, naopak posílili český odboj.

Do odboje se zapojili i četní představitelé akademické obce Univerzity Karlovy. Mnoho z nich bylo nacisty internováno, žalářováno a odsouzeno i na doživotí. Mnoho však bylo i těch, kteří byli za svou odbojovou činnost umučeni nebo popraveni.

V době, kdy se rozhodovalo o bytí či nebytí naroda, ukázali tak přes veškeré zatýkání, věznění a popravy, postavit stranu svobody, na stranu protifašistické fronty. Proto udalosti spojené se 17. listopadem a odbojem za okupace jsou posvěceny nejčestnějším postojem pokrokové inteligence, která pochopila svůj úkol a své poslání.

Profesoři a docenti UK - oběti nacistické perzekuce^{x)}

MUDr. V l a d i m í r B e r g a u e r

* 18.9.1898 v Písku

+ 24.10.1942 v Mauthausenu popraven

- soukromý docent obecné biologie
- MUDr. 15.12.1923
- habilitace: 24.12.1928
- ředitel eugenického ústavu
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 30.6.1942
- 20.7.1948 jmenován mimořádným profesorem obecné biologie in memoriam s účinností od 1.5.1952

MUDr. J i ř í F r a n t a

* 31.8.1899 v Lipníku n/Bečvou

+ 2.2.1945 v Brandenburgu

- soukromý docent očního lékařství
- MUDr. 29.3.1924
- habilitace: 12.7.1938
- 1934-1939 primářem očního oddělení nemocnice v Opavě
- 9.3.1939 jmenován primářem očního oddělení nemocnice v Hradci Králové
- ilegální odbojový pracovník

x) Do seznamu byly zahrnuty oběti nacistické perzekuce z řad profesorů a docentů UK a dále ti, kterým byla za odbojovou činnost udělena in memoriam venia docendi. (Nebyli zařazeni docenti fakult UK, kteří působili již jako profesoři na ČVUT, brněnské či bratislavské univerzitě, Vysoké škole zvěrolékařské v Brně apod.).

- zatčen 27.10.1941
- 7.5.1943 v Berlíně odsouzen k smrti
- 12.1.1945 rozsudek změněn na základě vědecké činnosti v době vazby na 12 let káznice. Zemřel následkem vyčerpání.
- 17.6.1946 in memoriam udělen válečný kříž 1939
- 18.7.1969 in memoriam Řád práce

MUDr. A l e x a n d e r G j u r i c

- * 29.4.1898 v Doboji (Jugoslávie)
- + 16.8.1944 v Drážďanech popraven
- soukromý docent odborné patologie a tercie nemocí
- MUDr. 3.11.1923
- habilitace: 12.9.1929
- asistent II.interní kliniky
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen v dubnu 1942 v Bělehradě
- 27.5.1943 odsouzen k smrti
- 9.8.1947 jmenován mimořádným profesorem vnitřního lékařství in memoriam s účinností od 1.5.1944

MUDr. J a n J e s e n s k ý

- * 5.3.1904 v Praze
- + 24.10.1942 v Mauthausenu popraven
- soukromý docent zubního lékařství
- MUDr. 16.12.1927
- habilitace: 10.5.1937
- asistent, později přednosta protetického oddělení zubní kliniky UK
- zatčen 24.6.1942
- 2.6.1948 jmenován mimořádným profesorem zubního lékařství in memoriam s účinností od 1.5.1942

MUDr. F r a n t i š e k K a f a

- * 28.4.1894 ve Volyni
- + 4.10.1941 v Praze popraven
- ředitel Zemského ústavu pro choromyslné
- MUDr. 25.10.1919

- 1.1.1920 - konec února 1925 - asistent psychiatrické kliniky
- 30.10.1947 udělena in memoriam venia docendi pro obor psychiatrie

MUDr. J a n L e v i t

✎ 14.6.1884 v Hořicích

+ 13.10.1944 v Osvětimi umučen

- bezplatný mimořádný profesor válečné chirurgie
- MUDr. 5.6.1908
- habilitace: 18.1.1921
- 30.7.1928 jmenován bezplatným mimořádným profesorem válečné chirurgie
- primář chirurgického oddělení Nemocnice na Bulovce
- v r.1942 transportován do Terezína, po 2 letech do Osvětimi

MUDr. M i l o š N e d v ě d

✎ 21.9.1908 v Praze

+ 23.3.1943 v Osvětimi-Birkenau na skvrnitý tyf a bronchopneumonii

- primář interního oddělení pomocné nemocnice ve Vysočanech (odbočka Státní nemocnice vinohradské)
- MUDr. 13.1.1933
- 1935-1937 asistent propedeutické kliniky
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 29.4.1942
- 27.3.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor patologie a terapie nemocí vnitřních
- in memoriam udělen čs. vojenský Řád bílého lva "Za vítězství"
- za okupace pracoval na zásadách socialistické zdravotní péče, jež po skončení války dostaly název Nedvědův plán

MUDr. H y n e k P e l c

✎ 25.2.1895 ve Strakonících

+ 2.7.1942 v Praze popraven

- mimořádný profesor sociálního lékařství
- MUDr. 25.1.1919
- habilitace: 9.8.1927

- 31.10.1933 jmenován bezplatným mimořádným profesorem sociálního lékařství
- 21.8.1935 jmenován mimořádným profesorem sociálního lékařství s účinností od 1.10.1935
- přednosta Ústavu pro sociální lékařství
- zatčen 13.6.1942

MUDr. F r a n t i š e k P r o c h á z k a

✖ 25.12.1908 v Praze

+ 10.6.1944 v Drážďanech popraven

- asistent II.interní kliniky
- MUDr. 15.12.1933
- od 1.10.1934 asistent II.interní kliniky
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 25.1.(?), 25.4.(?) 1941
- 27.5.1943 odsouzen k smrti
- 11.4.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor patologie a terapie nemocí vnitřních

MUDr. S o b ě s l a v S o b e k

✖ 29.9.1897 v Brně

+ 24.10.1942 v Mauthausenu popraven

- ředitel sanatoria ve Vyšných Hágách
- MUDr. 7.4.1924
- 1.10.1923 - 31.12.1924 asistent histologického ústavu
- zatčen v r.1942
- 19.12.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor ftiseologie
- in memoriam udělen Čs.válečný kříž 1939

MUDr. K a r e l S v ě r á k

✖ 22.10.1889 v Boskovicích

+ 24.10.1942 v Mauthausenu popraven

- vrchní odborový rada ministerstva zdravotnictví a referent pro tuberkulozu při nejvyšším zdravotním úřadu
- MUDr. 8.5.1920
- 1.10.1923 - 30.9.1924 pracoval na klinice prof.Syllaby

- zatčen 3.7.1942
- 20.8.1942 převezen do Terezína
- 29.9.1942 odsouzen k smrti
- 22.10.1942 odvezen do Mauthausenu
- 19.12.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor ftiseologie
- in memoriam udělen Čs.válečný kříž 1939

MUDr. L e o T a u s s i g

✱ 1.12.1884 v Hořovicích

+ 1944 v Osvětimi

- bezplatný mimořádný profesor neurologie a psychiatrie
- MUDr. 10.12.1908
- habilitace: 9.4.1919
- 31.3.1931 jmenován bezplatným mimořádným profesorem neurologie a psychiatrie
- stálý soudní znalec pro obor psychiatrie a neurologie

MUDr. Ing. V l a d i m í r T ů m a

✱ 27.3.1897 v Plzni

+ 19.4.1945 v Praze umučen

- soukromý docent histologie a embryologie
- MUDr. 30.4.1921
- habilitace: 3.7.1925
- soukromý docent mikroskopické anatomie a vývoje domácích zvířat na ČVUT - habilitace: 11.9.1931
- již od r.1938 odbojová činnost
- zatčen 23.2.1945

MUDr. V l a d i m í r V a c e k

✱ 24.2.1910 ve Velkém Meziříčí

+ 10.6.1944 v Drážďanech popraven

- asistent II.interní kliniky
- MUDr. 18.12.1933
- od prosince 1940 primář interního oddělení nemocnice v Táboře
- zatčen 23.1.(?), 23.4.(?) 1941
- 27.5.1943 odsouzen k smrti

- 11.4.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor patologie a terapie nemocí vnitřních

PhDr. J o s e f F i s c h e r

* 2.4.1891 v Kolíně

+ 19.2.1945 v Brandenburgu popraven

- scukromý docent dějin filozofie moderní
- PhDr. 28.7.1913
- habilitace: 30.11.1928
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 31.10.1941
- 22.10.1946 udělen in memoriam Čs.válečný kříž 1939
- 3.8.1949 jmenován řádným profesorem dějin filozofie moderní in memoriam s účinností od 1.1.1945

PhDr. J a n F r č e k

* 12.6.1896 v Praze

+ 8.6.1942 v Praze popraven

- rada archivní a knihovní služby ve Slovanské knihovně
- PhDr. 13.3.1922
- zatčen 5.6.1942
- 31.1.1946 udělena in memoriam venia docendi pro obor ruské filologie

PhDr. A r n o š t V i l é m K r a u s

* 4.11.1859 v Třeboradicích

+ 16.4.1943 v Terezíně

- řádný profesor jazyka a literatury německé
- PhDr. 23.12.1883
- habilitace: 14.7.1886
- 15.11.1895 titul a charakter mimořádného profesora
- 7.11.1905 jmenován řádným profesorem jazyka a literatury německé
- 1911/12 - děkan filozofické fakulty
- 1912/13 - proděkan filozofické fakulty
- 15.2.1930 penzionován

PhDr. K a m i l K r o f t a

✱ 17.7.1876 v Plzni

+ 16.8.1945 ve Vrážci u Písku následkem útrap z věznění

- řádný profesor českých dějin se zvláštním zřetelem ke Slovensku
- PhDr. 24.10.1898
- habilitace: 14.9.1905
- 9.12.1910 titul mimořádného profesora
- 17.11.1911 jmenován mimořádným profesorem rakouských dějin
- 25.8.1919 jmenován řádným profesorem českých dějin se zvláštním zřetelem ke Slovensku s účinností od 1.3.1919
- 1920-22 vyslanec ČSR ve Vatikáně, 1922-25 ve Vídni, 1925-27 v Berlíně
- 1927-1936 náměstek ministra zahraničních věcí
- 1936-1938 ministr zahraničních věcí
- zatčen začátkem ledna 1945 v Ejpovicích
- vězněn na Pankráci, v Terezíně; krátce před revolucí převezen do Prahy na Jenerálku
- 8.5.1945 osvobozen

PhDr. J o s e f M a t o u š e k

✱ 13.1.1906 v Hořicích

+ 17.11.1939 v Praze zastřelen

- soukromý docent novějších dějin obecných
- PhDr. 13.2.1929
- habilitace: 18.12.1935
- zemský vicearchivář
- in memoriam udělen Čs.válečný kříž 1939

PhDr. B e d ř i c h M e n d l

✱ 29.8.1892 v Břežanech u Českého Brodu

+ 28.9.1940 v Praze (sebevražda)

- bezplatný mimořádný profesor obecných dějin hospodářských a sociálních
- PhDr. 6.11.1915
- habilitace: 8.7.1927
- 31.7.1934 jmenován bezplatným mimořádným profesorem obecných

dějin hospodářských a sociálních

- ředitel Státního historického ústavu
- pronásledovaný z důvodů rasových

PhDr. J o s e f P á t a

× 27.8.1886 v Litomyšli

+ 24.6.1942 v Praze popraven

- mimořádný profesor jazyka a literatury lužicko-srbské
- PhDr. 25.1.1922
- habilitace: 20.4.1922
- 31.10.1933 jmenován mimořádným profesorem jazyka a literatury lužicko-srbské
- 22.4.1947 jmenován řádným profesorem jazyka a literatury lužicko-srbské in memoriam s účinností od 1.5.1942

PhDr. V á c l a v D o l e j š e k

× 20.2.1895 v Praze

+ 3.1.1945 v Terezíně

- řádný profesor experimentální fyziky
- PhDr. 22.9.1920
- habilitace: 1.5.1924
- 10.5.1928 jmenován mimořádným profesorem experimentální fyziky
- 21.8.1928 jmenován řádným profesorem experimentální fyziky s účinností od 1.7.1935
- ředitel Ústavu pro spektroskopii
- objevitel nové série ve spektru roentgenových paprsků uranu, thoria a vizmutu
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 1.10.1944

RNDr. R a d i m N o v á č e k

× 21.3.1905 v Ústí n/Ořlicí

+ 13.2.1942 v Mauthausenu popraven

- soukromý docent mineralogie
- RNDr. 30.6.1928
- asistent mineralogického ústavu

- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 10.10.1941
- 25.2.1947 jmenován řádným profesorem mineralogie in memoriam s účinností od 1.1.1942

RNDr. J a r o s l a v Š t o r k á n

- * 20.4.1890 v Příbrami
- + 1.6.1942 v Praze popraven
- bezplatný mimořádný profesor zoologie
- RNDr. 27.6.1923
- habilitace: 3.3.1929
- asistent Zoologického ústavu
- 21.8.1935 jmenován bezplatným mimořádným profesorem zoologie
- ilegální odbojový pracovník
- zatčen 1.6.1942 ráno, odpoledne popraven
- 14.3.1947 jmenován řádným profesorem in memoriam pro obor systematické zoologie s účinností od 1.5.1942

RNDr. F r a n t i š e k U l r i c h

- * 11.9.1899 v Boharyni u Nechanic
- + 21.10.1941 v Praze ubit
- mimořádný profesor experimentální mineralogie
- RNDr. 11.7.1922
- habilitace: 10.1.1928
- 31.7.1934 jmenován mimořádným profesorem experimentální mineralogie s účinností od 1.10.1934
- zatčen 9.10.1941
- 13.1.1946 jmenován řádným profesorem in memoriam pro obor experimentální mineralogie s účinností od 1.5.1941

PhDr. F r a n t i š e k Z á v i š k a

- * 18.11.1879 ve Velkém Meziříčí
- + 17.4.1945 v Gifhornu u Braunschweigu ve vojenském lazaretu na pochodu smrti
- řádný profesor teoretické fyziky a matematiky
- PhDr. 1.7.1903
- habilitace: 11.4.1906

- 26.4.1914 jmenován mimořádným profesorem teoretické fyziky a matematiky
- 27.5.1919 jmenován řádným profesorem teoretické fyziky a matematiky
- ředitel Ústavu, semináře a prosemináře pro teoretickou fyziku
- 1926/27 děkan přírodovědecké fakulty
- 1927/28 proděkan přírodovědecké fakulty
- zatčen 21.1.1944

JUDr. J a n A u e r h a n

- * 2.9.1880 ve Skalské myslivně, obec Leština u Humpolce
- + 9.6.1942 v Praze popraven
- soukromý docent antropogeografie Čechů a Slováků
- JUDr. 21.7.1904
- habilitace: 17.4.1931
- od roku 1931 přednášel přírodovědecké fakultě
- prezident Státního úřadu statistického a předseda Státní statistické rady
- zatčen 6.6.1942
- 12.6.1947 jmenován řádným bezplatným profesorem in memoriam pro obor antropogeografie s účinností od 1.5.1942

JUDr. V l a d i m í r H o r a

- * 22.1.1907 v Arnultovicích u Boru
- + 24.12.1944 v Briegu (podlehl útrapám káznice)
- sekretář nejvyššího správního soudu
- JUDr. 23.5.1931
- 30.6.1931 - 31.5.1933 vstoupil do státní služby
- 1.6.1933 nastoupil jako kandidát advokacie přípravnou službu advokátní
- od 17.6.1937 sekretář nejvyššího správního soudu
- zatčen 9.2.1941
- 4.9.1942 odsouzen pro ilegální odbojovou činnost na 15 let káznice
- 20.10.1945 in memoriam udělen Čs.válečný kříž 1939
- 24.4.1947 udělena in memoriam venia docendi pro obor práva ústavního

Prameny

- Archiv Univerzity Karlovy, Akademický senát, inv.č. 482, 483, sign. B2/42
- AUK, Akademický senát, inv.č. 532, 533, 534, sign. B2/47
- AUK, fond filozofické fakulty, osobní spisy profesorů a docentů, inv.č. 202, 407, 419, 478, 482, 561
- AUK, fond lékařské fakulty, osobní spisy profesorů a docentů, inv.č. 111, 306, 328, 493, 519, 848, 1041, 1192, 1231, 1367, 1383, 1555
- AUK, fond právnické fakulty, personálie pedagogů a pracovníků, inv.č. 104
- AUK, fond přírodovědecké fakulty, osobní spisy profesorů a docentů, inv.č. 25, 41, 100, 143, 148, 165
- AUK, Matrika doktorů I (1882-1900), p.532
Matrika doktorů II (1900-1908), p.745, 790, 956
Matrika doktorů III (1908-1916), p.1001, 1010, 1299, 1445
Matrika doktorů IV (1917-1921), p.1607, 1674, 1748, 1799, 1896
Matrika doktorů V (1922-1924), p.2028, 2095, 2232, 2291, 2338, 2348
Matrika doktorů VI (1924-1927), p.2886
Matrika doktorů VII (1927-1931), p-2993, 3078
Matrika doktorů VIII (1931-1934), p.3442 2696, 3850, 3855
- AUK, Výstřižkový archiv, personálie A-Z

Literatura

- Buriánek František, Akce 17.listopad, Naše vojsko-ČSPB 1974, 139 stran
- Buriánek František, 17.listopad, UK Praha 1964, 23 stran
- Cílek Roman, Sedmáctý listopad 1939, Praha 1964 ÚV SBP a ÚV SPB a ÚV ČSM, 33 stran
- Časopis lékařů českých, 84. 1945, č.3, s.1084-1085
- Časopis lékařů českých, 84. 1945, č.19, s.667-668, 1348 a 1418
- Čeští učitelé v protifašistickém odboji 1939-1945, red.Čondl Karel a Pasák Tomáš, Práce, Praha 1978, s.21-22, 180-187
- Duchoňová Jindra, Akademický senát 1882-1951, Inventární seznam, Praha 1973

- Duchoňová Jindra, Inventář lékařské fakulty Univerzity Karlovy 1883-1953, Praha 1978
- Duchoňová Jindra, Inventář právnické fakulty Univerzity Karlovy 1882-1953, Praha 1982
- Duchoňová Jindra, Inventář přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy 1921-1953/60/, Praha 1982
- Halas František X., Nacistická perzekuce na brněnské univerzitě v letech 1939-45, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C 25-26, 1979, s.41-70
- Persekuce českého studentstva za okupace, Praha 1945, s.154
- Petráň Josef, Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948), Univerzita Karlova Praha 1984, s.327-328
- Polišenský Ondřej, Inventář filozofické fakulty Univerzity Karlovy 1882-1966/1970/, Praha 1982
- Stručné dějiny University Karlovy, Praha 1964, s.291-294
- Věstník Československé zoologické společnosti, sv.10, 1945-1946, s.24-26, 31-34

Uzavření českých vysokých škol v roce 1939 nacistickými okupanty a obnova činnosti Univerzity Karlovy a její přeměna v socialistickou vysokou školu jsou v mé osobní vzpomínce spojeny v jedno, i když mezi těmi dvěma historickými událostmi je průrva několik let a tou jde hranice, znamenající pro mne a pro mé životní osudy předěl dvou epoch.

Katastrofální konec Univerzity Karlovy 17. listopadu 1939 jsem prožil jako student. Jako student sice pokročilý, neboť tu noc jsem měl na svém stole v koleji už nashromážděný materiál ke své státní literárněvědné práci - ten pak rozmetalo gestapo, když nás v noci 17. listopadu 1939 přepadlo, odvezlo nejprve do Ruzyně a pak do koncentračního tábora Sachsenhausen. Ale přece jen jsem byl ještě mladý student, který sice už něco věděl o odporném a barbarakém nacismu a na výroční plenárce Spolku posluchačů filozofie se hlásil svými sympatiemi k demokratickému Španělkovi, bojujícímu tehdy s fašistickým Frankem, ale který přece jen si nedovedl ještě představit, co je fašismus schopen udělat z lidí a jak dovede bez zvláštních ohledů likvidovat celé národy.

V Sachsenhausenu jsem se svými studentským kolegou z fakulty a koleje, Jaroslavem Dvořákem, oslnivou nadějí lingvistického semináře prof. Weingarta, mohl vést jen nenápadné rozhovory o tom, jak by měla vypadat literárněvědná práce, jak by měla vycházet z literárního textu konkrétních uměleckých děl. Stejně byly tyto rozhovory pro zabíjäcké lágrové prostředí poněkud nepřipadné, ale alespoň tak jsme nepřestávali být žáky Vysokého učení Karlova. Můj kolega dlouho vzdoroval všem útrapám v koncentráku. A uchoval si lidský způsob myšlení. Svobody se však nedožil a na fakultu se už nevrátil. S lítostí jsem na to musel myslet, když jsem po letech sám přišel na fakultu jako učitel. Pořád mně tam chyběl!

A jestliže jsem se dostal za katedru já a připojil se k těm, kteří se pokoušeli postavit náš literárněvědný obor na základ vědeckého socialismu, pak má na tom podíl i kolektivní

zkušenost nás, českých studentů, politických vězňů koncentračního tábora v Sachsenhausenu a snad i naše poněkud utopické rozhovory. My, kteří jsme to přežili a byli postaveni před velké úkoly obnovy a budování, jsme snad všichni cítili, že nese-
me si v sobě i odkaz našich mrtvých kamarádů, že musíme pracovat i za ně.

Na katedru české a slovenské literatury a literární vědy na filozofické fakultě Univerzity Karlovy jsem se dostal jako učitel na základě své práce literárněkritické. I tahle okolnost snad charakterizuje dobře důležitý nový rys vědecko-pedagogické práce na Univerzitě Karlově, který spočíval v tom, že práce na jednotlivých vědních oborech nezačínala v nové epoše v jakési odbornické izolovanosti od života, ale naopak v přímém a bezprostředním kontaktu s ním.

Samozřejmě jsme nejprve museli hodně dohánět sami na sobě, na svém vědeckém růstu. A my se snažili být na úrovni, kterou předpokládalo postavení a poslání Univerzity Karlovy u nás i ve světě, zejména na oboru bohemistiky. Tento závazek, který jsme si sami ukládali, byl těžký, náročný, žádal od nás dát se do práce celí, celým svým životem. Dělali jsme to také s celou odpovědností. Ale i s celou radostí! Možná, že by bylo možné použít i jiných slov, patetičtějších, ale ponechme to - stejně jako výsledek naší zakladatelské práce - historii.

Pod slovem "dříve" rozumíme období před druhou světovou válkou a též dobu, kterou pamatují po první světové válce. Vstoupil jsem totiž jako student na filozofickou fakultu v r. 1920, prožil jsem zde svá léta docentská a po druhé válce i léta profesorská, která se prodloužila až do druhé poloviny sedmdesátých let. Můj život byl tedy velmi dlouhou dobu spjat s Karlovou univerzitou, s její filozofickou a později pedagogickou fakultou, ale i s jinými fakultami, na nichž jsem přednášel pedagogiku vysokých škol.

Mohla by tedy moje stať mít vzpomínkovou povahu, což by mohlo být zajímavé, ale já sleduji touto statí jiný cíl. Chci ve srovnání se starou dobou poukázat na blahodárné a pro vzdělání nových vysokoškolských generací důležité proměny, kterých bylo u nás ve veškerém školství, a tedy i vysokém, dosaženo naším nástupem k socialismu a postupným budováním rozvinuté socialistické společnosti. Dnešní naši studenti, avšak i mladí vysokoškolští učitelé si neuvědomují a ani nemohou uvědomovat dalekosáhlý pokrok, který se zásluhou školské politiky KSČ uskutečnil. Považují často výhody a možnosti, kterých se jim dostává na cestě školské a tedy i vysokoškolské vzdělanosti, za samozřejmé, aniž si uvědomují, že tyto přednosti a pokroky jsou dílem naší socialistické společnosti.

Jaká byla situace naší Karlovy univerzity v r.1920, kdy se v ní ještě silně projevoval stav z dob rakousko-uherské monarchie? Jak známo, v r.1882 byla stará univerzita, tehdy ještě nazývaná Karlo-Ferdinandovou, rozdělena na českou a německou. Obě měly některé společné instituce a prostory. Společná jim byla univerzitní knihovna a promoční síň. Je pochopitelné, že podporována státem byla více německá univerzita než česká. Projevovalo se to v celé školské politice mocnářství. Češi marně usilovali o zřízení druhé české univerzity v Brně. I umístění jednotlivých fakult v r.1920 bylo celkem nevalné a teprve postupně se zlepšovalo. Byly zde sice k dispozici některé budovy pro obory nově zřízené přírodovědecké fakulty v ulici Ke Karlovu a na Albertově, avšak právnická fakulta se tísnila v malé

starobylé budově v místech, kde je dnes čestný dvůr před vstupem do rektorátu Univerzity Karlovy a kde je dnes umístěna kašna. Nejhmůře snad na tom byla filozofická fakulta, která byla rozmístěna po mnoha budovách. Některé obory, např. historické a klasická filologie, našly útulek v areálu Klementina. V jeho severní části byla umístěna tehdy největší posluchárna fakulty, jejíž hlavní vchod byl přímo z nádvoří. Jiná posluchárna byla umístěna v západní části areálu, když ji opustila teologická fakulta. Další kabinety a posluchárny filozofické fakulty měly svá útočiště blízko Karlova náměstí, v tzv. Kaulichově domě, jehož průčelí shlíželo do dnešní ulice Odborů. Část fakulty i její děkanství bylo umístěno až v Krakovské ulici v domě, který patřil továrníku na mýdlo Schichtovi. Studenti měli co dělat, aby se z jedné přednášky do druhé včas dostali. Koncem dvacátých let se filozofové a právníci dočkali nových budov: filozofická fakulta proti Mánesovu mostu, právnická fakulta na nábreží u Čechova mostu. Na právnické fakultě sídlil prozatím rektorát Univerzity Karlovy, pro který byla původně plánována zvláštní budova. Pro nedostatek finančních prostředků však vláda zastavila její výstavbu. Teprve koncem šedesátých let se rektorát přestěhoval z právnické fakulty do nově upraveného Karolina.

Daleko důraznější a zásadnější proměny se však udály v životě Karlova učení za naší socialistické společnosti. Pro osvětlení situace uvedu několik čísel. Ve školním roce 1936/37 bylo v naší republice 13 vysokých škol, které měly padesát dvě fakulty. Z nich v českých zemích bylo umístěno dvanáct s čtyřiceti devíti fakultami. Na Slovensku však byla pouze jediná vysoká škola s třemi fakultami, a to v Bratislavě. Na těchto vysokých školách studovalo 23 435 studentů, z nichž na Slovensku bylo pouze 2 079. Ve školním roce 1983/84 je v ČSSR 36 vysokých škol se 110 fakultami, z nichž je na Slovensku 13 s 42 fakultami. V uvedeném školním roce studuje jen v denním studiu 145 050 studentů, z čehož připadá na Slovensko 52 962 studentů. Jak si vysvětlíme tento přímo ohromující rozdíl mezi dobou předválečnou a dnešní? Hlavní příčina tohoto velkého vzrůstu vysokých škol u nás, a tudíž i počtu studentů, tkví v našich společenských podmínkách, které umežňují, aby synové a dcery z dělnic-

kých a rolnických rodin mohli studovat na středních i vysokých školách. Před válkou mohla dělnická rodina jen za značných obětí vydržovat syny a dcery na střední nebo na vysoké škole. Dnes studium dělnických dětí již není zdaleka problémem. Tak již ve školním roce 1979/80 bylo ze všech studentů vysokých škol 60,3 procent z rodin dělnických a rolnických. V naší buržoazní republice se nezakazovalo nikomu, aby studoval na vysokých školách; ale tato dostupnost vzdělání byla v praxi často formální. Fakticky měly výhodnější přístup ke vzdělání děti z lépe situovaných vrstev. Před válkou mohl být jen výborně prospívající student osvobozen od placení kolejného, jestliže jeho rodiče nedosahovali příjmu určité výše; jinak musel za každou týdenní hodinu zapsaných přednášek a cvičení platit 8 Kč. Student, který si dal zapsat 30 hodin přednášek a cvičení týdně, platil tedy za každý semestr 240 Kč. Kromě toho byly zde poplatky, a to značně vysoké, za ostatní úkony studijní povahy, od kterých nemohl být nikdo osvobozen. Týkaly se státních a rigorózních zkoušek. Také za promoční akt bylo nutno zaplatit příslušný poplatek. Nedivme se proto, že někteří studenti, např. na právnické fakultě, se spokojovali pouze se státními zkouškami. Nikoli z obavy, že neprojdou při rigorózních zkouškách, jejichž obsah nebyl příliš odlišný od požadavků žádaných při státních zkouškách. Nemohli si však dovolit hradit delší studium a zaplatit všechny poplatky spojené s dosažením doktorátu.

Naše socialistická společnost poskytuje veškeré vzdělání, a tedy i vysokoškolské, bezplatně. Navíc poskytuje náš stát studentům sociální stipendia a výborně studujícím i prospěchová stipendia. Jen v roce 1972 činily v ČSR náklady na jednoho vysokoškolského studenta 15 822 Kčs (M.Kymlička, Ekonomické aspekty vzdělání v socialismu, Praha 1977, str.42). Před válkou zhoršoval sociální situaci studentů nedostatek kolejí. Mnozí mimopražští studenti byli nuceni bydlet v podnájmu, což značně přispívalo k zdražování vysokoškolského studia. Pamatují se, že mezi důvody, které nutily mého otce ucházet se o místo v Praze, aby mne mohl dát na vysokoškolské studium, byla i tato okolnost. Jinak by jeho příjmy, ač byl poštovní úředník, nestačily na mé studium v Praze nebo v jiném místě vysoké školy. Studenti, jak známo, si v době nedostatku kolejí vybudovali svépomocí dřevěné

pavilonové koleje v severozápadní části Letenské pláně.

Dnes dosahuje množství vysokoškolsky vzdělaných lidí u nás osm procent veškeré populace. Počet zájemců o vysokoškolské vzdělání stále stoupá. Bohužel nemůžeme, zejména v řadě humanitních oborů, vyhovět všem, kteří se přihlásí ke studiu na vysokých školách. Rektor Univerzity Karlovy prof.dr.Z. Češka, CSc., řekl k této věci na besedě Rudého práva k přijímacímu řízení na vysoké školy v ČSSR toto: "Plánujeme-li počet studentů, kteří mají studovat na vysokých školách, musíme nutně stanovit směrná čísla, a to především se zřetelem na potřeby společnosti, ale také se zřetelem na kapacitu jednotlivých vysokých škol... Na Univerzitě Karlově jsou tradovány většinou velmi atraktivní obory. V letošním roce jsme měli směrné číslo 3086, ale počet uchazečů byl 9235... Na některých fakultách je počet odmítnutých zvláště vysoký. Např. na filozofické fakultě se ucházelo o jedno místo 5 uchazečů. Na právnické fakultě na jedno místo bylo 4,5 uchazeče." (Rudé právo 16.října 1984, str. 3). Před válkou v buržoazní republice se nikdo nestaral o to, zda absolvent vysoké školy obdrží zaměstnání odpovídající jeho kvalifikaci. Na volném trhu práce stálo mnoho vystudovaných vysokoškoláků, zvláště právníků. Naše společnost plánuje tak, jako ve všech oblastech společenských činností, i počty vysokoškoláků, takže každý absolvent vysoké školy má zajištěné uplatnění. Někteří uchazeči o studium na vysoké škole si neuvědomují, že směrná čísla pro fakulty se zakládají právě na plánované společenské potřebě vysokoškolsky vzdělaných odborníků a že tím se i zajišťuje vhodné umístění jejich absolventů.

Kulturní a školská politika KSČ se projevila ve velikém rozmachu našeho vysokého školství. Tak např. vznikla v rámci Univerzity Karlovy fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská (nyní součást ČVUT). Některé strojní obory, které dříve byly součástí např. škol technických, jsou dnes samostatnými vysokými školami, jako je např. Vysoká škola zemědělská v Praze (se svými čtyřmi fakultami), Vysoká škola chemicko-technologická v Praze (rovněž se čtyřmi fakultami) aj. Není dnes většího krajského města, kde by nebyla zřízena vysoká škola, nebo

alespoň samostatná fakulta. A tak máme univerzitu nejen v Praze a v Brně, ale i v Olomouci a vedle Bratislavy i v Košicích. Tento rozvoj se dotkl i Univerzity Karlovy. Před válkou měla Karlova univerzita pět fakult. Dnes, bez fakulty teologické, máme třináct fakult na Univerzitě Karlově. Jen lékařských fakult je pět, z nichž jedna je umístěna v Hradci Králové a druhá v Plzni. Rozmístění těchto fakult mimo Prahu má veliký význam jak pro krajské město, tak i pro studenty, jejichž přijetí na vysokou školu ve vlastním regionu je usnadněno. Značných a důsažných proměn bylo na vysokých školách dosaženo jejich oborovým učleněním a v jejich organizaci. Základem pedagogické a vědecké činnosti se staly katedry. K ozřejmění významu kateder srovnajme si poměry před vznikem socialistických vysokých škol. Jednotliví učitelé tehdy pracovali izolovaně, takže na některých oborech docházelo k nežádoucí duplicitě přednášek. Nebylo též plánů, kterými by se řídila vědecká práce. Organizační jednotky na fakultách, kromě profesorských sborů, byly semináře a ústavy, které však nebyly zřízeny na všech oborech. Seminářem se nerozuměla jen organizační forma výuky, nýbrž zvláštní útvar v rámci fakulty, který měl vlastního ředitele (byl jím zpravidla řádný profesor) a asistenta, který zpravidla zpracovával a vedl seminární knihovnu. Jestliže měl seminář vlastní studovnu, sloužila za knihovnu. Některé semináře měly i několik ředitelů. Nikterak však neorganizovaly výuku studentů, takže profesori a docenti příslušného oboru neměli v těchto seminářích organizační a věcnou oporu ve své práci. Na některých oborech byly zřízeny i zvláštní ústavy, které se v podstatě nelišily po stránce pracovní a organizační od seminářů. Zřízením kateder nabývají vysoké školy (fakulty) nové a velmi závažné organizační základny pro veškerou svou práci politicko-výchovnou, vyučovací i vědeckou. Jejich pomocí dochází k účelné dělbě práce mezi učiteli, což má význam zvláště pro mladší učitele, kteří v kolektivu katedry nacházejí podporu i pomoc pro svůj vědecký růst i pro získávání pedagogických zkušeností. Obdobně můžeme říci, že i pro studenty má katedra význam pro řešení jejich studijních problémů. Katedry se staly nástrojem pro rozvíjení vysokoškolského pracovního kolektivu. Odstranily starý výukový a vědecký individualismus.

Důležitou studijní pomocí pro studenty je zřizování studijních skupin s jejich vedoucími učiteli a zřízení instituce ročníkových učitelů. Realizuje se tím pedagogická zásada individuálního přístupu k studentům, která je ztížena v oborech, kde počet studentů je zvláště vysoký.

Značnou vymožeností pro usnadnění a zhošpodárnění studia jsou učební plány a osnovy. Dnes máme na všech fakultách univerzity přesné učební plány a rozčlenění studia podle ročníků. Značné problémy v obsahu výchovy a vzdělávání byly na socialistické škole vyřešeny. Studium na vysoké škole bylo za předmnichovské republiky považováno především za odbornou záležitost, všeobecně vzdělávací předměty a výchova nenalezly tolik uplatnění. Vysoká škola se považovala za čistě odbornou, na níž nemělo mít místa úsilí o další všeobecné vzdělání a tím méně výchova. Při některých fakultách byly zřizovány tzv. lektoráty z různých oborů, i všeobecně vzdělávacích. Návštěva přednášek a cvičení lektorských nebyla však povinná. Studenti, někteří i z důvodů finančních, si zapisovali jen přednášky u profesorů, kteří byli zkušebními komisaři při státních zkouškách. Státní zkoušky však nebyly na všech fakultách. Nebyly na fakultách lékařských, kde student pro dosažení doktorského titulu musel vykonat úspěšně pouze příslušná rigoróza, zatímco na právnických fakultách předpokladem pro konání rigoróza bylo úspěšné složení státních zkoušek. Ti, kdož chtěli být učiteli na střední škole a ponejvíce studovali na fakultě filozofické nebo přírodovědecké, získávali aprobaci státními zkouškami a nikoli rigorózy, takže většina profesorů na střední škole neměla akademickou hodnost doktora. Státní zkoušky byly konány u komisí, které nebyly ustanovovány vysokými školami, nýbrž byly zvláštními institucemi, řízenými přímo ministerstvem. Do řad zkušebních komisařů při státních zkouškách byli jmenováni zpravidla vysokoškolské učitelé (řádní profesori), ale též někteří odborníci z praxe. Socialistická vzdělávací a výchovná činnost se řídí zásadním cílem vychovat harmonicky a všestranně vzdělaného člověka. Při tom se ovšem pod pojmem vzdělání nerozumí jen soubor všeobecně vzdělávacích a odborných poznatků a jim odpovídajících dovedností, nýbrž všechno, co utváří profil socialistického člověka po stránce pracovní, světonázorové, ideo-

vě politické, mravní atd. Mluvíme pak právem o komunistické výchově jakožto o souhrnu všech záměrných a formativních procesů, kterými se dosahuje profilu socialistického člověka. Tento proces je tedy celoživotní; stává se potřebou socialistického člověka právě tak jako práce. Jeho prosazování a vytváření není vázáno jen na výchovně vzdělávací soustavu školskou. Pokud se tak děje v rámci této soustavy, tedy ne jen v základní škole, nýbrž na všech druzích, stupních a typech škol, a tedy i na školách vysokých.

A v tom je právě důležitá vlastnost socialistické vysoké školy, že poskytuje nejen vzdělání odborné, nýbrž i všeobecný základ, tvořící nezbytnou součást komunistické výchovy vysokoškolské. I zde pokračuje na vyšším stupni všeobecné vzdělání, i zde se rozvíjí výchova pracovní, světonázorová, ideově politická, branná, mravní a vůbec výchova, která by vedla k takovému profilu vysokoškolských absolventů, jaké potřebuje naše socialistická společnost.

Důležitou součástí veškerého vzdělání na socialistické vysoké škole je učení marxismu-leninismu. Teprve jím se vědecky osvětluje poznání odborné i všeobecně vzdělávací. Teprve osvojením si marxismu-leninismu po stránce filozofické, ekonomické i z hlediska vědeckého komunismu se dotváří profil absolventa vysokých škol a tedy i všech fakult Univerzity Karlovy po stránce odborné, vědecké i občanské. Takového vodítka po stránce teoretické i metodologické jsme ovšem na staré nesocialistické škole neměli.

Ivan Lesný

VZPOMÍNKY NA UZAVŘENÍ A ZNOVUOTEVŘENÍ KARLOVY UNIVERZITY
V LETECH 1939 - 1945

K válečným a těsně poválečným událostem se dnes (1985) člověk musí brodit mnohými zátarasy v paměti. Ale některé vzpomínky jsou stále velmi živé.

Za války jsem pracoval jako skoro čerstvě promovaný lékař (vědecká pomocná síla) na neurologické klinice. Ta byla tehdy v bývalé divisní nemocnici proti fakultní nemocnici (dnes je v těchto místech III.interní klinika). Byli jsme tam ve II.patře. Do přízemí se po okupaci musela přestěhovat I.chirurgická klinika profesora Jiráska, když nový přednosta německé chirurgie, Strauss vytlačil českou chirurgii z jejího původního pavilonu. Tam jsme chodili na konzilia a tam jsem také vídal po nešťastném střelení po demonstrujících studentech, 28.října 1939, raněného medika Jana Opletala. Ležel tam s průstřelem břicha a nesmírně trpěl. Jak všeobecně známo, jeho pohřeb 15.listopadu byl studentskou demonstrací, po němž následoval masakr studentů, hromadné zatýkání a uzavření českých vysokých škol (údajně na tři roky, ve skutečnosti až do pádu nacistického Německa, tedy na šest let). Z celé univerzity fungovaly pouze kliniky, a to jako nemocniční oddělení. Tak jsme se stali: "Tschechische Nervenabteilung", a hlavní starostí nacistických dohlížitelů bylo, abychom vědecky, my lékaři kliniky, nepracovali. V té době byli profesori německé lékařské fakulty zcela vyměněni. Staří, kvalifikovaní profesori byli pro podezření ze sympatií k Čechům a pro malé nacistické nadšení přeloženi do Německa. Soubor, který je nahradil, byl o čtyři třídy nižší, zato to byli uvědomělí nacisté. Již svrchu vzpomenuť profesor Strauss, přednosta chirurgické kliniky, byl malý, podsaditý a měl sladký hlas, jímž pronášel ty největší nehoráznosti. Stlačoval českou chirurgii na nejmenší prostor. Dozor nad naší klinikou měl prof.Rühl, přednosta německé II.interny, pravý nordický typ, vysoký, plavovlasý mikrocefal. Jeho malá hlava s obvodem asi sotva 50 cm těžko mohla pojmout dobře fungující mozek, ale měl hodnost v SS a byl velký nacista. Chodil nás kontrolovat, zda vědecky nepracujeme.

Byly za to velké tresty. Tehdy se považovale za velkou odvahu, že jsem ve sklepech budovy kliniky dělal pokusy s morčaty. Injektoval jsem jim serum myastheniků a zjišťoval, jak rychle se u nich dostaví únava. Nebyla to tak velká odvaha. Profesora Rühla s jeho nízkým IQ šlo oklamat snadno. Horší to bylo s profesorem Jahnem, přednostou I. německé interny, který kontroloval náš provoz. Čmuchal všude a dostal se až do stáje, kde jsme chovali berana, protože jsme si sami vyšetřovali Bordet-Wassermannovu reakci (na tu jsou třeba beraní krvinky), ale beran, se kterým se muselo umět zacházet, ho porazil a ještě trknul do zadku. My jsme z toho měli legraci, ale prof. Jahn pak vztekle telefonoval našemu profesorovi (Henne-rovi): Beran musí ven!

V té době museli dívky a chlapci, narození v roce 1923 jít pracovat do německé říše. Vymýšleli jsme si pro ně diagnózy, aby tam nemuseli, hřešíce na ignoranci nacistických posudkových lékařů. Jedné dívce jsem napsal: Morbus Schilder, což je těžké demyelinizační onemocnění. Ale můj málo čitelný rukopis zavinil, že to na posudkovém přepsali jako "Morbus Getrildes". Nacistický lékař tento nesmysl spolknul a podotkl: "Ano, ano, morbus Getrildes je velmi vážné onemocnění", a dívka nemusela do Reichu.

Nemohli jsme se tedy divit, že když německému personálu v nemocnici něco bylo, že vyhledávali raději česká "oddělení" nežli německé kliniky.

Můj otec, profesor filozofické fakulty, jako jeho kolegové, byl vysílán jako předseda maturitních komisí. Ty se musely vést německy. Ale ani otec, ani většina ostatních profesorů to nedodržovali.

V květnovém povstání 1945 přišel rozkaz zabrat německé kliniky. Lékaři a sestry českého neurologického "oddělení" měli zabrat německou neurologickou kliniku, tehdy nově přestavěnou. Naše neurologie byla ve stísněných poměrech ve Viničné ulici (roh Viničné a Benátské) a německá neurologie byla v rozsáhlém barokním, ale recentně modernizovaném domě v Kateřinské ulici (dodnes je tam neurologická klinika). Ačkoli už byla situace jasná, že válka je pro nacistické Německo prohraná, na-

cistické sestry na české neurology, kteří přicházeli na kliniku, střílely z revolverů. Naštěstí to moc neuměly, takže nikdo z našich lidí nebyl zraněn. Přednosta německé neurologické kliniky (a psychiatrické kliniky), velký nacist, profesor Albrecht se pokusil profesora Hennera zastřelit z lovecké pušky. Když se mu to nepovedlo, šel na půdu a tam se oběsil.

Velmi brzy po květnových dnech se začala pěkně rozvíjet práce na obnovené lékařské fakultě. A totéž bylo i na fakultě filozofické, jak jsem věděl od otce. Bylo to až neuvěřitelné a po mém soudu naprosto jedinečné, jak se Karlova univerzita, která byla šest let zavřena, náhle zvedla, všude se začalo pracovat, všude byly přednášky. A začalo se hned zkoušet. Šlo o to, aby ti, kterým nacistický teror přerušil studia na samém konci, kterým chyběly k dokončení dvě nebo tři zkoušky, aby je mohli udělat. Takže brzy se promovalo. Bylo to třeba. Byla příliš velká pauza, a doktorů se nedostávalo. Všechno se však dohnalo tak rychle, že se to stalo až legendou. A lékařská fakulta pražská, k níž přibýly brzy dceřinné fakulty v Hradci Králové a v Plzni, později fakulty dětského lékařství a hygienicko-epidemiologické, vlastně celá Karlova univerzita, se zaskvěla novým leskem.

Prvního krasnoarmějce jsem potkal časně ráno 9.května 1945 v zahradách pod Hanspaulkou. V této čtvrti jsem trávil dny od soboty 5.května, kdy mne při návratu z kondic v tramvaji na Prašném mostě překvapila kulometná palba z budovy někdejší kadetky. Mladičkový voják vítězné armády hledal zbývající hnízda nacistického odporu. Za ním se pomalu do opuštěných pražských ulic, tu a tam zahalených prachem ze zničených budov, vracel život. S ním jsem se vracel napříč Prahou domů do Vršovic i já. Cesta mne vedla kolem budovy filozofické fakulty, kde jsem se měl hned po osvobození hlásit. 9.května jsem se do budovy ještě nedostal, na kole jsem se k ní vrátil následujícího dne, 10.května ve čtvrtek. To už tam byl děkan fakulty, prof.Jan Rypka, tajemník fakulty dr.Mařan, Josef Janich a pár dalších učitelů a zaměstnanců.

Bilance situace nebyla radostná. Ve srovnání se Seznamem osob a ústavů z roku 1936 přežilo do roku 1945 z 44 řádných profesorů jenom 17, z deseti mimořádných profesorů osm, většina z deseti asistentů, kteří byli před válkou fakultě přiděleni, byla už zaměstnána jinde. Oběťmi fašismu se stal profesor Arnošt Kraus a Bedřich Mendl, docenti Josef Fischer, Josef Páta, Josef Matoušek, z předních členů Spolku posluchačů filozofie Vít Nejedlý, Jaroslav Teklý, Eduard Urx, Bedřich Václavek, Zdeňka Varhulíková, Jiřina Picková, Bedřich Stern, Pavel Kropáček a další. Vedle děkanátu začala hned od začátku fungovat Závodní rada ROH, jejímž předsedou byl zvolen prof.Albert Pražák, předseda České národní rady a jehož zastupoval prof.Karel Stloukal. Za asistenty se členem ZR stal Ivan Poldauf a Jos. Polišenský, za zaměstnance Josef Janich a snad Josef Suchomel. Obě instituce dostaly za úkol uvést fakultu co nejrychleji do takového stavu, aby mohla být zahájena výuka ještě v létě 1945. Bez spolupráce mladších pracovníků (asistentů) a studentů nebylo možné tento úkol zvládnout.

Obecnou zásadou bylo, aby byly uvedeny v činnost jednotlivé semináře a ústavy fakulty. Měli se jich ujmout ředitelé

těchto institucí z roku 1939 a jejich asistenti, kteří byli zatímně získáváni z řad středoškolských profesorů, uvolněných pro práci na fakultě. Mimo to přišli na fakultu někteří dřívější asistenti (Rameš, Šedivý, Ohnesorg) nově M.Romportl ad. Byli vybaveni pověřovacími listinami, aby obsadili místnosti, které obory měly roku 1939, jakož i příslušné obory bývalé německé univerzity. Výkonnou moc měla podepřít Studentská legie, jejíž velitelství sídlilo v Klementinu. Místo ozbrojeného doprovodu jsme dostali červeno-modro-bílé papírové pásky a radu, abychom si pomocníky našli sami. Těch bylo naštěstí dostatek, protože mladí lidé byli na jaře roku 1945 přímo žízňiví po výuce a byli ochotni udělat všechno možné, aby zase mohli studovat.

I tak to nebylo jednoduché: na některých pracovištích bývalé německé univerzity byly ještě známky života, včetně hrajících radiových přijímačů a jednoho asistenta, který se v místnostech Historického semináře v paláci Kinských holil. Ten byl odveden do kasáren na náměstí Republiky a stal se nakonec významným členem učitelského sboru jedné univerzity v NDR. Chyběly klíče, a dveře byly přelepovány páskami, opatřenými razítky - ale to nebylo opatření, které by bylo sto zabezpečit inventář, který byl mnohými považován za válečnou kořist.

Roku 1939 fakulta měla všechny přednášky, semináře a cvičení ve dvou budovách, hlavní na dnešním nám. Krasnoarmějců a vedlejší v Břehové ulici. Tyto budovy bylo nutno uvést do pořádku, pokud to ovšem šlo. V hlavní budově byla řada poslucháren a pracoven během okupace pro potřeby institucí, které se tam usídlily. Mezi nimi byla i nechvalná Nadace Reinharda Heydricha, různé školské kanceláře německých vysokých škol, v prostorách Historického semináře byl nastěhován Spolek pro dějiny Němců v Čechách. Německá filozofická fakulta byla roku 1939 umístěna ve třech objektech: v Karolinu na Ovocném trhu, v Klementinu a v Budečské ulici na Vinohradech. Během války se však její ústavy stěhovaly: obor historie byl nakonec umístěn v paláci Kinských na Staroměstském náměstí, ale některá oddělení byla roztroušena po celém Starém městě. Nakonec prof.V.Vojtíšek si jako ředitel Archivu hl.města Prahy vymohl, že spálenou knihovnu jeho archivu nahradila knihovna Spolku pro dějiny Němců

v Čechách. To se stalo počátkem června a pak bylo možno převézt do původních prostorů knihovnu Historického semináře, o kterou ve skladišti na Albertově pečoval zřízenec Václav Venzara. Stěhování knih nebyla maličkost - knihovna Historického semináře měla asi 16 000 svazků, německá byla o málo menší. Že se podařilo všechna stěhování zvládnout, umožnila jenom nezměrná obětavost studentů, kteří v rámci "studentské svépomoci" - pozdějších studentských brigád bez nároků na nejmenší odměny odpracovali tisíce hodin při stěhování a stavění knižních fondů. Přestěhování knih práce nekončila. Knižní fondy, soustřeďované v paláci Kinských, byly ohroženy tím, že z vypálené Staroměstské radnice se sem uchýlily úřadovny Ústředního národního výboru hl.m.Prahy. Díky pochopení primátora s.Václava Vacka zůstala Historickému semináři aspoň část místností, ale nedalo se zabránit tomu, že po celé měsíce úřadovalo nesmírně frekventované bytové oddělení uprostřed regálů s knihami.

Instituce "studentské svépomoci" se vynořila spontánně při pohledu na úkoly, které na fakultě čekaly. Stála za ní jenom morální autorita Akčního výboru posluchačů filozofie, který se ustavil jako tříčlenný kolektiv už 15.května 1945 ve složení B. Buriánek, J.Gregor a J.Polišenský. Postupem času se tato trojice proměnila v prezidium AVPF, když se hlásili noví a noví zájemci o práci. Byly zřízeny komise, v nichž pracovali J.O. Fischer, Zd.Šolle, M.Kaláb, Č.Amort, Crkovský, Toman, brigády pomáhali organizovat R.Grebeníčková a M.Roudný. Byla zřízena vyšetřovací komise, která měla prověřit protektorátní činnost uchazečů o studium na fakultě. Postupem času se proměnila na čestný soud - odmítla přijetí pouze 20 uchazečů z celkového počtu 2431.

Akční výbor posluchačů filozofie byl významnou institucí. Ve spolupráci se st.zkušební komisí a jejím předsedou prof.A. Salačem uspořádal 30.května velkou informační schůzi. Té předcházela jednání s děkanem fakulty, se Studentským národním výborem (později Svazem vysokoškolského studentstva, v jehož čele stál Jan Kazimour a jenž měl sídlo v budově fakulty), ministerstvem školství a osvěty (zejména s prof.M.Valouchem, ale také přímo s ministrem prof.dr.Z.Nejedlým. Při těchto jednáních šlo o úpravu studia těch, kdo byli poškozeni okupací, o jejich so-

ciální požadavky, zejména o zrušení zápisného a školného, o urychlené doplnění učitelského sboru, pokud možno z domácích sil. Od schůze rozšířeného přípravného výboru, která se konala 11.července 1945 se už mluvilo opět o výboru Spolku posluchačů filozofie, který fungoval do 9.listopadu 1945 pod předsednictvím Boh.Buriánka.

S pomocí studentů byl k tisku připraven Seznam přednášek, vydaný Státním nakladatelstvím a k 1.červnu mohl být zahájen letní semestr 1945. Přednášelo v něm a konalo přednášky nebo cvičení celkem 84 učitelských sil. Řádných profesorů bylo 24, mimořádných 9, docentů 31, lektorů 18 a jeden externí spolupracovník. Šest řádných profesorů a 11 docentů z různých důvodů nepřednášelo: především pro zaneprázdnění nebo proto, že byli ještě v zahraničí. I z tohoto výčtu je jasné, že profesorský sbor byl přestárlý a tudíž konzervativní. Děkan prof.Rypka však ke všem závažným jednáním zval zástupce odborové organizace i Akčního výboru posluchačů filozofie. Proto také nedošlo k žádným konfliktům, které byly před rokem 1939 na denním pořádku. Od června se rozeběhly zkoušky, včetně rigoróz.

Schůzí bylo v prvních měsících osvobozené fakulty plno, ale ještě víc bylo úkolů. Svaz vysokoškolského studentstva požádal AVPF, aby svými pracovníky vypomohl při přípravě mezinárodního kongresu studentstva (Congressus 1945), při přípravě velké výstavy v Národním muzeu a při vypracování zpráv o tom, co znamenala pro vysoké školy a studentstvo nacistická okupace. Pod předsednictvím J.Polišenského byla vytvořena historicko-statistická komise, ve které pracovali mj. Vl.Soják, M.Hronek, J.Vinš, M.Lišková, Zd.Křivancová. Výsledkem této práce byla brožurka 17.listopad, která vyšla anglicky, rusky a francouzsky již na podzim 1945, česky ve sborníku Sedmáctý listopad až 1959. Ale vedle toho byly sháněny příspěvky pro časopisy, vydávané pro vojáky spojeneckých armád (Russkím braťjam, Alliance) a pro první sborník, vyjadřující lásku a úctu k Sovětskému svazu (Vzkaz Sovětskému svazu k 7.11.1945, Praha, Min.informací 1945).

Již na počátku života svobodné fakulty se její členové účastnili jímavého pohřbu krasnoarmějce-tankisty na náměstí před fakultou. Bylo jenom logické, že první veřejná akce AVPF, konaná

v Městské knihovně, byla věnována sovětské kultuře. Pro těžce postižené univerzity v Moskvě, Leningradu, Varšavě, Bělehradu a Sofii byly připraveny bedny s vybranými základními knihami a vlastnoručně dopraveny do tehdejší budovy ÚV KSČ u Pražské brány.

Na jaře roku 1945 se české vysoké školy nesmírně rychle připravily k přijetí tisíců studentů, planoucích touhou po učení. Byly to měsíce tvrdé práce, nekonečných diskusí, zanícení pro lepší budoucnost. Filozofická fakulta UK ve zkoušce obstála, jejím zaměstnancům, učitelům ale především jejím tehdejším studentům patří aspoň dodatečně slova díků.

Prameny: Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948), vydaný UK 1983 je pro poválečné období příliš stručný. Je založen na úředních dokumentech, které vzešly z činnosti děkanství a vedení fakulty vůbec. Důležitým doplňkem a korektivem jsou prameny, které vznikly z činnosti SPF (viz zejména Zápisy o schůzích AVPF-SPF 1945-1947 v AUK. Tamtéž jsou doplňky ze soukromých fondů, především Časový plán 1945, fond J.Polišenský.

U příležitosti 40tého výročí osvobození naší vlasti si znovu připomínáme, jak vysoké školy v českých zemích byly krutě postiženy za nacistické okupace, a to už od podzimu r.1939 až do konce druhé světové války. Svědectvím toho jsou i mé vzpomínky...

Jako vysokoškolský pracovník a nehonoraný docent vnitřního lékařství jsem od října 1934 působil na II.pražské interní klinice vedené tehdy profesorem Josefem Pelnářem. Na klinice jsem pracoval už před tím jako asistent a docházel jsem na ní i po uzavření vysokých škol v českých zemích.

Má odbojová činnost začala brzy po 15.březnu 1939 v ilegální skupině "Národ" vedené spisovatelem a pozdějším národním umělcem Jaroslavem Kvapilem. Z naší původní početnější skupiny jsme z bezpečnostních důvodů vybrali užší kruh 10 členů; byli to L.Bártl, B.Biebl, J.S.Filip, Vlad.Hora, Zd.Chytil, Václ.Náprstek, L.Pešl, J.Syllaba, Fr.Šmakal, K.Štipl. Pravidelně jsme se ilegálně scházeli měníce místo schůzek a sbírali mezi sebou finanční obnosy určené pro podporu žen, jejichž manželé byli vězněni Gestapem nebo popraveni. V pevné víře, že nacisté válku prohrají a že jejich hrůzovláda v naší zemi skončí, jsme také stále probírali rozmanité problémy související s poválečným životem a radili se, jak bychom nejlépe mohli obnovenému státu prospět.

Z celé naší desetičlenné skupiny žijí dnes již já sám: dva členové (Náprstek a Šmakal s chotí) byli nacisty popraveni, dva zemřeli v koncentračním táboře (Chytil, Hora), jeden při zatýkání (Pešl), jeden bezprostředně po propuštění (Bártl), ostatní na pozdní následky věznění (Biebl, Štipl, Filip), také však další z naší širší skupiny (Kamil Krofta, Buchtela, Jína).

K prvnímu zatčení Gestapem došlo už 16.června 1940. Nejprve mě odvezli do "Pečkárný", kde tehdy bylo ústředí Gestapa v Praze. Tam mě vřadili mezi zástup jiných zatčených a nechali stát čelem ke zdi po 2 hodiny a za zády nám rachotili revolvery. To mě příliš nelekalo, protože jsem se o těchto zastrážovacích

taktikách doslechl již dříve. Pak mě vezli večer na Pankrác a jejich auto se v plné rychlosti srazilo s vozem elektrické dráhy sjíždějícím s kopce. Já seděl přímo na nejvíce ohroženém místě, avšak zázračně jsem vyvázl jen s lehkých poraněním hrudníku.

Zato samovazba v úzké cele s malým zamřížovaným okénkem u stropu - vězňům bylo zakázáno se z oken dívat - se sklápěcím tvrdým lůžkem, s malým stolkem se zásuvkou, na jejíž spodní straně byla neumělou rukou vyryta šachovnice, Morseova abeceda a jakýsi deník mého předchůdce... To vše působilo tísnivě, zvláště když vězeň neví, co vlastně je Gestapu známo, jak dlouho bude věznění trvat - zda týdny, či měsíce nebo roky a vrátí-li se vůbec kdy domů. Proto byly pochopitelné řádky deníku na spodní straně zásuvky: "v pondělí tvrdý výslech, v úterý sebevražedné myšlenky apod." Bylo nutno sebrat veškerou duševní sílu a rovnováhu, aby vězeň nepodlehł depresi, zvláště v době, kdy padla Paříž a kdy zpučnost nacistické agrese neznala mezí.

Strava co nejchudší, as kol 600 kalorií denně a jednotvárná, dopoledne čtvrt hodinová vycházka na vězeňský dvůr s chůzí dokola - mladí vězni cvičili. Tak ubíhal nezměněně den po dni. Ve spáře prkenné podlahy jsem našel zapomenutý zarezavělý špendlík. Hodil se, opakovaným bodáním do bříšek prstů jsem kapkami krve mohl psát na klosetní papír jako inkoustem. Tužka, pero a hodinky mi byly odebrány při zatčení. Krví jsem také obarvil malé šachové figurky, které jsem si uhnětl ze zbytků černého chleba, na bílo jsem obarvil figurky zubní pastou. Ovšem takové šachové "partie" či "úlohy" jsou málo zajímavé - postrádají momentu překvapení. Ostatně brzy na ně přišel bachař a hned je vyhodil. V samotě jsem také psal krví básně na klosetní papír. Ty se mi podařilo při pozdějším propuštění propašovat a některé byly pak otištěny v knize "Poezie za mřížemi" redigované spisovatelem K.J.Benešem a vydané r.1946 Svazem osvobozených politických vězňů a Svazem národní revoluce.

V samovazbě se stále vracely vzpomínky na uplynulý život, vzpomínky vystřídané nadějí a předsevzetími do budoucna... Posilou mi byl vězeň z vedlejší cely-samotky, plukovník letectva Hamšík, později nacisty popravený. Tklivý poslední dopis psaný

před jeho popravou jeho choti byl později vydán i tiskem. Byl to vzácný statečný muž. Naučili jsme se oba Morseovu abecedu a vyťukávali tak rychle na stěnu cely, jako bychom spolu mluvili. Jednou nás při tom chytil jeden z nejhorších esesáků, ztloukl nás, nedostal z nás však ani slovo, ač vyhrožoval mučením a upozorňoval na výkřiky týraných vězňů z dolní mučírny. Dvě noci jsem proto nezamhouřil oka, abych při mučení byl pohotový. Třetí noc jsem však hned usnul. Nestalo se nic, snad Gestapák na vše zapomněl anebo jen vyhrožoval.

Tak uběhly téměř dva měsíce bez výsledku. Holení vězňů se konalo jednou týdně, holičem byl vězeň (vězňové se sami holiť nemohli a ani nesměli, aby snad nespáchali sebevraždu), žiletka byla tupá, takže po holení všichni krváceli. Průtah s výsledkem mě znepokojoval, dlouhá doba prý byla neobvyklá.

Konečně však jednoho srpnového rána 1940 mě dovezli do Pečkárný, kde jsem pak dlouho s jinými vězni čekal v posluchárně. Náhoda mě však tenkrát přála: vyslyšajícím komisařem byl mladý německý lékař, který snad z profesionální kolegiality se choval nezvykle slušně a dokonce mi předem potichu oznámil, že téhož dne budu propuštěn. To ovšem usměrnilo a usnadnilo mé odpovědi při 6 hodinovém výslechu. Nic jsem neprozradil a komisař nijak zvlášť na mě nenaléhal. Snad mu šlo spíše o to, aby nemusel na frontu. Opravdu, příštího dne jsem byl propuštěn, zhublý více o 20 kg, ale šťasten, že jsem vyvázl, že jsem přestal být pouhým číslem bez lidské hodnoty...

Naše ilegální skupina však pracovala bez přerušování ještě nějakou dobu.

Až na podzim 1944 náhle čásně z rána mě Gestapo znovu zatkl a opět zavezlo na Pankrác. Tenkrát, na sklonku roku 1944, byla politická situace výhledově mnohem slibnější než v roce 1940, bylo zřejmé, že konec války je nedaleko a že nacisté brzy prohrají. Zato poměry v trestnici byly horší, strava ještě horší a chudší než 1940, bachaři surovější a v malé pankrácké cele jsme byli namačkání čtyři. Na Štědrý den mi manželka poslala balíček s vánočkou a trochou potravin, bylo jí slíbeno, že vše dostanu, nedostal jsem však nic. Výsledky byly tehdy kruté, vyslyšajícím komisař mě mlátil olověným kabelem, takže jsem byl

celý modrý od šíje až po paty, stejně však nic ze mně nedostal. Po výsledku jsem musel podepsat protokol, že jsem "pomáhal velezrádně připravovat odtržení tzv. protektorátu od velkoněmecké říše" a bylo mi oznámeno, že zůstanu v koncentračním táboře do konce války.

Po několikaměsíčním věznění na Pankráci jsem byl s dalšími vězni odtransportován vlakem do Bohušovic, odkud jsme šli pěšky do Malé pevnosti terezínské.

Pevnost terezínská! Blížil jsem se k ní se smíšenými pocity - obav a jisté zvědavosti. Vždyť byvší založena za vlády císaře Josefa druhého v letech 1780-1790, skrývala v sobě ne jednu historickou tragédii: už na počátku minulého století tu prožíval smutná léta Alexandr Ypsilanti, bojovník za svobodu Řecka za turecké nadvlády, pak polská volnomyšlenkářsky smýšlející Anna Rožycká, potom pražští revolucionáři v r.1848 a za první světové války srbští osnovatelé atentátu na následníku trůnu rakousko-uherské monarchie Františka Ferdinanda d'Este, zejména Gavrilo Princip, Nedeljko Čabrinović a Trifko Grabež, kteří vzhledem k mladému věku nebyli popraveni, ale odsouzeni na 20 let do těžkého žaláře. Posléze v květnu 1918 byli v Malé pevnosti uvězněni účastníci rumburské vzpoury. Pro mě osobně měla terezínská pevnost ještě zvláštní osobní upomínku z dětství: za první světové války byl do vojenské nemocnice v Terezíně odkomandován můj otec, lékař a profesor Karlovy univerzity v Praze, protože odmítl nosit uniformu rakouského vojenského lékaře. Abychom se s ním mohli častěji vídat, trávili jsme část letních prázdnin v Litoměřicích a docházivali pěšky podle řeky Ohře za otcem s pohledem na smutnou a izolovanou terezínskou pevnost a její kasemata.

Tak jsme se na jaře 1945 blížili k bráně Malé pevnosti terezínské, nesoucí záhadný nápis "Arbeit macht frei". Večerní přivítání v Malé pevnosti bylo apokalyptické: museli jsme proběhnout úzkou uličkou lemovanou dvěma řadami opilých esesáků, kteří nás při tom za stálého řevu mlátili holemi. Pak nás nacpali - několik set vězňů - do velké cely na čtvrtém dvoře, velmi studené, takže jsme celou noc prochodili. Druhý den mnoho z nás postupně rozmístili do menších cel as pro 40-60 vězňů,

podle jakého klíče, nevím. Spát na tvrdých pryčnách bylo možno jen na boku. Jeden kloset byl pro celou celu. Ráno někteří vězňové chodili na "komandýrky" do okolí tábora, ale i do vzdálených míst. Velkou trýzní byl v celách hmyz: spousta blech a vši, které jsme se snažili večer obírat z prádla a šatstva. Jedinou jasnější chvílí byl večer po apelu, kdy pak už do cel nechodila bachařská kontrola. Tu jsme pořádali přednášky nebo se zpívalo za doprovodu kytary - jak byla do cel vpašována nikdo už nevěděl. Tak jednotvárně plynuly dny. Život vězňů byl po osvobození zachycen ve vzpomínkách bývalých vězňů, uvězněných lékařů (např. L.Filipa, Kryšpína, Sailera, Syllaby) a barvitě vylíčen v knize "Malá pevnost Terezín", vydané r.1976 edicí Naše vojsko a Českým svazem protifašistických bojovníků.

Jednotvárnost byla částečně přerušena až když jednoho odpoledne vstoupil do naší cely bachař Hochhaus, jeden z velmi mála slušných z celé čety (vozil vězňům potajmu z Prahy motáky, nastavuje tak svůj život) a vyvolal mé jméno. Mé leknutí však uklidnil sdělením, že jsem k veliteli pevnosti Jöcklovi, nazývanému vězni "Pinda", povolán jako lékař. Věc se sřhla takto: Pinda onemocněl chřipkou s vysokou horečkou a poslal si do vězeňské lékárny na "marodce" pro léky a uspávací prostředek. Omylem vzal místo jedné tablety 4 nebo 6 a spal pak ovšem tvrdě jako dub. Manželka jeho spánek přisuzovala tíži onemocnění a nevěděla si rady, protože "úřední" lékař Malé pevnosti MUDr.Krönert z Litoměřic sám ležel s chřipkou. Manželka Pindy vedla kantinu pro tamní esesáky a k ruce měla vězně z naší cely a ten ji informoval o mně. Vstříkl jsem Pindovi indiferentní injekci, účín hypnotika za den vprchal a následné zlepšení bylo jaksi uváděno v souvislost s mým zásahem. Odmítl jsem však jakékoli výhody a nabízené přemístění do zvláštní cely a zůstal s ostatními druhy. Nicméně i esesáci a bachaři se patrně doslechli o mém zásahu, od té doby mě netloukli a hlavně nechali mě v pevnosti působit jako lékaře, kdežto předtím jsem jako "pouhý" vězeň nesměl z cely. Mohl jsem pak volně denně docházet z naší cely na "marodku", kam byli umístováni onemocnělí vězni. Na marodce tehdy už pracovali +MUDr. Karel Šrámek (pozdější primář v Jilemnici) a +MUDr. František Nejezchleba. Nemocní tam z lékařů leželi +MUDr. Navara, později +MUDr. Jiří Scheiner

a nakonec krátce +MUDr. Jan Bělehrádek. Kromě lékařů působících na marodce, na čtvrtém dvoře působili lékařsky MUDr. Přemysl Poňka, MUDr. Vápeník, MUDr. Oroňský, MUDr. Souhrada, +MUDr. Otakar Reiss a snad i jiní, jichž jmen nevzpomínám. Pro mě možnost volněji se pohybovat po pevnosti znamenala mnoho, mohl jsem více pomáhat spoluvězňům.

Nemocnost v Malé pevnosti byla značná, kromě zánětů průdušek a plic, průjmů, kožních vyrážek a plísni i růže, se vyskytovala též střevní úplavice. Onemocnění a žalostné hygienické poměry v Malé pevnosti byly vícekrát u nás popsány.

Hlavní pohroma však přišla v polovině dubna 1945, kdy během dvou dnů zemřel celkem náhle jeden vězeň. Bylo vysloveno naléhavé podezření na skvrnitý tyf, který byl hlášen i z okolí Malé pevnosti, kam vězni chodili na komandýrku, hlavně z dolu "Richard". Ovšem kromě dvou starších lékařů (dra Souhrady a dra Oroňského) nikdo z nás mladších skvrnitý tyf dříve neviděl. Přesto jsme v cele upozorňovali vězně na velké nebezpečí infekce a na jejího přenašeče - vši. Také dr. Krönert prý hned zpočátku i oficiálně upozorňoval velitele Malé pevnosti na velké nebezpečí při rychlém šíření epidemie a žádal epidemiologické vyšetření a opatření. Vše bylo marné. Do pevnosti přijela lékařská vojenská kontrola německého lékaře z Prahy, při povrchní prohlídce shledala tamní opatření dostačující. Že skutečně šlo o skvrnivku, potvrdil pak epidemiolog docent MUDr. Karel Raška, který přijel koncem dubna a na samém začátku května s Červeným Křížem z Prahy a provedl u některých onemocnělých odběry krve. Jeho jednání se zástupcem mezinárodního červeného kříže Paulem Dunantem i Raškovy další akce jsou zachyceny v knize "Malá pevnost Terezín".

Na samém konci dubna a v květnu už denně vězňové umírali, nejednou v mém náručí, často s komplikacemi, hlavně se skvrnivkovým zánětem srdečního svalu a se skvrnivkovým zánětem mozku projevujícím se nejednou záchvaty zuřivosti. Při tom se epidemie projevovala velmi rozmarně: zemřeli na příklad vězňové, kteří celkem s nemocnými nepřišli přímo do styku (pracovali např. v kanceláři nebo v balíčkárně), kdežto my, lékaři, kteří jsme byli nákaze maximálně vystaveni prolézající i po kolenou

zamořené cely, jsme onemocněli jen ojedinele. Léků oficiálně docházelo do Malé pevnosti pramálo, trochu jich přišlo ilegálně a skrytě. Ty vozil z Prahy zároveň s motáky potajmu z bytu akad.malíře Fučíka zmíněný už esesák Hochhaus a deponoval je u rodiny zvěrolékaře - MVDr. Nádvořníka, bydlicího nedaleko Malé pevnosti. Celá statečná rodina Nádvořníků, manželé a dvě dcery, byla do této krajně nebezpečné činnosti nezištně zapojena - prozrazení by bylo trestáno smrtí. Vždyť popravy se v Malé pevnosti čas od času konaly a ještě 2.května 1945 bylo popraveno najednou několik desítek vězňů! Jednou 3 vězňové pokusivší se z 4.dvora o útěk, po dopadení se museli ukamenovat k smrti. Neuvěřitelné apokalyptické hrůzné scény se v Malé pevnosti pak odehrávaly denně: 20 i více na kost vyzáblých nahých mrtvol leželo každé ráno venku vytaženo z cel a před nimi hromádky jejich ubohých svršků, v nichž se hemžily vši jako v mraveništi. Vězňové umírali i na úplavici, břišní tyf, otravu krve, ale pak nejvíce na skvrnivku: ráno se vězeň cítil dobře, odpoledne ho rozbolela hlava, tělo rozpáleno vysokou horečkou. Někdo blouznil, jiný zuřil, za několik hodin však zrak mu vytřeštěně hledí kamsi do dálky, pootevřená ústa jsou němá. K večeru život dohasínal...

Koncem dubna 1945 se má manželka pokusila dostat se do Malé pevnosti.^{x)} Cestu měla velmi dobrodružnou a nebezpečnou: jela s přítelkyní paní F. nočním vlakem z Prahy, v Bohušovicích vlak nestavil - vezl vojenský transport, obě musely tedy seskočit z jedoucího vlaku, když v zatáčce poněkud zpomalil. Na silnici je ochotně vzal do nákladního vozu český řidič a zavezl do blízkosti Malé pevnosti. Desetiminutová rozmluva (za dohledu SS-Schmidta) byla pro manželku i pro mě velkou vzpruhou a nadějí do budoucna. Na zpáteční cestě vlak, v němž žena jela, byl ostřelován "kotláři". Znovu se pak manželka pokusila o druhou návštěvu začátkem května, a to v autobusu Červeného kříže. Avšak u Právnické fakulty začli esesáci po autobusu střílet, takže všichni cestující ho museli co nejrychleji opustit. Následovaly krajně nebezpečné chvíle, kdy manželka

x) Návštěvy příbuzných byly Gestapem povolovány tehdy, šlo-li o nutné řízení. My měli po náletu zasypání garáž a Gestapo nemohlo vyvézt můj vůz. Zůstal tam, na odklizení už nebyl čas.

byla nucena lézt i po střeše hořícího domu v Sanytrové ulici, ve sklepě ošetřovat raněné a pomáhat dezinfikovat a odklízet mrtvé. Ve sklepě "Kolkovně" tak prožila 5 hrůzných dnů, než se jí podařilo uniknout domů, do bytu (v P.2, Dřevná 2), který však měl po náletu z 14.února 1945 vyražena všechna okna i dveře a spadlé dva stropy - čtvrté a páté patro téhož domu bylo totiž bombou zcela smeteno. Žena tehdy zázračně vyvázla životem a utrpěla jen velkou tržnou ránu na předloktí.

Poslední dny v Malé pevnosti. Na dvoře rozkvetla hruška, zpívá na ní kos a nevadí mu, že sedí uvnitř kasemat. Nad ním je modré nebe a nikdo ho nepronásleduje - odlétne pryč, je svobodný. Občas poplach při náletu na Litoměřice zpestří smutný denní program. Vězňové v cele se sesednou a začnou probírat zprávy z bojišť i z domova. Před půl rokem byly nejednou zprávy přehnané, toužebná přání postrkovala fronty rychleji kupředu. Dnes však už každý vězeň ví, že sovětská vojska jsou před Berlínem a že i Američané rychle postupují. Je to také vidět na náladě a chování esesáků: někteří jsou skleslí, jiní vzteklí, nebo se snaží získat jakékoli průhledné alibi a nejčastěji se večer zpíjí.

Po dlouhých úvahách nás - lékařů - se však podařila dobrá věc: s vrchním kápou-vězněm +Mirkem Charvátém, jinak důstojníkem čsl.generálního štábu, jsme připravili plán koncem dubna na částečnou evakuaci Malé pevnosti a provedli soupis vězňů nejspíše vhodných pro předčasné propuštění. Šlo as o 600 žen (tím uvolnění celého jednoho dvora použitelného pak pro karanténu) a o přibližně 1000 vězňů buď stížených skutečnou chorobou nevyžadující karantény anebo jinak postižených. Soupis jsem pak předložil Jöcklovi já sám, protože ani jeho lidé si netroufali za ním zajít, znajíce jeho náladovost a prchlivost. Akci jsem mu odůvodnil velkým nebezpečím ze šíření epidemie skvrnivky, která by ovšem nevynechala ani vedení pevnosti, jak mu též naznačil dr.Krönert. Pinda sice zahřměl, ale na konec svolil, věc se podařila, k evakuaci došlo a nepochybně se tak podařilo zachránit život mnoha stům vězňů.

Pražské vedení Gestapa spolu s velitelstvím Malé pevnosti uvažovalo o úplné likvidaci a o hromadném usmrcení vězňů buď

plynem nebo plamenomety nebo vyhozením objektu do povětří třaskavinami. O tom jsme se tehdy na štěstí nedozvěděli, ač poplašné zprávy o likvidaci se ozvaly. Na podobné akce však už nebylo kdy, události šly rychleji.

Vlastní konec německého panství v Malé pevnosti byl naopak překvapivě klidný. 5.května odpoledne začli esesáci s velitelem i bachaři skládat své věci (ale i bedny vytlučených chrupů se zlatými korunkami!) a v několika nákladních vozech bez výstřelu opustili Malou pevnost, v níž po 6 let krvavě hospodařili. Kolik bezmezných hrůzy, kolik nevylicitelného utrpení zmizelo, když opustili konečně bránu pevnosti!

Brzy se začly sjíždět do Malé pevnosti záchranné akce s dobrovolnými zdravotníky, z Prahy i z okolí - z Roudnice, Poděbrad, též dobrovolný hasičský sbor vedení ing.Leo Holzrem. Začla se provádět rozsáhlá asanace a odvoz nemocných do karantén. Zároveň první sovětské tanky dojely ze severu do ghetta v městě Terezín.

Sám jsem o své vůli zůstal v Malé pevnosti do 12.května, kdy hlavní asanační práce byly skončeny. Onoho dne mě odvezl plukovník našeho četnictva do Prahy a z Malé Strany jsem pak krácel pěšky - žádné dopravní prostředky po Praze tehdy nejezdily - po Karlově mostě, své svršky maje na rychlo sbaleny v prostěradle, zhublý o 25 kg, s úpornou kožní plísní na krku. Praha ještě oddychovala po proběhlém boji, v kouři a ve vůni rozkvetlých šeříků. Netrpělivě čekající manželka mě chytla a s dojetím přivítala.

Oba jsme odmítli s díkem nabízené nám podpory - za věznění a za poničení bytu - považovali jsme svou tehdejší činnost i své utrpení za národní povinnost. Potěšilo mě však poděkování francouzské vlády zaslané s podpisem ministra H.Frenaye hned 20.listopadu 1945 "za veškerou pomoc a péči mnou věnovanou francouzským vězňům" a 9.února 1948 udělený mi Československý válečný kříž 1939.

Z Malé pevnosti se také vrátili má sestra a můj švagr, J.S.Filip, oba tam byli rovněž jako političtí vězni věznění, podobně jako dříve již propuštěný mladší švagrův bratr, MUDr. Lad.Filip.

Bohužel, nejedem přítel leží na národním terezínském hřbitově a jejich hroby zůstávají mementem a výstrahou.

Malá pevnost Terezín fungovala jako věznice Gestapa pro politické vězně od r.1940 do konce války 1945. Z lékařů v ní byli věznění: J.Konopík, Vrátil, L.Filip, V.Sailer, V.Kryšpín, Tikal, Zd.Štich, Mil.Nedvěd, Dvořák, Karger, Pelikán, Richter, Slaviček, Navara, K.Šrámek, F.Nejezchleba, O.Reiss, J.Syllaba, Přem.Poňka, Souhrada, Oroňský, Vápeník, Chodoba, Maryšková, Viklický, Boleček. - Z hudebníků skladatel Rud.Kare, M.Pokorná, M.Šnáblová, prof.Vlad.Helfert. Spisovatel K.J.Beneš, E.F.Burrian, soudce JUDr.Lány. Z výtvarných umělců: akad.malíři a sochaři: E.Blažková, J.Bruckner, A.Bučánek, St.Geisler, L.Haas, O.Matoušek, K.Štěch, K.Štipl, amatér J.Kylios a další. Z politiků přechodně: G.Fučíková, Kamil Krofta, V.Sinkule, E.Urx, Jar.Vošahlík, M.Zápotocká. Seznam pochopitelně není zcela úplný.

Použité prameny:

- 1) K.J.Beneš: Poezie za mřížemi, Praha 1946 (výběr básní psaných vězni)
- 2) Časopis "Terezínské Listy". Sborník Památníku Terezín, vydalo severočes.naklad. v Ústí n.L., zvláště č.7,1977 k 30.výročí vzniku Památníku
- 3) Články lékařů vězňů uveřejněné v různých časopisech a citované v knize Malá pevnost Terezín (sub 7)
- 4) B.Čurda-Lipovský: "Terezínské katakomby", Praha 1946
- 5) M.Křížková-Báčová: Kresby vězňů Malé pevnosti terzínské 1940-1945 uveřejněné v Památníku Terezín - květen-srpen 1972
- 6) T.Kulišová: Malá pevnost Terezín, Praha 1954, nakl."Mír"
- 7) Malá Pevnost Terezín,vydaná nakl.Naše vojsko a Čes.svazem protifašistických bojovníků, 1976
- 8) J.Syllaba: Osobní vzpomínky
 - " Tělesné a duševní poruchy u vězňů, Prakt.lékař 1945, str.175
 - " Epidemie skvrnitého tyfu v terezínské věznici v dubnu 1945, v Čas.lék.čes. č.19, 1945
 - " Malá pevnost terezínská očima lékaře-vězně v "Hlasu Revoluce" č.52, 25.12.1976

J.Syllaba: Soubor přednášek v kursech "O významu vlivu válečných útrap na zdraví obyvatelstva" V Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů v Praze, hlavně 16.XII.1974 a 1.XI.1976.

V moderních evropských zahraničně politických vztazích nevidané porušení suverenity, ke kterému došlo v případě Česko-Slovenské republiky německými okupanty dne 15. března 1939, vedlo v Čechách a na Moravě ke změně politického režimu a k nastolení otevřené fašistické diktatury, zostřené ještě okupačním terorem. Podle Hitlerova výnosu o zřízení protektorátu z 16. března 1939¹⁾ se staly české země integrovanou součástí nacistické "Třetí říše" a podle názorů nacistických právních teoretiků nepředstavovala ani formální autonomie tzv. Protektorátu Čechy a Morava zbytek mezinárodněprávní subjektivity, nýbrž byla pouze důsledkem přeneseného vnitrostátního říšského práva.²⁾ Hitlerův výnos o zřízení protektorátu znamenal de facto na domácí půdě likvidaci československých ústavních institucí a složek, zbytků buržoazního parlamentarismu, buržoazně demokratických svobod a zákonnosti. V relativně velmi krátké době byl vybudován rozsáhlý donucovací aparát, který otevřeně zasahoval do každé sféry českého života a zavedl přísný centralismus.³⁾

V procesu nastolení okupační správy likvidovali nacisté během pouhého měsíce buržoazně-demokratické postuláty českého školství a vybudovali rozsáhlý kontrolní aparát, který postupně nahrazoval funkce autonomní (české) školské správy.⁴⁾ Jednalo se zejména o likvidaci rovného práva všech občanů k návštěvě škol, o formální rovnost všech při návštěvě jednotlivých typů škol, o porušení jazykového práva, práva mateřského jazyka, o hospodářské zkrácení českých škol, abychom uvedli alespoň ve stručnosti nejdůležitější otázky.

Školský systém buržoazní Československé republiky do roku 1939 není jistě možno označit za bezchybný. Převážná většina školských předpisů pocházela ještě z rakousko-uherského období po roce 1867, měla jasný buržoazní třídní charakter a sloužila zcela zákonitě v mnoha směrech vládnoucí české buržoazii k upevnění jejích pozic. V zájmu historické pravdy je však třeba zdůraznit, že československý školský systém měl relativně pokrokové, vyhraněné liberálně demokratické znaky. Právě v souvislosti

s naším tématem nemůžeme opomenout mimořádně velkorosé řešení menšinového školství v českém pohraničí, ale v česko-moravském vnitrozemí.⁵⁾ Nebylo by asi účelné zabývat se v souvislosti s naší tematikou těmito zajímavými otázkami. Rovněž jednotlivé události, tak jak k nim došlo na podzim 1939 v Praze a které vedly k uzavření českých vysokých škol na území Protektorátu, jsou navždy uchovány v paměti naší starší generace, byly popisovány v rozsáhlé české poválečné literatuře⁶⁾, a proto není nutné je opakovat v plném rozsahu. Jde nám především o to, poukázat na skutečnost, že tzv. "Sonderaktion 17. November in Prag", jak bylo nazváno nacistickými okupanty uzavření českých vysokých škol, nebylo jen náhodnou akcí vyvolanou bezprostředně událostmi koncem října a 15. listopadu 1939. Ve skutečnosti uzavření českých vysokých škol v Praze, Brně a Přeborá, kterým nastal konec univerzitního a vyššího technického vzdělání, bylo jen jednou z rozhodujících součástí nacistického plánu na cílevědomou a důslednou likvidaci celého českého školství, kterým měl být český národ zbaven dorostu inteligence.

Na postup okupantů proti českým vysokým školám na podzim 1939 je nutno pohlížet jako na součást nacistického okupačního systému, aplikovaného v celé Evropě. Základním znakem tohoto systému nebyl jen teror namířený proti jednotlivým odbojářům nebo odboji jako takovému, případně proti rodinným příslušníkům, nýbrž téměř vždy proti celým skupinám obyvatelstva, např. podle jejich politické příslušnosti a činnosti, profese (inteligence, státní úředníci, dělníci aj.), původu podle nacistické rasové teorie, podle náboženského vyznání atd. Kritériem pro zahájení zvláštní akce mohla být okamžitá politická potřeba, zároveň byl ale vždy sledován dlouhodobý politický záměr. Mohla to být reakce na válečné úspěchy nebo porážky, na vnitřní bezpečnost, situaci ve výrobě a zásobování, postoje obyvatelstva atd. V Čechách a na Moravě byl první útok veden proti demokratickým silám a proti vlastenecky smýšlející inteligenci, což zcela zapadlo do dlouhodobých záměrů okupantů vyjádřených R. Heydrichem ve známé větě, že "Čech v tomto prostoru nemá koneckonců co pohledávat". Ne zcela jednotné a podle vojenské, hospodářské a mezinárodní situace se měnící plány počítaly s rasovým výběrem a asimilací 40-60% obyvatelstva, které bylo

zároveň na základě svého smýšlení schopno poněmčení. Přibližně jedna třetina českého obyvatelstva měla být odvezena k postupné likvidaci do okupovaných východních území. Zbývající část měla být likvidována již během války a krátce po ní.⁷⁾ Nemůže být pochyb o tom, že v této skupině se jednalo právě o národní inteligenci a demokratické a pokrokové síly. Jen o málo méně drastický byl program likvidace jednotného prostoru osídleného Čechy (einheitlicher tschechischer Siedlungsraum) a "Sonderbehandlung" českého národa, který byl v létě 1940 vypracován K.H.Frankem a říšským protektorem Neurathem a předložen Hitlerovi.⁸⁾ V průběhu války byla realizace uvedených plánů znemožňována tím, že si nacisté nemohli z hospodářských důvodů dovolit vytvořit na tak velkém území vakuum ve výrobě, které by vystěhováním českého lidu vzniklo. O to více rostla soudní a hlavně mimosoudní perzekuce prováděná okupačním aparátem.

V procesu nastolení okupačního systému hrály do začátku války - a částečně až do útoku na Balkán v dubnu 1941 - určitou roli mezinárodní ohledy. Šlo zejména o to, prokázat, že tzv. Protektorát Čechy a Morava je protektorátem v mezinárodně právním smyslu a že české národní orgány rozhodují autonomně ve smyslu výnosu o zřízení Protektorátu bez hlubších zásahů říšských orgánů.

Nacistická perzekuce byla v průběhu roku 1939 namířena zejména proti členům demokratických organizací, členům komunistické strany a proti české inteligenci. Ve školské politice byla postupně připravována opatření, která později charakterizoval ve svém pamětním spise k otázkám českého školství K.H.Frank asi takto: základní změny ve školním vzdělání Čechů ... napřed likvidace středních škol, pak i obecných škol. Již nikdy české vysoké školy...⁹⁾ Prvním článkem opatření proti českým vysokým školám bylo Hitlerovo nařízení o převzetí německých vysokých škol v Protektorátu do správy říše,¹⁰⁾ vydané v době vysokoškolských prázdnin v létě 1939. Toto nařízení, které podle svého označení nemělo vlastně mít nic společného s českým školstvím, se opíralo o výnos o zřízení Protektorátu a obsahovalo ve svém §3 kaučukovou formulaci, že: "Všechny státní pozemky používané k účelům vysokých škol německých a také všechna zařízení vyso-

kých škol přechází bez zatížení do vlastnictví říše". Převod vlastnictví na říši měl být proveden k 1.září 1939 (§4). Toto nařízení mělo zvláště těžce postihnout Univerzitu Karlovu.

Ještě v průběhu srpna 1939 byli akademičtí funkcionáři Univerzity Karlovy na příkaz říšského protektora Neuratha protektorátním ministerstvem školství a národní osvěty vyzváni, aby do 31.srpna 1939 předali ministroví školství univerzitní insignie, tj. rektorské žezlo a žezla čtyř fakult z 15.-17. století, dále pečetidlo z roku 1354, řetězy atd. Tyto české národní kulturní památky převzali pak představitelé Německé univerzity v Praze.

Inhed na začátku zimního semestru 1939 přišly další požadavky ze strany okupantů. Karlova univerzita musela vyklidit pro Německou univerzitu celou budovu starobylého Karolina. Češi již neměli nadále užívat velkou aulu Karolina a museli předit celé fondy univerzitního archivu do roku 1882. Nejcennější listiny z dějin Karlova učení, tehdy předané okupantům, jako např. zakládací listina univerzity, děkanská kniha filozofické fakulty, právnícká matrika z r.1372, listiny vztahující se na koleje univerzity a další byly na konci války nacisty odvezeny a osud těchto kulturních památek zůstal dodnes neznámý.

Poměry v Protektorátu se značně změnily po vypuknutí 2. světové války, kdy hned 1.září 1939 začala vlna zatýkání. Mezi zatčenými byla i řada vysokoškolských profesorů a několik studentů. Většina zatčených byla odvezena do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Školní rok však začal celkem normálně, nepřihlížíme-li k událostem kolem majetkových práv českých vysokých škol a zdůraznění zvláštního postavení Německé univerzity, která obdržela rozhodnutím samotného Hitlera název "Německá univerzita Karlova".¹¹⁾

V den 21.výročí vzniku Československé republiky ukázaly nejširší vrstvy českého obyvatelstva nejrůznějšími formami, že nesouhlasí s hitlerovským systémem v zemi. Centrem tichého odporu se stalo v Praze Václavské náměstí a jeho okolí, kde postávali lidé s odznaky ve slovanských barvách, s medailonky s Masarykem a jinými. V odpoledních a večerních hodinách došlo pak k otevřeným demonstracím, zejména studentů a mladých dělní-

ků, došlo k zatýkání a padly první výstřely, zřejmě ze zbraní německých agentů-provokatérů. Podle zprávy velitele bezpečnostní policie bylo zatčeno 400 osob,¹²⁾ patnáct raněných české národnosti bylo dopraveno na veřejné kliniky, horník Otakar Sedláček zemřel při přepravě do nemocnice. Svému zranění podlehl rovněž dne 11. listopadu 24letý posluchač lékařské fakulty Jan Opletal.

Dnes, více než čtyřicet pět let po těchto událostech, můžeme na základě zachovalých policejních zpráv¹³⁾ a dalších dokumentů celkem jednoznačně tvrdit, že krvavý průběh demonstrací byl úmyslně vyvolán na základě provokací Němců a že zejména K.H. Frank a skupina vyšších nacistických důstojníků bezpečnostní služby a SS z řad okupační správy i z berlínského ústředí připravovala aktivizaci tichých demonstrací českého lidu. Důvodů k tomu bylo několik. Uvedená skupina v okupační správě chtěla prokázat, že je nutno zesílit perzekuci a stupňovat nátlak proti Čechům, dále že autonomní správa není schopna udržet v kritických okamžicích pořádek a že nemá loajální vztah k okupační moci, resp. řečeno v tehdejší nacistické terminologii "k říši a vůdci". Jak vyplývá ze zprávy české policie, měly být v dopoledních hodinách prostředkem k dosažení tohoto cíle provokace jednotlivých nacistů v pražských ulicích. Tak na příklad podle hlášení české policejní stráže "vyšla o 9.20 hodin ^{si} dopoledne z Americké ulice v Praze XII, skupina asi 10 německy mluvících mužů, která na rohu Vinohradského náměstí se rozešla vždy po dvou mužích několika směry. V sadě proti kostelu sv. Ludmily na Vinohradském náměstí strhli pak členové této skupiny bez jakéhokoliv upozornění nebo výstrahy mimojdoucím mužům a ženám národní trikolory. Stalo se tak asi ve 30 případech, což u pasantů vzbudilo nevěli. Postižení lidé se bránili proti tomuto počínání a požádali nablízku stojícího uniformovaného strážníka o zjištění dvou mužů zmíněné německé skupiny. Ježto strážník počínání obou těchto mužů sám pozoroval, zadržel je, zjistil v nich studenty Augustína Manna a Antonína Hirmkeho, bytem v Praze 1., Rybná ul.č.11 a. Oba prohlásili, že jsou členy SS oddílů a že obdrželi rozkaz odnítati chodcům trikolory..."¹⁴⁾ Dalším pokusem o zostření situace na Václavském náměstí a jeho okolí, případně o vyvolání krvavého incidentu, byl

provokativní průchod strážní roty tělesné standarty SS (Leibstandarte) středem Prahy. Autonomní úřady byly podle zprávy velitele bezpečnostní policie ze dne 29. října¹⁵⁾ upozorněny na průchod této fašistické elitní jednotky Prahou jen asi 45 minut před jejím příchodem. Přesto se podařilo české policii zajistit na průchodových trasách klid, což konstatovala rovněž již uvedená zpráva. V dalším ale zpráva tuto skutečnost zeslabila a připisovala výsledek více psychologickému účinku přítomnosti jednotky SS. Uváděla poněkud nadneseně: "Skutečně bylo také zesílenými českými policejními silami uvolněno na Václavském náměstí místo, takže strážní rota tělesné standarty mohla jít svou cestou. Nástup tělesné standarty utlumil okamžitě Čechům chuť na demonstrace. Ženy se většinou obrátily k trupě zády. Jeden Čech plival, ale většinou se přece Čechev neodvážili pokračovati v demonstracích."¹⁶⁾ Rovněž odpolední vystoupení K.H. Franka v pražských ulicích a řady dalších vyšších důstojníků SS,¹⁷⁾ jakožto i zásahy německé policie a oddílů SS jsou dostatečnými důkazy pro toto tvrzení. Pokus české policie a hlavně autonomních vládních míst objasnit vznik incidentů jen německými přehmaty, nemohl mít úspěch u nacistických vládců, kteří sledovali zcela jiné cíle. Ukázalo se v plném světle, že spolupráce s nacisty na základě zdánlivé autonomie Protektorátu může vést pouze ke zradě. Německé nacistické vedení v Protektorátu obdrželo od A.Hitlera to, co po měsíce požadovalo: právo potlačit nepokoje všemi prostředky, případně i za použití těžkých zbraní.¹⁸⁾ O dva týdny později vyhrožuje říšský protektor Neurath "státnímu prezidentu" Háchovi: "Kdyby nebyla protektorátní vláda schopna starati se sama, aby se podobné události, jako ty z 28. října, neopakovaly, dosáhnu toho sám prostředky, které mám k dispozici".¹⁹⁾ Není celkem obtížné odhadnout, na jaké prostředky Neurath upozorňoval. Nešlo jistě jen o značné počty vojáků a bezpečnostních sil umístěných v zemi, ale rovněž o právní prostředky, které mohly "legalizovat" okupační teror. V rámci válečných příprav nacistů došlo totiž koncem léta 1939 k rozšíření legislativních oprávnění říšského protektora, který mohl nyní již nejen při nebezpečí z prodlení a na základě přenesených práv říšských ministrů vydávat policejní nařízení, nýbrž byl "k udržení bezpečnosti a pořádku v Protektorátu Čechy a Morava"

oprávněn přijmout "také mimo rámec jinak stanovených hranic... potřebná správní opatření".²⁰⁾

Na podzim roku 1939 byla situace v českém odboji velmi komplikovaná. Hlavním znakem intenzivního národního odporu proti okupantům byla tehdy ještě "počáteční hrdá pasivita", vyvolaná okupací a skutečností, že neexistovala jediná složka veřejného života, která nebyla vystavena germanizačnímu teroru. Trvalo ale delší dobu, než se lidé vzchopili ke skutečnému širšímu odboji. Začátek 2. světové války přinesl do celé situace nové prvky. V zahraničním odboji je to vytvoření Československého národního výboru v Paříži. Buržoazie je rozpolcena a vytváří teorii a praxi dvou garnitur. Český národ, až na malé výjimky se připravoval postupně k vážnému odporu na vnitřní frontě. Počáteční značná spolupráce komunistů a buržoazního odboje (mimo vojenské skupiny) dostává ale velmi brzy vážné trhliny a komunisté si uvědomují, že je třeba nastoupit cestu aktivního boje se širokou základnou v závodech. Jestliže akce bojkotu dopravy a tisku (30. září 1939) a demonstrace 28. října probíhaly bez rozsáhlých organizačních příprav a za masové účasti zejména mladých občanů, pak situace po demonstracích a zejména před pohřbem Jana Opletala se stávala v tomto směru stále složitější.

Komunistický funkcionář Jan Kazimour²¹⁾ po letech o tehdejší situaci na vysokých školách napsal: "Tehdy v sobotu 11. listopadu jsem se sešel s Otakarem Runou, který byl v té době vedoucím ilegálního hnutí strany na pražských vysokých školách, abychom se podle pokynů vedení strany poradili o dalším postupu po demonstracích 28. října, v nichž studenti hráli nemalou úlohu. Probrali jsme celou situaci na vysokých školách a dlouho uvažovali, jak odhalit před studenty nebezpečí kolaborantské politiky tehdejšího dosazeného (nevoleného) Svazu českého studentstva. Jeho politika byla nebezpečná proto, že byla dovedně maskována nacionalistickým postojem, který u řady studentů budil představy, že jsou vedeni do boje za národní svébytnost svého lidu.

Podmínky konspirace nedovolovaly scházet se víc než ve dvou, ve třech. Otkar Runa proto projednal v neděli tyto otázky postupně se členy vedení a dohodli jsme se na další schůzce

v pondělí. To však již vyvstala aktuální otázka: Manifestační pohřeb medika Jana Opletala.

Stranickému výboru na vysokých školách bylo jasné, že během dvou dnů nelze zorganizovat v oblasti Prahy a středních Čech akce za vedoucí účasti dělnické třídy. Akci však podporoval, protože bylo nutné, aby komunisté neztratili spojení a důvěru studentů, i když v akci studentů se skrývalo nebezpečí izolovaného postupu.

Ke studentské demonstraci při pohřbu Jana Opletala vyšly troje letáky různých ilegálních skupin kromě oficiální výzvy samosprávy Hlávkových kolejí, jež vyzývala k důstojné manifestaci. Je to vysvětlitelné tím, že iniciativa při okamžitém reagování vyšla z více míst, i když byly pochyby, zda mezi výzvami není provokace Gestapa."

Zdá se, že před Opletalovým pohřbem se opakovala situace kolem 28.října v tom, že okupanti se snažili vyvolat nervozitu autonomních míst, poukazovali na jejich liknavost a zároveň provokovali vystoupení studentů při pohřbu dne 15.listopadu.²²⁾ "Aopak údaje obsažené v českých policejních zprávách před 15. listopadem a po něm dokazují zřetelně snahu autonomní správy zabránit demonstracím a později alespoň zmírnit jejich dojem. Podle záznamů opatření ministerstva vnitra pro pohřeb Jana Opletala byl dán policejnímu prezidentovi Charvátovi dne 14.11. 1939 dopoledne pokyn:

"Pohřeb nesmí mít demonstrativní ráz. Z toho důvodu budiž zařízeno, aby se průvodu účastnili pouze medikové, nikoliv ostatní kategorie vysokoškolského studentstva (univerzity a techniky). Průvod musí být důstojný a naprosto tichý, bez jakýchkoliv projevů. Pořadatelé, zvláště studentské instituce nechť se zaváží za dodržení těchto proposit..."²³⁾

Poslední požadavek byl uskutečněn tím, že na policejní ředitelství byli předvoláni ředitel Hlávkovy koleje ing.V. Weiser, předseda samosprávy této koleje M.Martischinig a předseda Spolku českých mediků A.Šmelhaus, kde byli nuceni se písemně zavázat, že ručí za klidný a důstojný průběh pohřbu. Zároveň se objevily na všech fakultách univerzity vyhlášky aka-

demických funkcionářů, v nichž byli studenti varováni před demonstracemi.²⁴⁾ Obsahově nejzávažnější byl asi leták podepsaný Maxmiliánem Martischnigem:²⁵⁾

K o l e g o v é !

Na důtklivou žádost Jeho Magnificence Prof.Dra Bedřicha Hrozného, rektora university Karlovy, Ministerstva školství a národní osvěty, policejního presidenta Dra Charváta, Vás žádám, abyste při zítřejším pohřbu zachovali

d ů s t o j n ý k l i d
a nedali se strhnouti k žádným projevům. Svou osobou ručím se všemi důsledky za úplný pořádek během pohřbu a klidný rozchod.

Žádám Vás, ulehčete mi tuto těžkou odpovědnost !

Apeluji na Vaši akademickou čest, že důstojný průběh bude zachován ! Přicházejte jednotlivě, a nenoste smuteční a jiné pásky a jakékoliv odznaky.

Za pořadatele pohřbu

Ústřední sbor samosprávy Hlávkových
student.kolejí č.v.š.p.

MUC. Martischnig v.r.

Praha 14.XI.1939.

Pohřeb Jana Opletala z kaple ústavu pro soudní lékařství, Preslovou ulicí až na Albertov, kde byla rakev vložena do pohřebního vozu, se konal podle policejní reže a v naprostém klidu za účasti příbuzných, profesorského sboru a asi tří až čtyř tisíc posluchačů vysokých škol. Až po rozloučení s rakví na Albertově již nemohl být udržěn klid, na různých místech a fakultách došlo ke shlukování studentů, zpívání národní hymny a národních písní, k protiněmeckým výrokům a provolání slávy Československé republiky. Již v odpoledních hodinách nastal však v celé Praze opět naprostý klid.

Byl to klid před bouří. Již v průběhu 16.listopadu obdržela protektorátní vláda od svého berlínského vyslance Chvalkovského hlášení, že v noci budou obsazeny české vysoké školy.

Protektorátní vláda ale nepodnikla nic, ani oficiálně jako vládní orgán ani tajně a pomocí zbytků československé zpravodajské služby. Studentstvo bylo tak v ranních hodinách 17. listopadu překvapeno nacistickým teroristickým zásahem, který měl dosud ve světových dějinách snad pouze obdobu v tzv. "Sonderaktion Krakau" proti krakovské univerzitě v říjnu 1939. Pražský průběh "Aktion 17. November" vyplývá opět ze záznamů policejního ředitelství, které uvádíme v příloze č.2 na straně 67.

V odpoledních hodinách se objevila v Praze známá "červená vyhláška" o uzavření českých vysokých škol, o zastřelení "devíti pachatelů" a o zatčení "většího počtu účastníků", což znamenalo v řeči okupantů zatčení asi 1850 vysokoškoláků v Praze.²⁶⁾

Rozsah a brutalita zásahu proti vysokým školám nebyla pouhou odvetou za demonstrace ve dnech 28.října a 15.listopadu, které tak jako první zcela otevřená akce odporu získaly ještě více na významu. Byl to velmi dobře mířený zásah proti české inteligenci, který se měl podle plánů okupantů postupně projevit jako negace české vědy a české kultury. Pro autonomní českou vládu, která ještě 17.listopadu v dopoledních hodinách diskutovala, na podnět předsedy vlády gen.Eliáše, o otázce, zda zůstat ve funkci nebo odstoupit, představovala "vyhláška" novou pádnou ukázkou nacistického chápání autonomie. Představa, že okupanti dodrží, resp. že setrváním ve vládě je možno je přimět k dodržování ustanovení jejich vlastního výnosu a zřízení Protektorátu Čechy a Morava, bylo politicky naivní a vedlo nakonec až k třídně podmíněné kolaboraci.

Vzhledem k tomu, že výkon školské správy, včetně správy vysokých škol, nemohl být v žádném případě v rozporu "s politickými, hospodářskými a vojenskými zájmy říše" (čl.2 výnosu o zřízení Protektorátu), nebyli okupanti v této oblasti oprávnění k zásahům do autonomní správy. Také k použití mimořádných prostředků k udržení bezpečnosti a pořádku" podle nařízení o výstavbě správy a bezpečnostní policie (viz pozn.č.20) nebyly skutečné důvody, neboť prokazatelně neozbrojení vysokoškoláci nemohli ani teoreticky ani fakticky ohrozit kompaktní

nacistickou okupační moc. Průběh událostí také jasně ukázal, že k obnově "pořádku" stačily vždy běžné policejní prostředky a že zásahy okupační moci byly převážně provokacemi.

Hrubý obsah vyhlášky o uzavření vysokých škol byl zřejmě stanoven v průběhu 16. listopadu na říšském kancléřství za účasti Neuratha, K.H.Franka, Fridericiho, Völckerse a Himmlera. Na základě skutečnosti, že neobsahuje vůbec odkaz na nacistické právní normy, je možno téměř s určitostí vyloučit účast úředníků říšského ministerstva vnitra, které bylo jinak k formulaci obdobné vyhlášky kompetentní. Konečná formulace vznikla zřejmě v kanceláři K.H.Franka v Praze. Není bez zajímavosti, že hned po vyvěšení v Praze byla na rozkaz okupantů opět odstraněna. Podobný osud měly i novinové zprávy o pražských událostech ze 17. listopadu. Tak již na pravidelné tiskové konferenci na berlínském ministerstvu propagandy dne 16. listopadu večer v 19 hodin byla vydána směrnice č.1435, že oznámení německé tiskové agentury (DNB) "o uzavření českých vysokých škol v Praze na dobu tří let, jako odpověď na včerejší studentské demonstrace, nemá být zdůrazněno a komentováno".²⁷⁾ Hned následující den (17.11.) byl nacistický tisk informován v tom smyslu, že večer bude v tisku protektorátu uveřejněna zpráva o studentských demonstracích, popravě devíti studentů jako podněcovatelů a uzavření vysokých škol.²⁸⁾ Ve večerních hodinách pak prohlásil na tiskové konferenci sám říšský tiskový vedoucí Fritzsche, že hlášení o událostech v Praze "smí být uveřejněna jen v Protektorátu. Byla také pouze protektorátním vysílačem vysílána v češtině. V říši nesmí být převzata, ani v novinách, které jsou částečně kolportovány v Protektorátu".²⁹⁾ Důvodem k tomuto opatření byly jistě především mezinárodní ohledy na začátku války, ale nesporně rovněž snaha nevyvolat obavy mezi obyvatelstvem v Německu a v armádě, že nacismus nedisponuje dosti konsolidovaným zázemím.

Zatčení studenti se dopustili pouze verbálních deliktů a trestní akce podniknutá proti nim byla podle československých právních norem, platících dosud v Protektorátu, protiprávní. Dokonce podle nacistické praxe se jednalo, s výjimkou braní rukojmích na začátku okupace, který byl v jasném rozporu s článkem 50 Haagské konvence, o teroristický akt dosud nevidaných

rozměrů a důsledků. Snad jen akce proti občanům židovské národnosti v souvislosti s atentátem na vyslaneckého radu Ratha v Paříži v roce 1938 jsou s pražským 17. listopadem srovnatelné, i když evropské národy přesvědčil další vývoj, že rejstřík nacistických násilností ještě nebyl zdaleka vyčerpán. Rozbor právní stránky věci je dnes již bezvýznamný. Poukazujeme proto jen velmi stručně na některé skutečnosti. Na podzim 1939 nebyl na území Protektorátu vyhlášen výjimečný stav, demonstrace nebyly přímo namířeny proti nacistické válečné mašinerii, proti armádě, potlačovatelskému aparátu, nebo příslušníkům složek nacistické strany, takže nebyly dány důvody pro aplikaci německého (nacistického) práva.³⁰⁾ Některé výroky demonstrantů mohly být sice kvalifikovány jako trestný čin "hanobení říše" a "hanobení nacistické strany", tento však musel být obviněnému individuálně prokázán. Předmětem šetření okupační bezpečnostní policie se nestala však ani otázka, zda se internovaný student vůbec demonstrací zúčastnil. Účast na pohřbu Jana Opletala nemohla být vůbec předmětem vyšetřování, neboť účast byla příslušnými místy protektorátní policie povolena, a její směrnice byly v jeho průběhu dodrženy a okupační místa účast nezakázala. Přesto byli zatčení studenti odňati českým autonomním trestním orgánům, nebyli ale také postaveni před řádný nebo mimořádný soud. Bylo jim rovněž popíráno právo na obhajobu nebo na odvolání.

Když porovnáme počet přes 15 000 studentů a studentek české národnosti zapsaných v zimním semestru 1939/40 na českých vysokých školách s počtem skoro 1200 odvezených studentů do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg, pak vidíme zcela zřetelně, že se jednalo o decimaci českých vysokoškoláků starších dvaceti let.³¹⁾ Podkladem pro tuto negaci veškerých moderních právních teorií bylo zřejmě tajné nařízení z 1. února 1938 o ochranné vazbě, které stanovilo v §1, že ochranná vazba může být Gestapem nařízena proti takovým osobám, které svým chováním ohrožují podstatu a bezpečnost národa a státu, přičemž nemůže být uložena jako trest nebo náhrada trestu. Uvedený paragraf zdůraznil v závěru zvláště, že "trestní jednání mají být odsouzena soudem". Podle vzpomínek řady zatčených studentů byl s nimi v prostorách jízдарny ruzyňských kasáren sepsán jakýsi

zatýkáací protokol. Rovněž tato skutečnost odpovídá citovanému nařízení, podle kterého je ochranná vazba vždy nařízena písemně (§5) a místem výkonu vazby je pak "zásadně státní koncentrační tábor" (§6).

Otevřenou policejní vraždou byla poprava devíti funkcionářů studentstva jmenovaných, tedy nikoliv volených, již v době existence Protektorátu. Až na komunistu ing. Marka Frauwirtha byli všichni v té či oné míře ochotni ke spolupráci v rámci protektorátní autonomie, což dokázali řadou akcí.³²⁾ V žádném případě nebyli původci demonstrací, což muselo být okupačním místům známo. Jejich tragický osud je zároveň tragédií jejich politických postupů a názorů.

Uzavřením českých vysokých škol byly postiženy dvě univerzity, dvě techniky, Vysoká škola báňská, Akademie výtvarných umění, dvě samostatné bohoslovecké fakulty, Vysoká škola zemědělská a Vysoká škola zvěrolékařská. Na těchto vysokých školách vyučovalo celkem 1223 učitelů, z toho 513 profesorů. Možnost nadále studovat ztratilo celkem přes 17 000 studentů, z toho 15 172 vysokoškoláků české národnosti.

Z koncentračních táborů se nevrátilo čtyřicet studentů, mnoho dalších padlo v odboji nebo na frontách. Popraveno a vězněno bylo i mnoho vysokoškolských učitelů i když nedošlo k jejich hromadné perzekuci, jak se zpočátku očekávalo. Těžko vyčíslitelné byly škody materiální. Univerzitní ústavy a fakulty byly používány okupační správou nebo je převzaly německé školy. Byla to premiéra, která se pak opakovala vždy v té či oné podobě, v celé okupované Evropě, v Krakově a Varšavě, v Jugoslávii a Norsku, ve Štrasburku a Bruselu a v dalších městech.

17. listopad 1939 se stal symbolem všech demokraticky smýšlejících lidí na světě. Je mementem a zároveň příslibem demokratických politických principů.

P o z n á m k y

- 1) Tzv. Výnos vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava z 16.3.1931 byl publikován v říšské sbírce zákonů I (RGBl.I) str.485 a v české Sběrce zákonů a nařízení pod číslem 75.
- 2) Tak např. E.R.Huber, Verfassungsrecht des Großdeutschen Reiches, Hamburg 1939, str.139 uvádí: "Die Autonomie die dem Protektorat eingeräumt ist, ist kein Restbestand völkerrechtlicher Selbständigkeit, sondern ein vom Reich übertragenes innerstaatliches Recht zur eigenvölkischen Selbstverwaltung."
- 3) Základní přehled naznačeného procesu viz: Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu 1848-1945, redakce L.Bianchi, díl II., Bratislava 1973, str.448 a násl. a tam uvedená literatura.
- 4) Tamtéž, str.474 a násl.
- 5) K tomu M.Kocích, Poznámky k právní úpravě školské, osvětové a spolkové činnosti národních menšich v buržoazní ČSR, in: Sborník prací z dějin státu a práva, Univerzita Karlova Praha 1979, str.155 a násl.
- 6) Např.: Persekuce českého studentstva za okupace, vydalo Ministerstvo vnitra ČSR, Praha 1945; 17.listopad, odboj československého studentstva, vydal Úst.svaz Čsl.studentstva v Praze, Praha 1945; M.Bakovský, 17.listopad, Praha 1963; Svědectví, Příběhy českých studentů z akce 17.listopad, sestavil F.Buriánek, Praha 1979.
- 7) Srov. Heydrichův návrh v: Chtěli nás vyhubit, uspořádal V.Král, Praha 1961.
- 8) Tamtéž, str.62 a násl.
- 9) Tamtéž.
- 10) Verordnung zur Überführung der deutschen Hochschulen in die Verwaltung des Reichs, z 2.srpna 1939, RGBl I, str.1371.
- 11) O udělení názvu "Deutsche Karls-Universität" žádal dne 26. 9.1939 ř.prot.Neurath šéfa říšské kanceláře Lammerse. Práv-

ním základem přejmenování se mělo stát nařízení vůdce z 2.8.1939 o převzetí Německé univerzity v Praze do péče říše. Dne 23.10.1939 sdělil Lammers říšskému ministru pro vědu, výchovu a vzdělání lidu, že Hitler rozhodl o propůjčení názvu Německé univerzity v Praze.

- 12) Persekuce českého studentstva za okupace, o.c., str.40-41.
- 13) Policejní zprávy, včetně českého překladu zpráv německé bezpečnostní služby (SD) jsou obsaženy v knize Persekuce českého studentstva za okupace, o.c., str.35-47 a dále v publikaci Faksimilia, 17.listopad 1939, zpracovali V.Babička a V.Helešicová, SÚA v Praze 1979, str.53-67.
- 14) Persekuce českého studentstva za okupace, o.c., str.42, Zpráva pražského policejního prezidenta.
- 15) Tamtéž, str.35-42. Zpráva velitele bezpečnostní policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě z 29.října 1939.
- 16) Tamtéž, str.38.
- 17) Podle líčení očitého svědka, které bylo zasláno 30.října E.Háchovi, viděl český policejní úředník na Můstku: "... jak zde pojednou Frank vyskočil z auta s bičíkem v ruce a křičel německy na demonstranty i na českou uniformovanou stráž, přičemž tloukl demonstrující bičíkem... Ve chvíli, kdy Frank začal nadávat, jali se demonstranti provolávat "fuj", ale většina zanotovala národní hymnu a mnozí z nich poklekli na ulici. Na to dal Frank svým SS rozkaz "Auseinandertreiben" (rozehnatí) a ti se vrhli na demonstranty a pažbami je tloukli do zad..." Viz: Persekuce českého studentstva za okupace, o.c., str.50.
- 18) Výpověď K.H.Franka před soudem, viz Český národ soudí K.H. Franka, Praha 1946, str.127-28.
- 19) Persekuce českého studentstva za okupace, o.c., str.57.
- 20) Srov. §13 nař. o výstavbě správy a Německé bezpečnostní policie v Prot.č.a M. ze dne 1.zář 1939, RGBL I, str.1681 (Aufbauverordnung).
- 21) J.Kazimour: Revue "Dějiny a současnost", 11/1961, str.19.

- 22) Svědčí o tom např. leták podvržený Gestapem: "V sobotu do-
trpěl český student, kolega Opletal, který byl při demon-
stracích dne 28.října střelen pohunkou německého nacismu.
Demonstroval spolu se všemi, kteří chtěli pozvednouti svůj
hlas proti tomu, co někde nazývají ochranou. Demonstroval
za svobodu, lepší, svobodný život celého národa.
My, kteří jsme ušli jeho osudu, splníme samozřejmou povin-
nost a doprovodíme kamaráda ke hrobu.

V e s t ř e d u d n e 15. l i s t o p a d u
o 1/2 10 h o d. j e s r a z v š e h o č e s k é -
h o s t u d e n t s t v a p ř e d p a t o l o g i c -
k ý m ú s t a v e m n a A l b e r t o v ě. T o h o
d n e j s o u p ř e d n á š k y z a s t a v e n y.
Dokažme, že české studentstvo ví, co je to solidarita, a ti,
kteří tvrdí, že revoluční duch roku 1848 u studentstva již
nežije, nás neznají! Ten, kdo nepochopí, není z nás."

- 23) Faksimilia, 17. listopad 1939, zpracovali V.Babička a V.He-
lešicová, SÚA Praha 1979, str.72, dokument č.21.
- 24) Tamtéž, str.74, dokument č.21.
- 25) Tamtéž, str.76, dokument č.22.
- 26) text vyhlášky
- 27) Bundesarchiv Bonn, ZSg 101/14 Sammlung Brammer, Anweisung
Nr.1435, ze 16.11.39, 19.00 hodin, fol.162.
- 28) Tamtéž, Anweisung Nr.1439, ze 17.11.39, fol.164.
- 29) Bundesarchiv Bonn, ZSg 102/20 Sammlung Sängers, 111. aus der
Pressekonzferenz, 17.11., 19.00 hodin, fol.317. Ještě 18.11.
se opakuje tento zákaz v oběžníku DNB: "O opatřeních v Pro-
tektorátu Čechy a Morava proti inteligenci nesmí být refe-
rováno". Viz, 64.Ausrichtung, fol.321.
- 30) Aplikace něm.trest.práva pro příslušníky protektorátu byla
dále obligatorní v případech, kdy došlo k porušení ustano-
vení německého trestního zákona týkajícího se velezrady
a zemězrady, k útokům na osobu vůdce, k činům proti spřá-
teleným státům, návodu k neposlušnosti vůči zákonům, k ha-
nobení říše a nacistické strany, vstupu do cizího vojska,
k vyděračské loupeži dětí a silničnímu lupičství.

- 31) Původně bylo v Praze zatčeno asi 1850 studentů. Dne 17.11. odpoledne byli propuštěni mladší 20ti let, cizinci, bývalí studenti, kteří ještě bydleli v kolejích. Dále byli propuštěni ti, kdož se mohli prokázat legitimací "Vlajky" nebo jiné pronacistické organizace. Z Prahy bylo dne 19.listopadu do Oranienburgu dopraveno 1185 studentů.
- 32) Např. B.Koula byl spolusignatářem dohody o spolupráci mezi říšským vedením studentstva a českým a slovenským studentstvem z 6.2.1939.

Zpráva policejního ředitelství v Praze o pohřbu Jana Opletala a studentských demonstracích v Praze. (Přetištěno z publikace: Faksimilia, 17.listopad 1939, zpracovali V.Babička a V.Helešicová, Praha 1979, str.77-82).

Policejní ředitelství v Praze. V Praze dne 15.listopadu 1939.

Z p r á v a

o událostech politického rázu ze dne 15.listopadu 1939.

Dnešního dne v 9.30 hod. konal se z kaple českého ústavu pro soudní lékařství v Praze II, Preslova ulice, pohřeb studujícího lékařství Jana O p l e t a l a, který dne 11.listopadu t.r. zemřel na klinice prof.Dr.Jiráska v důsledku zranění, které dne 28.října t.r. utrpěl při demonstracích.

Ústavní kaple byla otevřena v 8.30 hod., načež shromážděné studentstvo defilovalo kolem rakve do 9.15 hod., kdy byla kaple uzavřena. Uvnitř zůstali pouze děkan právnické fakulty profesor Dr.Wenig, děkan lékařské fakulty profesor Dr.Hájek a dále profesor Dr.Kadeřábek za českou techniku a profesor Dr.Drachovský za právnickou fakultu. Církevní obřad byl zahájen v 9.30 hod. vikářem českobratrské církve Jar.Krejčárkem, který přečetl článek z evangelia a poděkoval pak rodičům zesnulého za vzornou výchovu syna, profesoru Dr.Jiráskovi za jeho snahu zachránit život studenta Opletala a studentským spolkům za pozornost vůči zesnulému. Celý akt v kapli byl ukončen v 9.40 hod. Rakev byla pak studenty Hlávkovy koleje odnesena Preslovou ulicí na Albertov, kde byla vložena do pohřebního vozu. Před rakví při tom kráčelo studentstvo Hlávkovy koleje nesoucí věnce, z nichž 13 bylo opatřeno stuhami, obsahujícími jména studentských spolků, které věnce věnovaly. Za rakví šli příbuzní a profesorský sbor, průvod byl pak uzavřen studentstvem v počtu as 3 - 4.000. Přenesení rakve z kaple do pohřebního vozu dalo se za úplného ticha a bez jakýchkoliv projevů. Vůz s rakví odejel pak na Masarykovo nádraží, odkudž rakev byla o 12 hod. převezena vlakem do Nákla na Moravě k pohřbení.

Studentstvo nebylo ozdobeno žádnými odznaky ani trikolorami neb černými páskami a zachovalo při přenášení rakve na prostý klid. Pouze při uložení rakve do furgonu byla zazpívána píseň "Kde domov můj?" Někteří ze studentů počali zpívatí též píseň "Nad Tatrú sa blýská", byli však ostatními vyzváni k tichu, takže píseň nedozpívali.

Po rozchodu na Albertově odcházela převážná část studentstva směrem ke Karlovu náměstí v Praze II. Ve Vyšehradské třídě počal větší zástup studentů zpívatí píseň "Hej Slované", byl však stráží bezpečnosti ihned s použitím obušků rozptýlen, jednak do Benátské jednak do Trojické ulice. Skupina z této ulice v počtu asi 500 osob dostala se k pomníku padlých Pod Slovany v Praze II., kde zazpívala rovněž píseň "Kde domov můj?" a počala zpívatí píseň "Čtvrtého července". Mezitím však dostavila se na místo stráž bezpečnosti, která zástup rozptýlila a dalšímu zpěvu zabránila.

Mezitím studentstvo jdoucí ke Karlovu náměstí shluklo se v počtu as 2.500 osob před budovou české techniky, kde byla znovu zpívána píseň "Kde domov můj" a bylo provoláváno "Ať žije Československo", "Ať žije svoboda" a pod. Stráž zakročila s použitím obušků, načež se studenti z valné části uchýlili do budovy české techniky a odtud z otevřených oken v provolávání hesel pokračovali. Na zdejší telefonický zákrok v kanceláři rektorátu byla okna zavřena a nastal klid. Z budovy techniky byli pak studenti pouštěni jen ve zcela malých skupinkách, které se snažily dostat se na Václavské náměstí, stráž jim v tom však stálým rázným zakročováním zabránila.

K novému shlukování studentstva došlo však v Jungmannově a na Národní třídě, kde před biografem Louvre bylo znovu stráží proti shluknutí zakročeno.

Při tomto shluknutí projížděl Národní třídou právě osobní vůz pana státního sekretáře K.H.Franka, jehož šofér byl nezjištěným pachatelem napaden a zraněn v obličeji. Stráž při tomto útoku přítomna nebyla a zdejší úřad se o věci dověděl teprve dodatečně. Zraněný, Antonín Uhl, SS-Oberscharführer, bytem Praha XIX., Pelléova 16, byl přijat a ponechán v ošetřování na klinice prof.Dr.Krause. Utrpěl zlomení nosní kosti a krevní vý-

ron nad pravým okem. V nemocnici udal, že vezl pana státního sekretáře K.H.Franka, který chtěje z vozu vystoupiti dal mu na nároží Spálené ulice rozkaz, aby zastavil. Když pan státní sekretář vystoupil z vozu a Uhl zůstal státi vedle vozu, byl prý ze zadu napaden několika lidmi, sražen k zemi a při pádu kopnut as 40 letým mužem do obličej. Při tom ztratily se mu též kovové náramkové hodinky. Uhl byl oblečen v šedo zelený stejnokroj.

Zástup, proti němuž bylo zakročeno na Národní třídě, ubíral se pak na Masarykovo nábřeží, kde u Karlových lázní byly z několika vozů elektrické dráhy strženy německo-české orientační tabulky a hozeny do Vltavy. Stráž zde znovu zakročila použitím obušků a demonstranty roztýlila.

V téže době zakročila stráž proti hloučku studentů, kteří zpívali na Uhelném trhu v Praze I, a krátce na to proti zástupu studentů v počtu asi 300, kteří před hrobem neznámého vojína na Staroměstském náměstí zpívali národní hymnu. S použitím obušků byli rozptýleni, vrátili se však z postranních ulic ještě dvakráte na Staroměstské náměstí, takže muselo býti opětovně a to rázně s použitím obušků proti nim zakročeno.

Jiná skupina studentů shlukla se na Smetanově náměstí v Praze I., kde rovněž byla s použitím obušků rozptýlena.

Na Václavském Náměstí studenti mezitím se procházeli jednotlivě po chodnicích. As v 11.15 hod. shlukli se na chodníku u Národní Politiky a začali zpívat píseň "Hej Slované". Stráž je vytlačila do Jindřišské ulice, kde se rozutekli.

Krátce před 12 hod. shluklo se v Pařížské třídě před budovou právnické fakulty as 150 studentů, kteří zpívali české písně. Na místo přispěchavší šestičlenná strážní pohotovost je rozptýlila společně s orgány říšské ochranné policie, kteří projíždějící městem právě na místo v automobilu přijeli. Studenti se z části rozprchli, z větší části se však uchýlili do budovy právnické fakulty. Mezitím přijelo na místo v autokarech 20 mužů SS s důstojníkem, který se pak odebral do budovy právnické fakulty a provedl tam perlustraci studentů, z nichž 3 byli v autokaru odvezení.

Při zákroku proti studentům shromážděným před právnickou fakultou byl policejní agent František Heřman, který tam konal službu, upozorněn nezjištěným chodcem české národnosti, že jakýsi asi 30letý muž, snad národnosti německé, byl neznámým pachatelem udeřen do obličeje, ježto demonstranty fotografoval a nesňal klobouk, když byla zpívána národní hymna. Policejní agent Heřman odebral se ihned na místo, zahlédl však již pouze jak 2 členové SS odvádějí zraněného, který krvácel z nosu.

Po zmíněném shluknutí studentů před českou právnickou fakultou nebylo již odnikud další srocování hlášeno. Ani v odpoledních hodinách ani večer nedošlo pak již k žádnému porušení veřejného klidu a pořádku.

Při dopoledních demonstracích bylo zadrženo celkem 7 osob, jichž seznam je připojen.

Obdržel předsednictvo ministerské rady, presidium ministerstva vnitra a presidium zemského úřadu v Praze.

podpis nečitelný

Ukázka záznamů hlášení policejního ředitelství v Praze o obsazení vysokých škol a kolejí a odvezení studentů. (Přetištěno z publikace: Faksimilia, 17.listopad 1939, zpracovali V.Babička a V.Helešicová, Praha 1979, str.121-123).

Prohlídky Gestapa v české technice
a obsazování studentských kolejí.

Policejní ředitelství v Praze (po.r.Dr.Stickl) hlásí dne 17.listopadu 1939 o 4.35 hod. telefonicky :

"Po půlnoci bylo hlášeno polic. komisařstvím v Krakovské ulici, že po 24. hod. byla rozsvícena okna v české technice na Karlově náměstí. Stráží bylo zjištěno, že tam koná prohlídku Gestapo.

Po 4. hod. bylo hlášeno z téhož polic. komisařství, že Gestapo obsadilo Hlávkovu kolej v Jenštejské ulici. Z této koleje pochází student Opletal, po jehož pohřbu došlo k demonstracím.

V téže době oznámil vrchní komisař Dr. Odvárka ze zemského úřadu v Praze policejnímu ředitelství, že zaslechl střelbu z Masarykových studentských kolejí.

Dotazem u policejního komisařství v Bubenči bylo potvrzeno, že bylo skutečně slyšeti střelbu od Masarykových studentských kolejí a že tyto koleje jsou obsazovány Gestapem. Proč tam došlo ke střelbě se nedalo zatím zjistiti, ježto stráž nesmí se nijak vměšovati do zákroků Gestapa.

Rovněž i ve studentských kolejích na Letné bylo stříleno.

Konečně podle sdělení policejního komisařství v Bubenči obsadilo Gestapo i studentské kolonie na Letné.

Další podrobnosti budou sděleny telefonicky co nejdříve."

. - . - .

Dotazem o 7.30 hod. u policejního ředitelství (r.Dr.Stickl) bylo zjištěno, že jak Masarykovy studentské koleje, tak i koleje

na Letné jsou obklíčeny kordonem Schutzpolizei a to podél plotu a že na rozích jsou umístěny kulomety. Rovněž i v budově býv. gen. štábu, která je v blízkosti Masarykových kolejí, jsou umístěny kulomety.

Doposud z uvedených kolejí nebylo policií nic hlášeno. Není proto příčina střelby v Masarykových kolejích známa.

.-.-.-.

V 6.55 hod. hlásí Dr. Stickl, že z policejního komisařství v Bubenči byl vyslán k Masarykovým kolejím mjr. Havel, aby na místě zjistil stav věci a vešel ve styk s říš. něm. orgány, což mu bude tím snadnější, že byl styčným důstojníkem policie s Gestapem.

Z příkazu pana ministra bylo uloženo policejnímu ředitelství, aby zjistilo, zda je dosud obsazena česká technika a zda také došlo k obsazení budov čes. university.

V tomto směru sdělilo v 7.25 hod. policejní ředitelství, že byla obsazena budova právnické fakulty, filosofické fakulty, jakož i parlament. Rovněž i budova české techniky na Karlově náměstí je dosud obsazena a celé okolí obklíčeno kordonem. Dále je obsazen elektrotechnický odbor české techniky na Výtoni na Vyšehradě. Konečně pak je obsazena i budova české techniky v Dejvicích, z níž byl vypuzen i personál VI. okrsku CPO, který zde má kanceláře. Toto bylo hlášeno vrchnímu veliteli CPO.

Jak dále bylo zjištěno, bylo během noci odvezeno z Hlávkovy koleje 7 plných aut studentů neznámo kam. Tato kolej zůstává i nadále obsazena.

Podle poslední zprávy policejního ředitelství z 7.35 hod. náleží oddíly, které obsadily českou techniku na Karlově náměstí, k Řádnému vojsku, nikoliv k Schutzpolizei. Vojsko obsadilo i Všeobecnou veřejnou nemocnici na Karlově náměstí a vysokoškolské ústavy na Albertově.

Podle hlášení policejního ředitelství v Praze (Dr. Stickl) v 8 hod. dne 17. listopadu 1939, byly ještě obsazeny studentské Švehlovy koleje na Žižkově a mimo to i budova hlavní pošty na Vinohradech.

Podle hlášení mjr. Havla z policejního komisařství v Bubenči, který objel autem veškerá shora zmíněná místa v Bubenči, jsou studentské Masarykovy koleje dosud obklíčeny kordonem Schupo. U studentských kolejí na Letné již kordon policie není, pouze hlídka u vrat. Budova české techniky v Dejvicích je obklíčena oddílem SS v polní uniformě.

Kromě toho zjistil mjr. Havel, že Dejvicemi a Bubenčem projíždějí auta s Schupo a odvázejí studenty přímo ze soukromých bytů.

17. listopad 1939 nebyl v roce pětáctýřicátém zapomenut. Právě naopak, i když to, co následovalo, svou krutostí i svým rozsahem zastínilo tento zákrok nacistů proti českému studentstvu, byla Hitlerem nařízená akce, při ní během jediné noci bylo zastřeleno devět studentů, pozatýkáno půl druhá tisíce a 1200 z nich pak odvezeno do koncentračních táborů a české vysoké školy byly uzavřeny, předznamenávalo to, co nacisté zamýšleli udělat s celým českým národem. Tak na ni pohlíželi všichni čeští vlastenci, tak její význam vysvětlovaly všechny složky odboje. Proto se studenti, postižení již na samém začátku okupace a války, po dobu následujících bezmála šesti let těšili značným sympatiím ve všech vrstvách české společnosti. Mnoho z těchto sympatií doznívalo i v prvních měsících po osvobození. Vedení studentských organizací, Studentského národního výboru a pak Svazu vysokoškolského studentstva, si těchto sympatií bylo vědomo, zároveň nezapomínalo na své starší prožitky z doby insigniády i z pochmurných měsíců mezi Mnichovem a 15. březnem 1939.¹⁾

Avšak na jaře 1945 byly pro postoje studentstva rozhodující zkušenosti těch, kdo se vrátili z koncentračních táborů a těch, kdo se podíleli v protifašistickém zápase. Studenti patřili mezi nejaktivnější ve většině odbojových organizací. Svě zvláštní místo v odboji měli vysokoškolští učitelé. 28 profesorů a docentů Univerzity Karlovy bylo popraveno nebo zahynulo v koncentračním táboře, desítky dalších byly vězněny. O autoritě, jaké se univerzita těšila v odboji, svědčí i skutečnost, že profesor filozofické fakulty Albert Pražák byl postaven do čela České národní rady v době Květnového povstání českého lidu.

Účast studentů v závěrečné fázi protifašistického zápasu byla organizována několika centry, která se však ve svém politickém zaměření příliš nelišila a proto také snadno našla ve chvíli osvobození cestu ke společnému postupu a organizačnímu sjednocení. Tímto sjednocovacím procesem se zabývá článek Joži

Grohmana v 1. čísle časopisu Student, nazvaný "Studentské hnutí odporu jádrem studentské organizace",²⁾ který uvádí, že: "Teprve těsně před revolucí se vysokoškoláci opět sjednocují". Vystupují zde tři složky: "Vysokoškolský MV se Studentskou legrací, organizace Sachsenhausen a Studentské hnutí odporu". Poslední z nich, která organizovala jak bývalé vězně, tak i jiné aktivní bojovníky proti nacismu, připravila³⁾ ještě za ilegality leták "Mladá kultura", se základními studentskými požadavky: "Vyloučení ze studia na vysokých školách všech kolaborantů a zrádců, dále všech těch, kteří studovali na nepřátelských univerzitách, sociální zabezpečení studentů podle vzoru SSSR atd." Po revoluci se Studentské hnutí odporu na základě shodných požadavků a cílů spojilo s organizací Sachsenhausen a potom: "Po sjednocení všech ostatních skupinek a skupin tvoří Studentské hnutí odporu jádro celostátní a jediné vysokoškolské organizace Vysokoškolského národního výboru při ústředním národním výboru mládeže." K tomu, aby se stalo jádrem revolučně vytvořeného studentského ústředí, bylo Studentské hnutí odporu oprávněno, jak se dále píše v tomto článku, protože mezi bývalými vězni byla velká většina těch, "kteří si jasně uvědomují, co fašismus znamenal a znamená a jsou nejlepší zárukou vymýcení všeho zrádcovského a kolaborantského." Grohman uvádí též, že toto hnutí bylo mezi studentskými organizacemi složkou početně nejsilnější a pracovní nejméně aktivní.

Při sjednocení, zdá se, nevznikaly vážné problémy a v čele studentského hnutí v letních a podzimních měsících roku 1945, kdy ještě komunističtí a jim blízcí vysokoškoláci měli v rukou klíčové pozice, nacházíme právě tak pracovníky vyšlé ze Studentského národního výboru (Jiří Srnka, Jan Kazimour), tak ze Studentského hnutí odporu (Miroslav Sulek, Joža Grohman).

Jádro studentské reprezentace v odboji proti nacistickým okupantům se vytvořilo na přelomu let 1942 a 1943, plná aktivita studentských odbojových organizací se však rozvinula až koncem roku čtyřiačtyřicátého. Tehdy také přijalo její vedení název Studentský národní výbor; již volba tohoto názvu vyjadřovala do značné míry jeho politický program. Jeho vedení navazovalo na poslední levicový Ústřední svaz československého studentstva. Místopředseda této centrální předválečné organizace, Jiří

Srnka, se stal předsedou Studentského národního výboru, jeho generální tajemník Jan Kazimour zastával i ve Studentském národním výboru tutéž funkci. Jeho pomocným orgánem se stala Studentská legie, jejíž vytvoření bylo připravováno od března 1945. Její vedení jako náčelník štábu převzal profesor tělocviku na reformním reálném gymnasiu v Praze Dejvicích, Velvarská, Dalibor Zdeněk, později profesor teorie tělesné výchovy na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, v řízení Studentské legie s ním jako jeho zástupce spolupracoval další profesor tělocviku z téhož gymnázia, Miloš Mynář. Již v dubnu 1945 vyzval Studentský národní výbor ve svých letáčích pražské studenty k zakládání Studentské legie: "Po osvobození vaší čtvrti (pokud to neprovedete již za předchozích bojů) zorganizujte bezodkladně Studentskou legii... Studentská legie musí být vzorem kázně a obětavosti."⁴⁾

Ve chvíli propuknutí povstání v Praze, v poledních hodinách dne 5.května, ujal se Studentský národní výbor řízení studentské účasti v povstání. Se souhlasem revolučního primátora dr.Václava Vacka vyslal pouliční rozhlas výzvu ke studentům, aby se dostavili do Klementina. Tam se jich shromáždilo zkrátka více než tři sta, zde k nim promluvil předseda výboru Jiří Srnka a univerzitní profesor Antonín Salač. Studenti se hned zde přihlašovali do Studentské legie. Když se v blízkosti ozvala kulometná palba, bylo shromáždění ukončeno a výbor i Studentská legie se přesunuly do Jindřišské ulice. Zde pak bylo velení legie i sídlo výboru až do 9.května, odsud jednal s Českou národní radou, která jej dne 7.května pověřila převzetím majetku, sloužícího pražskému studentstvu, českému i německému.⁵⁾ Studentská legie, v níž vedle vysokoškoláků se podíleli i středoškoláci, se ihned zapojila do povstání. Mnozí studenti bojovali na barikádách, Studentská legie se však jako celek zaměřila zprvu na zpravodajskou činnost. Zatím nelze plně rekonstruovat její aktivitu v povstání, o její nejvýznamnější složce vypráví článek uložený v redakčním archívu časopisu Student. Ač je datován 18.5.1945 a byl, jak je na přiloženém lístku uvedeno, dodán redakci až po urgenci, nebyl v časopise otištěn. Snad proto, že ve chvíli, kdy do redakce došel, byla již dána přednost článkům, které směřovaly do budoucnosti.

Toto ojedinělé svědectví zní:⁶⁾

"Studentský boj přes barikády 18.5.1945 Drábek

Ze sobotního mraku nad Prahou 5.května se zablesklo a bouří vletěla do Prahy revoluce. Všichni Pražané, rázem sjednoceni, bez otázek a rozpaků se nabízeli národu. Celá Praha bojovala. Bezbranní odzbrojovali Němce, ozbrojení již se vrhali do boje a ostatní se snažili rychle je dohonit. Jde o život Prahy!

Na výzvu pouličního rozhlasu přišlo studentstvo okamžitě do Klementina, aby bojovalo o naši samostatnost a svobodu. Hlásili se lavinovitě, volali po zbraních a toužili po boji. Zmizeli mazánkové, strašpytlové a ba-by. Přišli Češi!

Avšak přímo minuty měnily situaci Prahy. Zbraně nebyly, boj letěl ulicí a ještě nedozněla výzva rozhlasu, aby se Pražané někde shromáždili, a již tam přístup byl znemožněn. Brzy bylo Klementinum také v ohni. Organizování odporu se tehdy stáhlo do Klubu čsl.turistů v Jindřišské č.5 a v místnostech Klubu to začalo. Ozbrojení studenti byli ihned posíláni na nejohroženější místa a zařazováni přímo do bojových jednotek. Heslo: Do posledního dechu! Jelikož se však hlásili stále noví a noví, a zbraně stále a stále nebyly, organizovali přítomní kolegové ze studentů zpravodajskou službu - jakousi špiónážní ústřednu pro naše bojové jednotky a bojující Prahu.

Na všech důležitých místech Prahy byly zřízeny hlásky, jejichž úkolem bylo informovat ústřednu o pohybech a úmyslech nepřítele, o vojenské situaci, chování obyvatelstva a vůbec o celkovém stavu jednotlivých bojových úseků. Jelikož se Němci ještě pohybovali všude, dostaly hlásky volací čísla a denně měněná hesla, aby se zamezilo nepovolaným nahlédnutí do naší činnosti.

V zabraných místnostech bylo umístěno vedení, před budovou do Jindřišské byla postavena hlídka. A již se služba rozběhla. Telefon zvonil, spojky přinášely zprávy a celý aparát se rozvíjel. Brzy již byl telefon ve vrát-

nicí přetíženi a proto byl zabrán v krytu telegrafního stavebního úřadu nový telefon 326-12, který se stal - jako hláska "kryt 06" - později jednou z neaktivnějších a podle počtu svých spojení a dalších hlásek z nejdůležitějších složek informační služby.

V noci ze 6. na 7.5. byla centrála Jindřišská 5 přímo bojově ohrožena, a když musela vysadit, vytrval "kryt 06" na svém stanovišti uprostřed Němců a i odtud podával informace přímo vojenským velitelstvím a Národnímu výboru. Jeho hlásky pokračovaly ve své službě i sem. Heslo: ve dne v noci.

Za jeden den boje mělo již ústředí Jindřišská 5 40 bojových hlásek a kryt 06 rovněž tolik. Těmito 80 hláskami a jejich dalšími spoji, které si hlásky stavěly samy během své činnosti, byl zachycen celý bojový prostor Velké Prahy a s přilehlými obcemi. V krytu 06 byla zařízena další telefonní stanice pro příjem a hlášení zpráv, zavedeny tři nové státní linky a služba pokračovala.

Telefony nebyly nikdy ani položeny, přijaté zprávy byly ihned posouzeny, ověřené a přesné předány ústředí, vojenským velením a v případě nutnosti byly upozorněny přímo bojující svazy na ohroženém místě, sjednána posila nebo obstarána munice. V akutním nebezpečí bylo i zakročováno: zničení železničních tratí při příjezdu německých pancéřových vlaků, izolování německých telefonních linek v centrálách atd. Byla rozšířena zpráva našeho vojenského velení Benešov o pohybu nepřátelských vojsk (heslo v rozhlase: Blaník vítězí).

8.5. zpravodajská služba byla přeložena na rozkaz ústředního Studentského výboru do místností fy Fanto, Praha XVI., Reichova 17., kde všichni členové pokračovali s nezmenšenou intenzitou a s tímže nadšením ve své činnosti.

A 9.5. po skončení barikádových bojů se zpravodajská služba ještě více rozvinula. Ve smíchovských místnostech byla provedena vnitřní organizace pro lepší

a rychlejší zpracování zpráv, rozděleny jednotlivé odbo-ry, jako: zpravodajství, rozhlas, meziměstské spojení, zajišťování německých bytů a obchodů, spojovací služba, tisk atd., které by pomohly zmenšit a odstranit hospo-dářský a správní neklid revolučního kvasu.

Zpravodajská služba Studentského národního výboru podávala všem bez rozdílu informace hospodářské, politic-ké, finanční, místní a pomáhala na všech místech, jakmile jen byla vyzvána. Z vlastní iniciativy a čistého vědomí, že je třeba každého pro znovuvybudování veřejného života.

Hlášky zajišťovaly s pomocí policie a zodpovědných orgánů německé byty a obchody, pečovaly o zachování ná-rodního majetku a podávaly přímo hlášení příslušným úřa-dům.

Byl stále udržován telefonní styk s okolními i vzdá-lenějšími městy, kde byly vyřizovány vojenské rozkazy, zprávy jednotlivých úřadů, hlášení Národních výborů a pražských ústředí, byly podávány instrukce pro zřízení místních studentských výborů a přijímáno hlášení měst zprvu o vojenské situaci a později o celkovém stavu.

Z rozhlasu byla zachycena všechna hlášení a nařízení vůbec od počátku revoluce, která byla dále podávána hlás-kami a podle potřeby byly prováděny okamžité zásahy:

Na žádost ČK /Červeného kříže?/ zařízeno kropení ulic.

Navázáno spojení s rozdělovnami německých zajatců a okamžité rozesílání pracovních sil "Hilfsarbeitern" na potřebná místa.

Mezi studentstvem zajištění tlumočníci a zřízeny pří-mé tlumočnické stanice (hotel Ambassador).

Obstarána zásilka piva pro posádku ruských vojinů v Nera-tovicích.

Přímé zajištění a zatčení německých příslušníků.

Zajištěny studny (např. v technice na Karlově náměstí) proti nebezpečí tyfu.

Podáno hlášení o zajištění nemocnic a jejich stavu.

Vyřízeny přímé rozkazy a hlášení venkovským městům. Zjištění hmotných a jiných škod pro úřední potřebu. KČT (Klub českých turistů) se dal plně k dispozici i s nemocnicí, byla zmobilisována jednotka cyklistických hlásek a na všech stranách nabídnuta pomoc.

Zprávodajské oddělení nesloužilo jen svému ústředí, ale celé veřejnosti. Zachytilo kromě rozhlasových hlášení svými hláskami úplný bojový stav města od prvního vyvěšení vlajek do poslední střely nacistických střechových poustevníků, který zpracovává jako opravdově nezkraslený obraz pražské revoluce. Hlášení, časově zaznamenaná, budou tvořit pravý dokument vývoje této úžasné revoluce. Bude to také dokument revolučního nasazení pražského studentstva, které i beze zbraní a bez barikády bojovalo pro svou vlast."

Již 9.května 1945, v den osvobození Prahy Sovětskou armádou, Studentský národní výbor plně vystoupil z ilegality a rázně se ujmul řízení studentských záležitostí. Nejen to, agilně a iniciativně působil při vytváření předpokladů k rychlé obnově výuky na vysokých školách. Jeho předsedou byl Dr.Jiří Srnka, který jím byl také delegován jako zástupce Ústředního svazu demokratického studentstva do České národní rady.⁷⁾ Jan Kazimour se stal jeho generálním tajemníkem, své funkce se ujal po návratu do Prahy dne 12.května, do té doby byl sekretářem Jaroslav Čmelík. Prvním činem tohoto revoluční cestou vzniklého představitelstva studentů bylo vyslání JUC Josefa Drábka jako zástupce studentstva do Ústředního národního výboru mládeže. Tato manifestační přihláška do řad společné organizace mládeže nese číslo jednací 1 a datum 9.května 1945.⁸⁾ Téhož dne Studentský národní výbor vyslal také svého zástupce do Ústřední rady odborů, a to MJC Jana Dobiáše.⁹⁾ K pověřovacímu listu byl připojen i dopis Ústřední radě odborů, v němž ji studentské představitelstvo žádalo o podporu svých požadavků, zvláště toho, aby budova Strakovy akademie byla vrácena studentstvu, a současně vyslovovalo své zásadní stanovisko ve věci solidarity studentů s dělníky:¹⁰⁾ "Studenti se zařadili do odborového hnutí dělnictva v pevném přesvědčení, že tam je jejich místo

a že nekompromisně sociální odborové hnutí bude záštitou studentstva v boji o jeho práva. ... Studentstvo se už nikdy nesmí státi předmětem boje mezi různými politickými hnutími, ale musí se v rámci Revolučního odborového hnutí postavit do prvních řad boje za socialismus a svobodu."

To již Studentský národní výbor vybudoval svůj sekretariát v budově filozofické fakulty, která byla za války obsazena úřadem kurátora německých pražských vysokých škol a nebyla nikterak poškozena. Studentská legie mezitím zajistila, většinou bez větších incidentů, budovy českých i německých vysokých škol a rovněž budovy kolejí a studentských zařízení.

Zatím rychle pokračovalo budování Studentské legie. Studentský národní výbor požádal ještě 9.května ve 13,45 hodin Českou národní radu o to, aby co nejdříve byla do rozhlasu zařazena: ¹¹⁾

Čtvrtá výzva k českým studentům.

Studentský národní výbor nařizuje. Všichni studenti, pokud již nemají jiné zvláštní určení, jsou povinni hlásiti se ihned do služeb Studentské legie k zajištění studentských objektů a k pomocným službám České národní rady. Vysokoškoláci a absolventi středních škol se hlásí na Starém městě v Klementinu. Stredoškolaři se hlásí ve svých středních školách u profesorů tělesné výchovy.

Ve venkovských městech jsou pověřeny organizací Studentské legie akční výbory krajských studentských spolků. Vybudujte ihned všude Studentskou legii a spolupracujte s profesory tělesné výchovy. Studentská legie koná po zajištění studentských objektů pořádkovou službu podle pokynů Národních výborů.

Studentská legie vpřed!

Ať žije vítězství Svobody a pokroku!

Děkujeme

Studentský národní výbor.

Studentské legie se formovaly i v řadě venkovských měst jako v Berouně, Čáslavi, Českém Brodě, Novém Bydžově, Pelhřimově, Roudnici. V Mladé Boleslavi dokonce vydávaly zvláštní časopis, Zprávy studentské legie. Někdy působily i v místech, kde

nebyla gymnázia, jako v Hronově a Kralovicích, kde studenti spolupracovali s partyzány.¹²⁾ V Praze se do studentské legie přihlásilo přes 2000 studentů, 1000 z nich bylo zařazeno do strážní služby. Během své činnosti, tj. do 26.května, střežily studentské hlídky na 90 objektů v Praze a přitom i všestranně pomáhaly vojenským jednotkám, národním výborům i úřadům při plnění jejich nových úkolů. Členové Studentské legie podpisovali při nástupu služby toto čestné prohlášení:¹³⁾

"Prohlašuji na svou studentskou čest, že jsem se v době tzv. protektorátu dobrovolně nezatížil žádnou činností v organizacích pracujících pro tehdejší režim a proti pravým zájmům čs. národa."

Strážní, informační a překladatelskou službu vykonávali studenti velmi odpovědně, Studentský národní výbor to vysoce oceňoval. Při vyklízení a adaptaci budov vysokých škol, které byly užívány k jiným účelům, např. právnická fakulta sloužila potřebám oddílů SS, vykonali studenti v řadách své legie velkou práci. Jen jednou musel Studentský národní výbor řešit také nedorozumění, k němuž došlo mezi studenty a vracejícími se francouzskými válečnými zajatci.¹⁴⁾

Studentský národní výbor pomáhal studentům vracejícím se z koncentračních táborů, informoval ty, kdož chtěli jít do Prahy na studia. Jeho činnost byla rozsáhlá - vždyť za pouhý první měsíc své činnosti vypravil na 400 spisů od jednoduchých potvrzení až po rozsáhlé rozbory.¹⁵⁾

První týden své činnosti završil Studentský národní výbor uspořádáním manifestační schůze studentstva na nádvoří Klementina u sochy studentského bojovníka dne 14.května. Atmosféru tohoto shromáždění mnoha set studentů zachycuje jak fotografie otištěná v časopise Student, tak i lyrická reportáž Marie Strádalové v 1. čísle Studenta:¹⁶⁾

Čtrnáctý květen! Slunný den a rozdychtěná nálada. Stará budova Klementina nevypadá dnes ani trochu ponuře a vážně. I ona reaguje na ono horečné napětí, i ona podléhá oné síle a kouzlu, i ona se zachvívá rezonancí pocitů, které jsou v nás. Přiběhneš celý udýchaný a dychtivě se vtlačíš do toho vřejícího a bzučícího chumlu - a konečně

cítíš to, do čeho ses po celých šest let jenom vmýšlel. Cítíš tu velikou sounáležitost k nim a víš, že jsme všichni totéž - jeden pocit, jedna myšlenka, jeden cíl. Slovíčko "ty" ti splývá se rtů tak samozřejmě. Díváš se zvědavě kolem, zachycuješ úryvky rozhovorů a je ti tak pěkně! Jen někde dole, v koutku duše na tebe dorážejí černé myšlenky zážitků minulých let a dní.

Tu se otevrou dveře a vše se řítí vpřed, nezadržitelně, jako lavina. Či jako osud. Cítíš tu nevyhnutelnost? Teď se konečně realizuje náš dávný sen, o kterém každý věděl, že se musí splnit, a který nás udržoval stále při síle, když jsme se vracívali večer z fabrik a z kanceláří unaveni, vyčerpáni a s vysušeným mozkiem... Mám ti dát "sbohem", fabriko? Ale ano. Dnes nemohu na nic myslet černě a nepřátelsky. Teď, kdy mnou prolíná radost do úplného strnutí, radost, jež rozechvívá i bolí. Vnímáš tu atmosféru celým tělem, každým nervem, vdechuješ ji, a cítíš, že se ti do mozku vrývá obraz, na který nebudeš moci nikdy zapomenout.

Není to sen? Jak jsem se dostala až doprostřed nádvoří pár metrů od řečnické tribuny? a pan profesor Kadeřábek začíná již svoji zahajovací řeč studentům, stojícím po šesti letech opět na svobodné akademické půdě starobylého Klementina. Ty krásné perspektivy, které se začaly rýsovat každému z nás za jeho řeči, ten pocit úlevy z vyřešených otázek, které by ohrožovaly naše studia! Právem a s nadšením provolávali jsme slávu všem, kteří nám svou prací, strádáním a bojem umožnili slavnou manifestaci onoho dne. Věřili jsme dávno, že universita pracuje zde i za hranicemi a že se připravuje vynahradit nám to, o co jsme byli po šest let nacistické hrůzovlády ochuzeni. A konečně jsme o nich uslyšeli, konečně jsme mnohé z nich uviděli tvář v tvář - ty naše bojovníky a pracovníky za lepší zítřek, a konečně jsme jim mohli projevit své nadšení a dík.

Naše hymna, kterou jsme zazpívali, byla díkem srdcí, plných vírou, nadšením a vděčností, ale byla i víc - byla

přísahou, slibem a závazkem k uvědomělé a jednotné práci všech pro svobodný zítřek Evropy.

Slova autorčina dokonale postihla pocity snad všech účastníků shromáždění - úlevu, naději, chuť do studia - a přitom vděčnost všem, kdo zahnalí chmurnou beznaděj. Tato nálada našla svůj výraz i v pozdravu, kterým toto první manifestační shromáždění studentstva vítalo v Praze Zdeňka Nejedlého jako ministra školství:¹⁷⁾

Vážený pane ministře! Ve chvíli, kdy pražské studentstvo se shromažďuje na půdě historického Klementina, aby znovu zahájilo své studium na vysokých školách, zdravíme Vás co nejsrdečněji v Praze, na jejímž osvobození mělo studentstvo tak význačný podíl. Je nám velikou radostí, že jako prvního ministra školství v osvobozené republice můžeme pozdravit právě Vás, který, jak víme, vždy byl opravdovým přítelem studentstva.

Ovšem byly zde i úkoly, které stály před studentstvem a jeho revolučním představitelem, Studentským národním výborem. Především toto shromáždění volbou schválilo složení Studentského národního výboru a stvrdilo, že je "toho času jediným kompetentním orgánem v rozhodování všech studentských otázek a hájení studentských zájmů."¹⁸⁾ Sebevědomí studentstva, jako jedné z význačných složek protifašistického zápasu, které se projeвило ve zdůraznění studentského podílu na osvobození Prahy v dopise Zdeňku Nejedlému, našlo svůj výraz v projevu Jana Kazimoura na tomto shromáždění, který mohl hrdě ocenit i přímo horečnou aktivitu studentů v prvních pěti dnech po osvobození:¹⁹⁾

Jan Kazimour

Studenti do lepší budoucnosti!

Naše české vysoké školy stojí před otevřením. Neotvírají se na základě nějakého dekretu, ale čeští studenti si je otvírají sami, svou silou, svými zbraněmi. Při tomto boji o navrácení vysokých škol a všeho majetku studentstvu byla v boji vytvořena a upevněna jednota studentující mládeže. Tento boj nevedli studenti izolovaně jako

vlastní stavovská skupinka, ale po boku lidu, v nejužším bojovém přátelství s pracující mládeží.

Otevírají se vysoké školy, ale nevrací se do nich duch z let předválečných, p r o v ě t r á v a j í s e. Nastává velká očištná akce mezi studenty i mezi profesory.

S t u d e n t s k é l e g i e vznikly spontánně podle slavných tradic 1848 a byly zorganizovány v útvar, který zajistil a chrání veškerý studentský majetek vlastní studentskou silou pro studenty. Obsadili jsme všechny budovy českých vysokých škol, kolejí, mens, knihoven a hřiště. Je dalším úkolem zajistiti všechny ně m e c k é vysoké školy, všechny německé studentské domy a nadace obrovské hodnoty, které z českých peněz byly dány ve formě různých fondů pánů Háchů dorostu německých okupantů. Nejdůležitější bude studentstvo bojovati za udržení svých nadací, Akademického domu a o převzetí velkého fondu německého Studentenwerku. Studentské legie v Praze čítají již přes 2000 organizovaných členů a vytvářejí se jako vlastní studentská moc ve všech venkovských městech. Jedná se o jejich zařazení pod vedení vrchního vojenského velitele při naprostém zachování všech akademických svobod.

Zajištění budov a majetku bylo věcí nesmírně důležitou, ale na prvním místě musí nový studentský nástup provést radikální očištnu na vysokých školách.

Ještě jsme nezapomněli a nezapomeneme, že v roce 1937 na medicínské fakultě fašističtí studenti za vydatné podpory profesorů zavedli rasové zákony do spolku mediků. Nezapomněli jsme na arcireakcionáře Dominy, Hýsky a na další pány kollaboranty /! / a víme, že bude třeba důkladné očištny ve školské byrokracii.

Studentstvo si však musí od počátku svou vlastní sjednocenou silou prosadit z á k o n y, na kterých bude vybudován jeho budoucí život. Sociální je základem. Není napříště možno, aby se studenti živili kondicemi a čekali na hubená stipendia. Žádáme s t u d e n t s k ý p l a t, kterým by stát dával existenční zajištění těm,

kterí pak budou lidu pomáhat budovat svými odbornými znalostmi celý náš hospodářský a kulturní život. Lid a dělnická mládež budou mít právo rozhodovat o tom, kdo má to čestné právo studovat na vysokých školách. Nestačí jen schopnosti a vlohy, které jsou ovšem základním předpokladem, ale rozhodující musí být věrnost lidu, jeho boji za svobodu, boji o pokrok lidstva.

Sociální péče musí zahrnouti i péči o z d r a v í studentů, o jejich ubytování a levné stravování, o vydávání levných učebnic a studijních pomůcek. O k a m - Ž i t ě bude zajištěna existence těm, kteří v r.1939 museli studia přerušit tím, že pokud byli zaměstnaní, zaměstnavatelé budou povinni zaplatiti do zvláštního fondu jejich šestiměsíční plat jako dar za oběti studentstva, a tím, že ve zkušebních řádech budou provedeny všechny myslitelné úlevy, aby naše národní správa měla co nejdříve k dispozici dostatečný počet mladých, schopných, pokrokových a národně spolehlivých akademiků. Jen tak bude možno u s k u t e č n í t očistu ve správním aparátě.

Zásadně studentstvo žádá, aby veškeré jmění mimo budovy vysokých škol bylo pod jeho s t u d e n t s k o u národní hospodářskou správou.

Tyto všechny odborové akce týkající se všech studentů řídí S t u d e n t s k ý n á r o d n í v ý b o r v Praze se sídlem na filosofické fakultě. Kolegové na venkově ať se připravují na zahájení zkoušek po 1.červnu, volí si přípravné výbory, do Prahy ať vyšlou jen jednoho svého delegáta. A b i t u r i e n t i, kteří ještě na vysokých školách nebyli, budou přijímání až na podzim. O tom, jaké doplňovací zkoušky se budou konati, bude teprve rozhodnuto.

Aby studentstvo opravdu zvítězilo, to jest u s k u t e č n í l o všechny své cíle musí si udržeti svou odborovou a organizační jednotu a musí se snažiti o pomalé vytváření své jednoty ideové. Studentstvo nesmí žítí na příště odděleno od ostatních složek národa, musí být v nejtěsnějším spojení s ostatní mládeží, v tělovýchovných

a kulturních organizacích. Proto pro všechny, kteří vidí nutnost vlastní aktivity v národním životě, budujeme Studentský odborový svaz české mládeže, Praha II Senovážné nám.č.24, který se snaží vytvořit jednotnou kulturně politickou výchovnou organizaci mladé inteligence.

Jednotu mezi studenty, jednotu s mladými dělníky si musíme udržet stůj co stůj. Jen tak dobudeme pro nás to, co se nepodařilo našim předchůdcům.

D o p r á c e , k a m a r á d i !

Většina z těchto myšlenek, snad všechny s výjimkou přímého přihlášení se ke studentskému odborovému svazu a úvah o dalším poslání studentské legie, našla svůj ohlas v konečné formulaci studentského programu z května 1945, v rezoluci, která byla schválena na manifestačním shromáždění dne 30.května v Lucerně.

Při budování studentské organizace bylo třeba rychle přistoupit k vydávání studentského časopisu. 15.května 1945 se Studentský národní výbor obrátil na ministerstvo informací s žádostí o povolení vydávání časopisu "Student", "jako ústředního orgánu československého studentstva vysokoškolského a středškolského". Vydavatelem byl Studentský národní výbor, stále ještě sídlící v budově filozofické fakulty, šéfredaktorem prof. Sáva Racek a odpovědným redaktorem Jan Kazimour. Měl vycházet týdně v rozsahu 8 stran formátu A4.²⁰⁾ Ve skutečnosti měla čísla tohoto časopisu poněkud větší rozsah, většinou 12 stran, ale periodicita byla podstatně řidší a dosti nepravidelná; 10.číslo vyšlo až 11.října. Od 3.čísla byl uváděn jako šéfredaktor Evžen Weidlich, od 5.čísla (2.8.1945), je již časopis uváděn jako čtrnáctideník.

15.května pověřil Studentský národní výbor studenty, někdy i absolventy, ale skoro vždy již před válkou známé a osvědčené studentské levicové pracovníky vytvářením akčních výborů na fakultách.²¹⁾ Tito představitelé fakult vytvořili mezifakultní komisi, která se sešla již 18.května a podala návrh na uspořádání studia a zkoušek, který předpokládal řadu opatření

k urychlenému dostudování a složení zkoušek u těch, kteří byli zapsáni již v roce 1939. Přitom byl vysloven požadavek, později energicky probojovávaný studentskou organizací, požadavek dílčích zkoušek. Pro abiturienty z válečných let se tehdy ještě počítalo se vstupem na vysokou školu až na podzim, u těch, kdo skončili 1944 s maturitou v září 1945 a u následujícího ročníku s opakováním oktávy ve školním roce 1945/46.²²⁾ To však narazilo na odpor jak mezi nejmladšími ročníky uchazečů o studia, tak i u vlády a konkrétně ministra školství, který trval na otevření vysokých škol všem, kdož složili maturitu.

Do Prahy již v polovici května začínali přicházet z venkova jak ti, kdož měli zájem o rychlé dokončení studia, tak i ti, kteří chtěli ve studiu pokračovat nebo je teprve zahájit. V té době vydal Studentský národní výbor cyklostylované "Informace pro studentské pracovníky",²³⁾ kterým oznamoval, že: "připravuje vybudování všech studentských odbor.organisací, tj. fakultních, krajinských, kolejních a jiných odborových studentských spolků tak, aby na podzim, kdy dojde k všeobecnému zahájení studia na vysokých školách i pro abiturienty, mohla být ihned zahájena činnost těchto studentských spolků a jejich ústředí." Předpokládal tehdy ještě, že mimořádný letní semestr bude určen jen pro ty, kteří byli již roku 1939 zapsáni. "Za svou nejdůležitější povinnost" v dané chvíli pokládal výbor zajištění veškerého studentského majetku pro studentstvo. Naléhavým požadavkem bylo okamžité zahájení zkoušek pro ty, kteří již studovali roku 1939. V té chvíli byla k dispozici pro studenty z venkova jen jediná kolej, kolej Arnošta z Pardubic, a poukázky na ubytování v ní vydával Studentský národní výbor ve své úřadovně na filozofické fakultě. Jako nejsnazší řešení hmotné situace studentů se v dané chvíli jevila povinnost zaměstnavatele poskytnout studentům šestiměsíční placenou dovolenou. "Pro budoucnost budeme žádati pro všechny studenty existenční zajištění ve formě studentského platu, veškerou zdravotní péči zdarma, padesátiprocentní slevy na dráze atd."

Požadavek šestiměsíční placené dovolené, na niž by prostředky poskytli dosavadní zaměstnavatelé studentů, byl v prvních měsících po osvobození vyslovován s velikou naléhavostí,²⁴⁾ není bohužel možno zjistit, do jaké míry vyšli zaměstnavatelé

svým zaměstnancům, kteří se vraceli na studia, vstříc. Během května se také ve vedení studentské organizace poněkud zmírňuje postoj vůči těm, kdož studovali po roce 1942 na německých vysokých školách.²⁵⁾ Ustavování výborů fakultních organizací neprobíhalo bez problémů. V případě vysoké školy obchodní vyslovil Studentský národní výbor své veto vůči třem ze zvolených členů akčního výboru posluchačů a na jejich místo povolal čtyři jiné studenty, "kteří jsou úplně rovnocenní kolegům zvoleným".²⁶⁾ V centru pozornosti bylo stále více plné obnovení činnosti vysokých škol.

Zároveň se studenty se iniciativy k obnovení činnosti univerzity chopili i její učitelé a zaměstnanci. Tak profesor Antonín Salač byl přítomen v Klementinu v poledne 5.května 1945, kdy se tam formovala Studentská legie. Pracovníci univerzity, zejména zaměstnanci, kteří na rozdíl od učitelů, zčásti penzionovaných a zčásti zahnaných do jiných pracovišť a někdy i totálně nasazených, působili na místech s činností univerzity nějak spojených, již v ilegality připravovali půdu pro obnovu práce univerzity stejně jako ostatních vysokých škol, a to se projevilo rychlým aktivizováním odborové organizace na univerzitě.²⁷⁾ Výbor revolučních odborových organizací vybral již v ilegality z řad profesorů, kteří před válkou nepatřili k pravici ty, kteří se v květnu 1945 ujali, po jmenování do svých akademických funkcí ministrem školství, úřadů děkan-ských, rektorského a prorektorského.²⁸⁾ Jen dva z nich, filozofický děkan Jan Rypka a bohoslovecký Karel Kadlec, se vrátili do funkce, kterou zastávali v listopadu 1939. Revoluční cestou provedený výběr akademických funkcionářů byl schválen ministerstvem školství v jehož čele stál po Mnichově perzekvovaný profesor Univerzity Karlovy Zdeněk Nejedlý. V září byli pak tyto jmenovaní funkcionáři řádně zvoleni do svých úřadů na následující školní rok, jen ve funkci děkana fakulty přírodovědecké došlo na podzim ke změně, když Viktora Trkala vystřídal František A. Novák. Na fakultách se sešly profesorské sbory, děkani se ujali řízení fakult. Jejich úkoly byly mnohem větší a všestrannější než v letech předválečných, stali se skutečnými přednosty fakult a řídili práce spojené s obnovou jejich činnosti. Z podnětu děkana právnické fakulty Jana Matějky se

dne 26.května 1945 sešli v pracovně děkana filozofické fakulty Jana Rypky spolu s nimi dvěma také děkani fakulty lékařské Josef Čančík a přírodovědecké Viktor Trkal a vytvořili operativní orgán, který se scházel nejprve v týdenních a později poněkud delších intervalech, aby koordinoval práci všech složek univerzity. Od druhé schůze se na jeho práci podílel také děkan fakulty bohoslovecké Karel Kadlec, od třetí schůze, která se konala dne 6.června, se předsednictví ujal rektor Jan Bělehrádek, kterého později několikrát zastoupil prorektor Antonín Salač. Během letního semestru, tj. do 5.zář 1945, se tento orgán sešel dvanáctkrát, ve své činnosti pokračoval, byť i s poněkud menší intenzitou, i v následujícím školním roce, kdy se sešel sedmkrát.²⁹⁾

Intenzivní práce všech od studentských dobrovolníků až po ministra školství vytvořila předpoklady k tomu, aby již začátkem června mohla na vysokých školách začít práce v plném rozsahu - přednášky i zkoušky, cvičení i práce vědecká. A právě ve chvíli zahájení práce vysokých škol se sešlo studentstvo na velkém manifestačním všestudentském projevu v Lucerně dne 30.května. Nejvýznamnější tu byl projev ministra Zdeňka Nejedlého, a proto s ním o jeho vystoupení jednali studenti již 19.května.³⁰⁾ Na studentské manifestaci vystoupili také rektor Jan Bělehrádek, představitel Svazu české mládeže Koutný, Evžen Erban jako představitel Ústřední rady odborů a studentští funkcionáři Kazimour, Jandečka, Srnka, Čmelík, Koutník a Zapletal jako zástupce brněnských vysokoškoláků. Slovenské studenty zastupoval Slávik. Z této manifestace vyšla rezoluce, která vystihovala požadavky studentského vedením jak se zpřesnily pod vlivem především jasné politické linie vlády, kterou představoval její Košický program. Vcelku byly studentské požadavky, zřejmě zvláště pod dojmem postoje Zdeňka Nejedlého a jeho ministerstva, formulovány v mnoha ohledech uměřeněji než v povstání či 14.května v Klementinu. Ve srovnání s revolučním programem zde chybí kategorický požadavek vyloučení všech, kteří studovali na nepřátelských univerzitách a je nahrazen institucí čestného soudu. Rovněž, což bylo zcela pochopitelné, nebylo již požadováno navrácení Strakovy akademie, místo toho studenti žádali vybudování "důstojného Akademického domu", k němuž

byl také záhy pak položen základní kámen. Novinkou, která ovšem nepřekvapí, protože se o ní během května ve studentských organizacích intenzivně diskutovalo, jak to ukazují zachovalé písemnosti ústředních studentských organizací, byl požadavek "plánovaného řízení přílivu posluchačů na vysoké školy, které zaručí intelektuálnímu dorostu právo na práci a právo na slušnou existenci". Naproti tomu se sem již nedostal požadavek, aby maturanti ročníku 1945 museli se vstupem na vysokou školu ještě rck počkat, proti kterému se s autoritou své osoby a úřadu postavil ministr Nejedlý.

Rezoluce zněla takto:³¹⁾

1. Studentstvo v jednotě zocelené utrpením v koncentračních táborech a v ilegální práci stojí za Studentským národním výborem a Ústřední radou odborů, které hájí jeho požadavky sociální, hospodářské a odborové, pracuje jednotně ve Svazu české mládeže, který pečuje o jeho kulturní a občanské uvědomění.
2. Zásadně nesmějí být věci studentů řešeny bez studentstva a proti němu. Všechny studentské záležitosti odborové musejí být projednávány se Studentským národním výborem.
3. Studentská národní správa bude sama přímo hospodařiti na všem majetku, který studentům musí býti vrácen a studentům bude sloužiti, v kolejích, mensách, v studentských ozdravných a ve studentských hospodářských, sociálních a zdravotních institucích českých a kdysi německých.
4. Na vysokých školách nemohou studovati posluchači, kteří se provinili proti studentstvu, národu a demokracii. O jejich vyloučení rozhodne spravedlivě, podle přesných směrnic Čestný soud s prof.dr.A.Pražákem v čele.
Na vysokých školách nemohou přednášet učitelé, kteří se provinili proti českým a protidemokratickým smýšlením.
5. Je v zájmu národa, aby mladá inteligence co nejdříve vystřídala nespolehlivé a kolaborantské živly. Proto je nutno poskytnout studentům všestranné studijní úlevy bez újmy hodnoty studia do té doby, než bude provedena zásadní reforma vysokoškolského studia.
6. Žádáme plánovité řízení přílivu posluchačů na vysoké školy,

kteří zaručí intelektuálnímu dorostu právo na práci a právo na slušnou existenci.

7. Studenti nechť jsou sociálně zabezpečeni státním studentským platem. Těm, kdo pokračují v přerušném studiu, nechť zaměstnavatelé ihned poskytnou šestiměsíční placenou dovolenou.
8. Na úhradu obecných potřeb studentstva nechť jsou komasovány všechny nadace a jejich výnos odevzdán studentstvu.
9. Ihned je třeba zavést soustavnou zdravotní a bytovou péči o studenty, kteří se vrací na studia.
10. Je nutno vybudovat důstojný Akademický dům náhradou za Strakovu akademii, která byla zatím odevzdána vládě.

Rezoluce byla plně ve shodě s Košickým vládním programem, zároveň však vycházela i z programových dokumentů studentských odbojových složek. Většina z jejich deseti bodů byla také vládou v nejbližších týdnech a měsících splněna. Požadavek komasace všech nadací, starý to požadavek pokrokového studentstva, byl pak zčásti splněn tím, že všechny koleje a menzy se dostaly pod jednotnou správu vytvořením Prozatímní správy studentského majetku, zčásti se stal bezpředmětným měnovou reformou z 19. října 1945, kdy peněžité nadace se staly vázanými vklady a reformou z roku 1953 pak byly zrušeny. Požadavky zásadní reformy vysokoškolského studia a plánovitého řízení přílivu posluchačů na vysoké školy nemohly být vzhledem k celkové společenské situaci v roce 1945 ještě na pořadu dne a pro jejich splnění byly vytvořeny předpoklady až po únoru 1948. Většina požadavků však byla vskutku aktuálních a proveditelných. Celá rezoluce dokládala politickou vyzrálost těch, kteří stáli v prvním, revolučním měsíci v čele pražského studentského hnutí. Jeho formy se však začínaly měnit. 24. května 1945 byla zrušena Studentská legie, která splnila svůj úkol. Svou činnost ukončila 26. května. Situace byla již natolik konsolidovaná, že ochranu univerzitních i studentských objektů mohli převzít jejich zaměstnanci.³²⁾ Těžiště studentského života bylo nyní na jednotlivých fakultách, kam přicházelo stále více studentů. Na univerzitu se v mimořádném letním semestru zapsalo 12 473 studentů, tj. o třetinu více, než činil počet studentů na sklonku třicátých let. Na fakultu bohosloveckou se zapsalo 71 poslucha-

čů, na právnickou 4125, na lékařskou 3113, na filozofickou 3383 a na přírodovědeckou 1852 posluchačů.³³⁾ 9.června 1945 se konala ve velké posluchárně filozofické fakulty první promoce. Promováni byli na doktory medicíny ti kandidáti, jejichž promoce se měla konati právě 17.listopadu 1939.

Od začátku června 1945 do 7.září trval mimořádný letní semestr, jehož nerušený průběh byl možný proto, že na podnět univerzitní odborové rady, která se ustavila 10.července, se všichni pracovníci univerzity zřekli pro rok 1945 své dovolené. Přednášky byly zahajovány slavnostně, často byly zahajovací přednášky zároveň i nástupními přednáškami nových profesorů, jako přednáška profesora Viléma Laufbergera z fyziologie dne 11.června, kterou začala výuka na lékařské fakultě. Do konce června byla již výuka na všech fakultách plně v běhu. Zájem o přednášky byl obrovský, univerzitní posluchárny nepostačovaly. Přednášky se proto konaly i v sále Městské knihovny, v některých kinech a dokonce i ve velkém sále Lucerny.³⁴⁾ Pohotově byla zabezpečena existence těch studentů, kteří řádně studovali a nemohli očekávat podporu od svých rodičů. Výroční zpráva rektorova o tom praví: "Nemajetným a pilným těmto posluchačům byla vyplácena státní studijní stipendia od 1.VI.1945. Tak bylo v letním semestru 45 podporováno 3116 posluchačů, jimž bylo vyplaceno úhrnem 11,530.447,- Kčs."³⁵⁾ Průměrné měsíční stipendium tedy činilo bezmála 1000 Kčs.

Obnova pedagogické práce Univerzity Karlovy proběhla tak rychle také proto, že byly pohotově zaplněny mezery v profesorských sborech po těch, kteří padli za oběť okupantům nebo zemřeli během těch šesti let, kdy byla univerzita uzavřena. Plně do práce se zapojili ti, kteří v roce 1939 přišli na Univerzitu Karlovu poté, co museli opustit bratislavskou univerzitu. Několik profesorů přišlo do Prahy též z brněnské univerzity, výjimečně i z jiných vysokých škol. Většina mimořádných profesorů byla jmenována profesory řádnými a profesory bylo jmenováno mnoho docentů. Tak např. ve sboru lékařské fakulty, který působil ve školním roce 1946/47, bylo ze 41 řádných profesorů polovina a z 18 mimořádných tři čtvrtiny těch, kdo byli na svá místa jmenováni až po květnu 1945.³⁶⁾

Rychlá obnova práce vysokých škol sice neznamenala prostou obnovu předválečného stavu, nicméně však změn nebylo příliš mnoho. Plně byly převzaty staré studijní a zkušební řády vysokých škol, nic se nezměnilo na způsobu vedení přednášek, seminářů, cvičení. Ani očista v řadách učitelů nepřinesla větší změny do složení profesorských sborů. Skutečných kolaborantů na univerzitě takřka nebylo, k bouřlivým sporům však v procesu očisty docházelo kolem těch osob, které byly známé svými pravičáckými postoji z let třicátých. Důležitou změnu přineslo uskutečnění Košického vládního programu ve věci zřízení stolic sovětských dějin, ekonomiky a práva.³⁷⁾ Bylo uskutečněno v poněkud pozměněné podobě tím, že vedle stolice sovětského práva byly na filozofické fakultě zřízeny a obsazeny stolice sovětské filozofie a sovětské literatury. Prostřednictvím nově jmenovaných profesorů pronikala na univerzitu marxistická ideologie, k níž se přiklonili i někteří ze starších i nově jmenovaných profesorů, povětšinou lidé, kteří byli již dříve známí svým levicovým smýšlením.

Pro obnovu práce univerzity bylo prvořadou otázkou, jak bude probíhat očištná akce mezi studenty a učiteli - a konec konců i zaměstnanci. Problematika očisty byla v centru pozornosti na všech schůzích děkanů - např. v zápisu první schůze jsou jí věnovány dvě a půl ze tří stran.³⁸⁾ Od počátku měly v této věci pro učitele a zaměstnance rozhodující slovo odborové orgány - závodní rady.³⁹⁾ Již 30.května se v zápisu ze schůze děkanů konstatuje, že "závodní radě náleží veto proti jmenovacím návrhům (viz oběžník ministerstva školství č.j. 22 418/45-V/3 z 30.května 1945)".⁴⁰⁾ V zásadách očištného řízení nebylo z počátku rozporů, ještě 6.června konstatoval děkan právnické fakulty Matějka, který stál na pravém křídle v rámci Národní fronty, že: "...pokládá za vhodné, aby komise (tj. očištná) pracovala pro závodní radu, neboť nelze připustit k přednáškám ani pro obsazení stolic osoby politicky prononcované".⁴¹⁾ Odborové otázky byly ve středu pozornosti také na schůzích děkanů, podle zápisů se zdá, že tento orgán se do jisté míry pokládal za zájmovou reprezentaci profesorů. Otázka tax a kolejného byla zprvu vyřešena ministerským příkazem. Na první schůzi děkanů bylo prostě konstatováno: "Taxy a kolejně. Sděluje

se, aby taxy zkušební se nevybíraly, neboť budou snad profeso-
rům refundovány státem, rovněž nebude se vybírat ani kolejn-
né.⁴²⁾ Podle zápisu se zdá, že děkani vzali toto rozhodnutí
bez debaty na vědomí. Záhy se ovšem ozývaly hlasy, které se
dovolávaly skutečnosti, že taxy se dříve významně podílely na
příjmech profesorů, i když v různé míře podle fakult a oborů.
Proto také již na schůzi dne 27.června byl předložen rektorův
návrh na zatímní úpravu tax, který vycházel ze zásady, že sice
studenti taxy platit nebudou, ale profesori budou finančně od-
škodněni, a examinátoři a funkcionáři fakult budou za zkoušení
dostávat zvláštní odměny.⁴³⁾ Schůze děkanů tento dokument me-
ritorně neprojednávala, ve volné rozpravě však děkani naznači-
li, že nesouhlasí s názorem rektora, že by zkušební taxy byly
institucí nesociální. Děkan právnické fakulty poukázal na to,
že příjmy zkoušených jsou zpravidla vyšší než příjmy examina-
torů - to však mohlo být pravda snad právě jen v prvních pová-
lečných týdnech, kdy ke státním a zejména rigorózním zkouškám
na právech přicházeli většinou lidé starší, kteří již dosáhli
dobrého postavení v soukromých závodech a kancelářích. Bohoslo-
vecký děkan se zmínil o tom, že příjmy nejen farářů, ale i mno-
hých kaplanů jsou vyšší než jeho plat.

Na pořad jednání se stále vracela otázka odborového za-
členění vysokoškolských profesorů, kde zvláště rektor namítal
proti jejich mechanickému začlenění do odborového svazu učitel-
stva. Přitom ovšem zdůrazňoval nutnost podílu vysokoškolských
profesorů na práci odborové organizace. Na podporu svého stano-
viska vystoupil s tvrzením, že odbory nahradí druhou komoru
parlamentu.⁴⁴⁾ Není jasné, odkud se vzala tato, jak se zdá,
úplná smýšlenka. Otázka se potom uklidnila, když jakousi zájmo-
vou reprezentací profesorů se stalo Sdružení vědeckých pracov-
níků.

Zdá se, že i schůze děkanů byla poněkud překvapena, když
ji 27.června rektor informoval o tom, že byl pozván přímo k pře-
zidentu republiky Edvardu Benešovi (od r.1913 docentu a od r.
1922 profesoru univerzity). Smysl této návštěvy nebyl v obecném
pohovoru o studiu a promociích Čechů v Oxfordu za války ani
v obšírném vyjasnění současné problematiky práce univerzity,
nebyl ani v prezidentových výročích, že: "Doháníme s Ruskem,

co jsme zameškali", ale: "Rozhodně kulturně tíhneme k západu." Byl, jak se rektor právem domníval, ve vybitnutí, aby byl připraven dekret prezidenta republiky, jímž budou zrušeny německé vysoké školy.⁴⁵⁾ Výsledkem této návštěvy byl pak profesorem Matějkou připravený dekret ze dne 18. října 1945, jímž byla zrušena Německá univerzita v Praze a ostatní německé vysoké školy v Československu. Nástin tohoto dekretu a důvodová zpráva byly 13. července jednomyslně přijaty schůzí děkanů.⁴⁶⁾ Když je profesor Matějka předložil 18. července ministru Nejedlému, tak ministr vyslovil názor, že všechny školy německé byly zrušeny zvláštním výnosem ministerstva školství a osvěty, což platí i o školách vysokých. Po výkladu, který mu byl dán o právní konstrukci vysokých škol, resp. universit jako korporací, vyslovil souhlas, zejména přiznal, že v tomto případě i norma abundanční je zcela na místě.⁴⁷⁾

Zatím co se v červnu rozbíhala rychle a všestranně přednášková a zkušební činnost na fakultách, ve studentské organizaci byla již završena konsolidace. Na všech fakultách byly zřízeny akční výbory, které se 11. června 1945 sešly a zvolily výbor Svazu vysokoškolského studentstva, který nahradil Studentský národní výbor. Předsedou SVS se stal Jan Kazimour, jednatelem Miroslav Sulek.⁴⁸⁾ Také v tomto výboru měli hlavní slovo ti, kdož měli ještě zkušenosti z doby předválečné a jako studenti poznali nacistickou perzekuci. Nový výbor, který měl 33 členů, byl podporován četnými aktivními spolupracovníky. Stálo před ním řešení základních studentských otázek. Dožadoval se toho, aby koleje a studentské objekty byly vyklizeny a mohly sloužit studentstvu.⁴⁹⁾ Nebylo to snadné, v těchto objektech byli ubytováni repatrianti, zejména vězňové vracející se z koncentračních táborů, Češi vracející se z nucených prací a všichni ti, kdož patřili k desetitisícům lidí, kteří byli po kanci války v pohybu. Tak např. proto, aby bylo možno uvolnit kolej bývalého Studentenwerku v Lützowově ulici a bývalou Alexandrovou (dnešní Komenského) kolej ve Střešovicích, bylo nutno přemístit asi 700 osob tam nouzově ubytovaných do Masarykových domovů (dnešní Thomayerovy nemocnice) v Krči.⁵⁰⁾ Po uvolnění koleje Studentenwerku na Novém Městě do ní dne 21. června přesídlil z budovy filozofické fakulty Svaz vysokoškolského

studentstva a dal jí nové jméno: "Jednota, dům dělnické a studující mládeže", tento název měl být "nejen symbolem, ale i uskutečněním" myšlenky jednoty studentské a dělnické mládeže.⁵¹⁾ Logické bylo, že také ulice, v níž byla tato kolej, ulice nesusící německé jméno (byla však tak nazvána po anglicky píšícímu znalci a propagátoru českých dějin Františku hr. Lützowovi, který zemřel 1916), byla pojmenována po Janu Opletalovi. Zde vzniklo centrum studentského hnutí, odsud rozvíjel Svaz vysokoškolského studentstva stále rozsáhlejší a mnohostrannější činnost. Zajišťoval pomoc studentům, kteří se vraceli z věznic a koncentračních táborů.⁵²⁾ Vydával nesčetná potvrzení a doporučení, zejména v bytových otázkách, trpělivě odpovídal na dotazy jednotlivých zájemců o vysokoškolské studium z venkovských měst. Zároveň organizoval jak vydávání časopisu Student, tak i informační službu pro potřeby denního tisku, zabezpečoval náplň pravidelného týdenního vysílání pro vysokoškoláky, "akademického rozhlasu", které bylo zahájeno 25.června.⁵³⁾ Výborové schůze SVS byly časté a měly rozsáhlou agendu, některé návrhy měly i širší význam, netýkaly se jen vysokoškoláků, jako návrh předsedy Kazimoura na výborové schůzi 11.července, "aby vládě čsl.republiky bylo doporučeno, aby provedla zákaz oslav nejméně na dobu 4 měsíců vyjma důstojných oslav."⁵⁴⁾ Výbor vystoupil s návrhem na zřízení zvláštní obchodní společnosti (kuratoria) pro vydávání učebních pomůcek pro studentstvo, který by centralizoval všechny ediční akce jednotlivých profesorů, eventuálně fakult. K této iniciativě byli inspirováni ministrem, na něhož se pak také obrátili.⁵⁵⁾

Hlavní starostí Svazu však byla otázka ubytování a stravování studentů, kteří se nahrnuli do Prahy, aby co nejrychleji dokončili svá studia. Na konci června se výbor Svazu obrátil na vládu s apelem,⁵⁶⁾ aby pomohla v řešení situace, která je "velmi kritická", jak po stránce ubytování a stravování, tak i pro nedostatek poslucháren a laboratoří. "Je naprostý nedostatek učitelských, národně spolehlivých sil, učebních pomůcek a jsou velmi omezené prostředky sociálního i zdravotního zabezpečení". Řešení vidělo vedení SVS v maximálních úlevách a v rychlém vydání pomůcek "pro studium mimo fakultu" pro zapsané studenty. Noví posluchači měli pak být buďto "začlenění

do pracovního procesu, než budou vysoké školy v celém rozsahu uvedeny v chod", anebo je nutno se náležitě postarat o jejich ubytování a hospodářské zajištění.

Pro vládu bylo však přijatelné jen druhé řešení, zvláště také proto, že výnosem ministerstva školství a osvěty ze dne 3.července 1945 byla vyřešena otázka správy kolejí, menz a ostatního studentského majetku zřízením Prozatímní správy studentského majetku v Čechách, v jejímž čele stál šestnáctičlenný sbor. Zasedalo v něm 9 delegátů SVS, 3 zástupci profesorů a zástupci ministerstev školství, ochrany práce a sociální péče, financí a výživy. Vedení SVS pokládalo toto řešení, uskutečněné za necelé dva měsíce po osvobození, za svůj veliký úspěch jak po stránce věcné, tak i personální, jak o tom radostně informovali brněnské kolegy.⁵⁷⁾ 9.července 1945 se konala ustavující schůze Prozatímní správy studentského majetku v místnostech sekretariátu SVS v Jednotě. Vedení SVS vyzvalo všechny studentské zástupce, aby se na schůzi dostavili, a to včas.⁵⁸⁾ Na ustavující schůzi Prozatímní správy studentského majetku v Čechách bylo pak zvoleno pětičlenné předsednictvo, skládající se ze zástupce ministerstva školství a osvěty (přednosta odboru Miroslav Havránek), zástupce profesorských sborů (prof.dr.Václav Vaněček) a tří zástupců studentstva (Ladislav Tůma, Vojtěch Janděčka, Jan Kazimour).⁵⁹⁾

Převládalo-li v prvním a povětšinou i v druhém měsíci po osvobození společné úsilí po rychlém překonání následků okupace a dalším rozvoji republiky vůbec a jejich vysokých škol zvláště, pak již během druhého měsíce jasně vystupovala na povrch různost mínění mezi těmi, kdo chtěli uchránit z předmnichovské republiky vše, co jen bylo možné, a mezi těmi, kteří sledovali cestu dalšího rozvíjení revolučních výdobytků směrem k socialismu. První konflikty začaly na fakultě politicky nejexponovanější, na fakultě právnické. Na schůzi děkanů dne 27.června 1945 informoval děkan této fakulty o kritice Mladé fronty ve věci nesprávného postupu právnického sboru při jednání o jmenovacích návrzích a o záměrném dotazu prof.Boháčka stran opomenutí vzpomínky na prof.Sommra. Rektor k tomu podotkl, "že jest očekávati, že doba svornosti, která je znakem doby revoluční, již ustupuje do pozadí a lituje, že se objevují již pří-

znaky neshod v některých sborech."⁶⁰⁾

O dva dny později to byli levicoví studenti právnické fakulty, kteří iniciativně zasáhli do poměrů na této fakultě a nepřímo i na celé univerzitě, když inspirovali vedení SVS k tomu, aby se obrátilo na děkana právnické fakulty dopisem, v němž mu oznámilo, že delegovalo kolegu Vladimíra Doležila jako stálého zástupce akčního výboru právníků do profesorského sboru fakulty.⁶¹⁾ V témže dopise žádalo, aby do práce ve sboru byli přizváni penzionovaní profesoři Václav Hora a Emil Svoboda, "kteří požívají mimořádné důvěry a obliby ve studentstvu pro svoje demokratické a pokrokové smýšlení". Ve shodných dopisech těmto oběma profesorům vyslovili představitelé SVS své politování nad tím, že nebyli dosud přizváni ke spolupráci.⁶²⁾ Zároveň se na téže fakultě rýsovala další otázka, která na sebe soustředila zájem studentstva. 9.července 1945 vydalo ministerstvo školství a osvěty výnos, jímž se s okamžitou platností rušily dílčí zkoušky na právnických fakultách v Praze a v Brně. Demobilizovaným vojákům zahraniční armády, účastníkům odboje a vězňům z koncentračních táborů bylo sice povoleno skládat i nadále dílčí zkoušky, ale pouze do 15.srpna. Od toho dne měly být pro všechny studenty právnické fakulty závazné tři souborné státní zkoušky a tři zkoušky rigorózní, jak tomu bylo za předmnichovské republiky i za časů habsburské monarchie. Ministerský výnos pohněval mnohé, nejvíce však rozčílil ty, jimž se dostalo zdánlivé výsady, že mohli skládat zkoušky formou zkoušek dílčích - ovšem jen, pokud by to stihli během jednoho měsíce. Ostře se ozval představitel zahraničních vojáků ve vojenském deníku "Svobodné Československo".⁶³⁾ Akční výbor právníků svolal proti tomuto výnosu na 19.července 10 hodin dopoledne do budovy fakulty demonstrační schůzi. Situace na právnické fakultě se stala podnětem k aktivizaci všeho studentstva jako politické síly, avšak vedení SVS se podařilo plně ovládnout situaci a protestní demonstrace posluchačů jedné fakulty proti rozhodnutí ministerstva školství se stal projev všeho pražského studentstva, který podporoval akční výbor právníků proti rozhodnutí ministerstva ve věci dílčích zkoušek, ale měl zároveň i širší program, měl manifestovat hluboce kladný vztah studentstva ke směru, kterým kráčela osvobozená republika vůbec a k bu-

dovatelskému úsilí dělnické třídy zvláště. Na schůzi dne 13. července výbor SVS rozhodl, že v původně právníky stanoveném termínu - 19.července v 10 hodin - bude na právnické fakultě uspořádána velká studentská manifestace s dvěma hlavními programovými body: 1. boj proti byrokracii, 2. boj za studijní a hospodářské požadavky studentů.⁶⁴⁾

Zatímco studenty vzrušovalo zrušení dílčích zkoušek, zabývaly se porady děkanů v červenci řadou jiných otázek, především problematikou úpravy profesorských platů. Na schůzi 18. července seznámil rektor děkany s tím, že smluvil s ministrem informací Kopeckým, že vysoké školy nebudou napadány v tisku, tuto úmluvu však porušila podle jeho názoru Mladá fronta.⁶⁵⁾

Před pořadateli manifestace stál nesnadný úkol. Původní formulace - boj proti byrokracii a za studijní a hospodářské požadavky studentů - vlastně směřoval k protestní demonstraci. Ovšem pro rychlé vyřešení hospodářských a studijních potřeb studentů se za krátkou dobu udělalo dost a problematika dílčích zkoušek na právnické fakultě se týkala jen nevelké části studentů - i mezi právníky bezprostředně jen těch, kdo již studovali alespoň rok před válkou - předpokladem pro první státní zkoušku bylo přece absolvování tří semestrů. Také zvláštní číslo Studenta⁶⁶⁾, které shromáždilo na jedné stránce požadavky studentů všech fakult, bylo bezmála z jedné třetiny zaplněno požadavky právníků. Filozofové například vypracovali, a to podobně jako jiné spolky až po naléhavé urgenci ze sekretariátu SVS, jen šest zcela obecných bodů, např.: "5. Sociální zajištění studentstva a hospodářská samospráva". Spolek posluchačů přírodních věd měl jen jediný požadavek, a to nahrazení čtyřhodinových klausurních prací při státnicích pracemi, na něž by bylo k dispozici 8-24 hodin a při nichž by bylo možno používat literatury. Konečná formulace požadavků, jak jí na prvním místě přineslo toto zvláštní číslo Studenta, byla tak všeobecná, že byla přijatelná bezmála všem:

"Prosadíme:

1. Veškeré formální úlevy, které nejsou na újmu kvality studia.
2. Úplné sociální zabezpečení studentstva na zákonném podkladě.
3. Definitivní uzákonění samosprávného vedení studentského majetku, který bude znárodněn.

4. Reformu studia podle pokrokových vědeckých zásad.
5. Důkladnou očistu studentstva, profesorských sborů i centrálních školských úřadů."

Mezitím však o požadavky studentů projevila zájem i místa nejvyšší. 16.července byli přijati zástupci SVS prezidentem Benešem a o dva dny později mu podali své požadavky v písemné podobě. Jako naléhavé požadavky studentů tlumočilo vedení studentstva prezidentu republiky:⁶⁷⁾ větší pochopení pražských národních výborů při přidělování bytů, více prostorů pro přednášky, urychlené jmenování nových profesorů, vytvoření společnosti pro vydávání učebnic, prosazení dílčích zkoušek na všech fakultách, zrušení tax a poplatků, uzákonění Studentského majetku a studentských státních platů, větší pochopení pro demobilizované vojáky, kteří vstupují na studia. Na závěr oznámili studentští představitelé prezidentovi, že jej v týdnu po 23. červenci opět navštíví a budou jej informovat o výsledcích svého jednání. Zda k této návštěvě došlo, se zatím nepodařilo zjistit.

19.července v 10 hodin dopoledne se studenti sešli v aule právnické fakulty na manifestaci. Její hlavní myšlenka byla vyjádřena v úvodníku zvláštního vydání Studenta: "Za očistu národa, za novou školu",⁶⁸⁾ v němž podstatným bylo zdůraznění poslání vysokoškolského studentstva. Navazuje na odkaz "menšiny pokrokových a demokratických vysokoškoláků" z let třicátých. Avšak v roce 1945 byla situace jiná, jak zdůrazňoval tento úvodník: "Dnes poslání, které si studentstvo samo určilo a které mu dává vláda, jest shodné, její program jest skutečně demokratický. Úkolem mladé inteligence jest nejen se plně zapojit do služeb lidu, lidového státu, do veřejného života, ale získat odborné znalosti a plně jich použít..." Dále bylo uvítáno rozhodnutí prezidenta republiky, aby všem desetit tisícům českých vysokoškoláků z 6.ročníků bylo umožněno již od 1.června pokračovat ve studiu. Zde tedy nemělo vedení SVS v této chvíli již žádné námítky. Za proloženými slovy: "A b y b y l o j a s n o" ujišťuje o tom, že "žádnému českému, poctivému studentu nejde o to, aby dostal zadarmo vysvědčení a s prázdnou hlavou těžil ze situace na trhu práce a snažil se pak dostatí výhodná místa."

Ovšem manifestace nebyla jen pro něco, byla i proti něče-

mu. Pořadatelé, vedení SVS, směřovali její kritické ostří proti byrokracii a zbytkům reakce na vysokých školách, "neboť nejen na střední, jak výstižně píše prof. Jaroslav Žák, i na vysoké škole ještě dnes namnoze žije c.k. žluto-černý scholastický duch." (Podobně jako článku Jaroslava Žáka v Mladé frontě se studenti ve svém tisku dovolávali i článků E.F. Buriana v Rudém právu o očistě veřejného života a Jana Slavíka v Práci o poměrech na vysokých školách.) Projevuje se tím, že brání rychlému doplnění profesorských sborů na vysokých školách, že brání prosazení dílčích zkoušek a chrání pozůstatky středověkých předpisů, které se projevují právě v duplicitě zkoušek. Duplicita státních a rigorózních zkoušek byla žhavým problémem jenom na právnické fakultě. Na lékařské fakultě byla jen rigoróza, na fakultě filozofické a přírodovědecké se zkoušky státní a rigorózní navzájem lišily jak obsahem, tak i profesionálním zaměřením, k němuž směřovaly. Na jiných vysokých školách se tento problém vůbec nevyskytoval, takže se vlastně týkal jen té fakulty, jejíž studenti se od počátku domáhali práva spolupřihlasovat na fakultě, přičemž vystupovali z výrazně levicových pozic. Studenti se předem též ohražovali proti obvinění, že jejich požadavky ohrožují autonomii vysokých škol. Naopak, prohlašovali, ohrožují ji "ti, kdo ji reprezentují a kdo za dva a půl měsíce nebyli schopni provést skutečnou očistu". Konečně se zdůrazňovalo, že: "Žádný vysokoškolský učitel nemůže být autoritou pro své posluchače, jestliže projeví zásadní nepochopení problémů, které hýbou světem a jeho vlastním národem." Hlavní ostří protestu však bylo zaměřeno proti byrokracii: "Nesmí se již státi, aby úředník ministerstva řekl děkanovi fakulty, že úlevy, které on jednotně se studenty své fakulty s dobrým svědomím navrhl, jsou 'přehnané' a úředně se to musí omezit." Na závěr pak byly formulovány v 10 bodech požadavky. Tyto body byly vcelku shodné s tím, co bylo tlumočeno prezidentovi, byly zde drobné změny ve formulacích, např. v 5. bodě bylo ponejprv požadováno také "zrušení duplicity zkoušek", v 7. bodě ponejprv žádána konkrétní výše studentského platu, a to 1500 Kč měsíčně pro svobodné. Byl vynechán 9. bod požadavků přednesených prezidentovi, týkající se zabezpečení studentů vracejících se z armády a místo něho doplněny dva nové body: 9., tý-

kající se zdravotní péče a rekreace pro studenty zdarma a předávkových potravinových lístků pro všechny vysokoškoláky jako pro duševně pracující; a 10. s požadavkem: "Očista profesorských sborů a centrálních školských úřadů nejen od kolaborantů a zrádců, ale i od lidí neschopných a nechápajících potřeby doby."⁶⁹⁾ V témže duchu se nesl projev Jana Kazimoura na manifestaci.⁷⁰⁾ Vystoupili zde i další řečníci - rektor univerzity, zástupce studentů - vojáků zahraniční armády, Svazu české mládeže, studentů bratislavské univerzity, slezského studentstva a také prezidiální šéf ministerstva školství dr. Jaroslav Kudrnovský a student právnické fakulty Flajzar. Oba poslední projevy měly ve vedení SVS nepříznivý ohlas. Výbor se zdržel kritiky vystoupení dr. Kudrnovského, protože z titulu své funkce vlastně zastupoval ministra Nejedlého, zato ve věci Flajzarova projevu, který v klíčové otázce v podstatě podporoval stanovisko ministerstva, se na výboru ozvalo několik roztrpčených hlasů, které žádaly vysvětlení, jak mohlo dojít k tomu, že právě tímto projevem vyznělo manifestační shromáždění. V té věci byl zaslán rozhořčený přípis výboru Všehrdy, v kterém jej výbor SVS žádal, aby Flajzara zbavil všech funkcí.⁷¹⁾

Po projevech odešlo 12 000 jejích účastníků průvodem přes Staroměstské náměstí do Libně, kde uspořádali manifestační brigádu při odklizení trosk dubnovým náletem pobožené Českomoravské továrny na stroje. Brigády se vedle studentů zúčastnili také vysokoškolské učitelé, byli zde i profesori univerzity s jejím rektorem v čele. Tato brigáda byla vřele uvítána dělníky. Studenti ukázali, že nejsou a nechtějí být žádnou zvláštní kastou, že jejich cíl je stejný, jako všech ostatních pracujících - rychlé odstranění škod, které přinesla okupace a válka, společný nástup k budování nové a lepší společnosti. Brigáda měla velký ohlas v denním tisku, bylo z ní uveřejněno mnoho snímků v různých časopisech. Stala se symbolickým vyjádřením spolupráce studentů s dělníky.

O tom, jak byla přijata v Českomoravské, vypovídá článek Rudého práva⁷²⁾:

Přišli nám pomoci

V týdnu se objevili v zástupu lidí na Závodní radě čtyři veselí chlapi. Stisk rukou a rychlé dorozumění. "Dobře, ve čtvrtek, asi v poledne - a snad nás bude tak dva-tři tisíce." Rychlé telefonní dispoziční, několik porad s mládežníky a už jen aby nám to nezmoklo.

Ve čtvrtek napjatě očekáváme. Před polednem telefon: "Ještě běží diskuse, přijdeme o něco později!" A za hodinu volá úpěnlivý hlas: "Nemohu se dostat do Libně, všechna doprava blokována, jde tam průvod asi patnáct tisíc lidí!"

Tak, a co teď? Závodní rada je konsternována. Ale jen na okamžik. Rychlé a jasné instrukce: "Do dílen! Mobilizovat vše, co se dá! Musíme to zvládnout!" - A potom dlouho nejely tramvaje. Najednou státní vlajka, standardy, hudba, zpěv. A za tím vším masa lidí, v čele s rektorem a děkany. Krátké zastavení a pozdravy. Akční výbory fakult se představují. Je to jiný svět. Rektor Karlovy university tiskne ruku zedníkovi a oběma září oči. A už je tady jasný povel a jdou. "Dalších 500!"

Zdá se, že to nemá konce. Přicházejí, provolávají hesla o jednotě dělníků a studentů. Osazenstvo končí směnu. Zastavili se, zamávali, safra, čeká pole, zahrádka, ale tohle nejde! Rozhodný obrat, zpět do brány a do montérek a na dvůr! Jdou další v uniformách zahraničních vojáků, děvčata, bohoslovci v sutanách, chlapi s čísly z koncentračních táborů. Přišlo jich "jenom" asi 12 tisíc. Tolik lidí jsme v továrně ještě neměli. Hledáme akční výbor a rektora. "Jsou tady někde, ale je to těžké." Jsou všichni v trenýrkách, pomíchání. Utvořili řetězy, stojí vedle sebe medička, strojař, osmahlý přírodovědec, a už to jde. Cihla za cihlou v ostrém tempu, kus plechu, trubka, prkno, zapálená cigareta, hrneček s vodou a zase cihla. Vše je svědomitě předáváno, všichni se činí. Děvčata nosí hrnce s vodou a všichni od rána nejedli, v tom úmorném vedru pochodovali přes celou Prahu a teď nasadili tempo a zpívají si při práci.

Je to takové zvláštní. Vedle tisíckrát prokleté mardoky je slyšet radostný zpěv. Naši hoši v montérkách mezi tím - no, celkem jsme to zvládli. Kde to neklapalo, pomohli si studenti sami. Ještě několik známých, porady, nové známosti, a práce pomalu končí. Odcházejí tiše, bez gesta, unavení, zaprášení, ale oči jim září.

S balkonu padá několik slov. Malý zlomek stojí dole, nadšeně aplaudují slova o budování nové, lidové, demokratické republiky. Rozcházejí se.

Procházíme továrnou, to už je pozdě, - a přece ještě někde skupiny těch, kteří se nemohou utrhnout, ještě pracují. Je vykonán veliký kus práce. Hromady sutin se změňšily, cihly jsou vzorně srovnány, šrot roztříděn. Přišli a pomohli! Děkujeme vám! O to dříve vyjede z našeho závodu první lokomotiva, první auto!

"Nikdy vám toho nezapomeneme!"

Tak končí článek Rudého práva, svědectví toho, jak byla studentská manifestace pochopena. I když tento kladný ohlas výsoce převážil, nelze opomenout ani to, že požadavky vyslovené v projevech přednesených na právnické fakultě nedošly jednomyslného, všeobecného souhlasu. Zejména to byl požadavek poměrně vysokého studentského platu - 1500 K činil tehdy plat vysokoškolského asistenta nebo mladého, kvalifikovaného dělníka - který narážel na nesouhlas. Jistě, všichni měli pochopení pro to, že ti, kteří se vrátili do poslucháren po šesti letech, často již jako otcové rodin, musejí mít z čeho žít. Avšak mezi studenty převažovali mladší, mnohým nebylo ani dvacet. Ne všichni byli z chudých a nezámožných rodin - naopak, těch ze zámožnějších bylo více. Na studia vstupovaly ročníky, které maturovaly ve válce - a to byla generace, v níž vedle lidí nejčestnějších a nejstatečnějších byli i ti, kteří se v těžkých letech naučili pasivitě, lhostejnosti, úzkoprsému sobectví. Profil této generace pozoruhodně nastínil v druhém čísle Studenta jeden z ní, nadaný literát Dušan Pala v článku "Jací jsme po šesti letech".⁷³⁾ Jeho článek navazoval, snad pouze podvědomě, na Dykovo: "Jak je to krásné překonati zápor a býti, růsti, stavěti," jímž Viktor Dyk pozdravil 28.říjen 1918. Avšak

Pala šel dál, nevítal jen národní osvobození, vítal víc, vítal "příchod nového věku", volal nejen po čínorodé práci, ale také po překonání "kastovního nepřátelství" ze strany studentů jako přepokladu účasti mladé inteligence na utváření nového člověka. Právě manifestační stisk ruky studenta i vysokoškolského profesora s dělníkem přímo symbolizoval toto "překonání kastovního nepřátelství", a proto tak hluboce utkvěl všem v paměti.

Ovšem vedle kladného ohlasu zde bylo i zklamání, ba i ohlas vysloveně nepříznivý. Zklamání byli vysokoškolští učitelé proto, že studenti zcela opominuli - vzdor slibu - jejich požadavky, zejména platové.⁷⁴⁾ O tom, že na manifestaci se místy pohlíželo i jako na projev namířený proti vládě Národní fronty, hovořil na výborové schůzi SVS dne 25.července 1945 šéfredaktor Studenta Evžen Weidlich. Informoval výbor o tom, že "mluvil s osvětovým důstojníkem ministerstva Nár.obrany - manifestace byla prý vyvolána jakousi reakcí - prý to bylo namířeno proti min. Nejedlému. Právě proto musí být ve Studentu zaujato stanovisko."⁷⁵⁾ Toto stanovisko, na rozdíl od všech ostatních zpráv o studentské manifestaci, které byly odloženy na 16.srpna, bylo uveřejněno již v nejbližším čísle Studenta dne 2.srpna, v tzv. "Brněnském čísle", které bylo jinak celé připraveno brněnským SVS. Jeho význam zdůraznila nápadná úprava i deklarativní titul "Stojíme pevně za svým presidentem a vládou". Stanovisko bylo jednoznačné a naléhavé: "Těm, kdo by tuto manifestaci chtěli chápat jako demonstraci proti vládnímu programu, s jasným rozhodnutím prohlašujeme, že to byl projev studentské masy proti byrokracii a reakci brzdící pružný vývoj a reorganizaci našeho školství."⁷⁶⁾

Při hodnocení manifestace na schůzi výboru SVS byly oceněny hlavně její kladné stránky, zejména bylo pozitivně hodnoceno navázání kontaktů mezi studenty a dělníky počas manifestační brigády. Bylo však jasné, že podněty, které měly vést k pořádání pravidelných studentských brigád na odklizovacích pracích v tomto závodě každou sobotu odpoledne, jsou těžko proveditelné. Jan Kazimour na závěr konstatoval: "Je přednější dostudovat. Hovořil s předsedou závodní rady a tento se vyslovil, že za jeden až dva měsíce si trosky sami odklidí. - Důležité je, že 15 tisíc studentů, kteří se dostavili na manifestaci,

šlo pracovat po manifestaci. Pokud by se někomu chtělo pracovat a měl na to čas, nikdo mu v tom nezabraňuje. Naším úkolem je rychle dostudovati."77)

Manifestací 19.července končí období revoluční jednomyslnosti v řadách studentstva. Svědčí o tom i problémy, které musel překonávat SVS ve svém vztahu k Všehrdu, kde právě ostře napadaný Flajzar jednal přes hlavu SVS přímo s pracovníky vysokoškolského odboru ministerstva školství.⁷⁸⁾ Určité rozčarování zavládlo mezi studentskými funkcionáři také z toho, že výhod, které jim republika poskytuje, využívají "studentští příživníci".⁷⁹⁾

Život a práce na vysokých školách se rozbíhaly v prudkém tempu, všichni chtěli co nejrychleji dohnat to, o co byli nacistickou perzekucí připraveni. Pro jedny to bylo rychlé ukončení studia zkouškami, pro druhé druhý studentský život, získávání poznatků, uplatnění se ve veřejném životě. A právě zde stál před pokrokovými českými vysokoškoláky nemalý úkol - 17. listopadu 1945 se v Praze sešel "Congressus", velká mezinárodní manifestace studentů za cíle, které všichni pokrovní vysokoškoláci z celého světa sledovali v protifašistickém zápase. Jeho zdařilý průběh ukázal, kde čeští studenti stojí a co dovedou a byl zároveň manifestačním uznáním, kterým antifašistická mládež z mnoha zemí odměnila české vysokoškoláky za jejich statečný postoj v roce devětatřicátém právě tak, jako za jejich budovatelský elán z jara a léta roku pětáctýřicátého.

P o z n á m k y

- 1) Ve druhém čísle časopisu Student (19.6.1945, s.10-11) byl otištěn článek "Předbojovníci nacismu na právech" podepsaný značkou "dr", který rekapituloval zkušenosti pokrokových právníků z let třicátých. Píše se v něm mj.: "Ve fakultním spolku Všehrdu byl značný počet lidí, kteří byli vyloženými fašisty a nacisty; kolem nich se točili hlupáci, kteří naletěli na jejich nacionální fráze. Všehrd se tedy /? tehdy/ stal baštou studentské reakce; po několika let marně bojoval demokratický blok právníků, aby tuto baštu ztekl. A chceme zde právě připomenout metody, podle nichž fašisté ve Všehrdu pracovali; byly to metody stejné, možno říci okoukané od způsobu práce sousedních hitlerčičků. Velkohubí propagátoři fašismu tloukli především na národní buben. Jejich nacionální ideologie byla /? nebyla/ však pravdivá; nikdy jsme od nich neslyšeli, že se staví proti největšímu nepříteli všeho českého, proti nacistům. Zato velmi energicky bojovali proti Židům, ba i proti hrstce německých demokratických studentů, o níž říkali, že kalí náš dobrý poměr k velikému sousedu: ..."
- 2) Student č.1, 30.5.1945, s.4
- 3) Grohman uvádí, že tento leták byl vydán ještě za ilegality, jiná svědectví (AUK, SVS, B 109) uvádějí, že byl vydán ve dnech pražského povstání.
- 4) Hana Kráčmarová, Vysokoškoláci v revolučních letech 1945-1948. Praha 1976, s.26. Autorka zde použila osobní archiv dr.Jiřího Srnky.
- 5) AUK, SVS, B 109, písemnosti Studentského národního výboru, čj. 24/45:
Praha I. Smetanovo nám., filosofická fakulta. 12.5.1945
Pověření
Vážený pan
prof. Mynář,
zást. náčelníka štábu
Studentské legie
Praha

Česká národní rada rozhodnutím ze dne 7.května 1945 nás pověřila faktickým obsazením a prozatímní správou českých i německých studentských objektů v Praze.
Pověřujeme Vás prováděním záboru a všech souvisejících jednání.

Za

S.
předseda

K.
gen.tajemník

- 6) AUK, SVS, B 534, k článku je přiložen lístek "Dr.Drábek nám poslal urgovaný referát."
- 7) AUK, SVS, B 109, čj.5 z 9.5.1945
- 8) AUK, SVS, B 109, čj.1 z 9.5.1945
- 9) AUK, SVS, B 109, čj.7 z 9.5.1945
- 10) AUK, SVS, B 109, čj.6 z 9.5.1945
- 11) AUK, SVS, B 109, čj.9 z 9.5.1945
- 12) H.Kráčmarová, cit.práce, s.26; AUK, SVS, čj.72-86, 240, 374/45 aj.
- 13) H.Kráčmarová, cit.práce, s.31
- 14) AUK, SVS, B 109, čj.226/45
- 15) AUK, SVS, B 109
- 16) Student, č.1, s.5, Kurzívou tištěný článek je bez nadpisu uveřejněn pod fotografií zachycující studentské shromáždění v Klementinu. Je podepsán: Marie Strádalová.
- 17) AUK, SVS, B 109, čj.37 ze 14.5.1945
- 18) AUK, SVS, B 109, čj.49 ze 14.5.1945
- 19) AUK, SVS, B 567, Jan Kazimour, Studenti do lepší budoucnosti, strojopis. Úprava strojopisu (dvojnásobné mezery mezi řádky) ukazuje, že byl připraven pro vystoupení na veřejném shromáždění. I když je text uložen mezi materiály redakce Studenta a opatřen přípisem technického redaktora, je na něm i velký červený otazník. Do l.číslo časopisu nebyl zařazen, byl po více než dvou týdnech zřejmě zastaralý. Autor jej nahradil článkem: "Studenti nastupují".
- 20) AUK, SVS, B 109, čj.46/45 z 15.5.1945

- 21) AUK, SVS, B 109, čj.44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 56, 58, 67, 68, 72, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87/
/45'
- 22) Příloha 1
- 23) Příloha 2
- 24) Dne 20.června 1945 se Svaz vysokoškolského studentstva

(AUK, SVS, B 109, čj.554/45) obrátil zvláštním přípisem na hospodářské svazy a skupiny v této věci. V něm prosí "významné hospodářské svazy a skupiny, aby naléhavě doporučily svým členům uvolnit ze svých služeb všechny vysokoškolačky, kteří o to požádají a poskytly jim nejméně tříměsíční placenou dovolenou, po případě jednorázovou podporu ve stejné výši. Buďtež uvolnění především všichni, kteří byli vyhnáni z vysokých škol v roce 1939 a budiž jim pomozeno tak rozsáhle, jak jen je pro finanční kapacitu podniku únosné. Zaměstnanci, vystupující na studia až v zimním semestru, buďtež podpořeni při výstupu ze zaměstnání taktéž v nejvyšší míře."

Na rozdíl od tohoto věcného tónu zněly formulace z jednotlivých míst v této věci někdy velice ostře, jako v prohlášení napsaném na papíře s hlavičkou "Svaz české mládeže v Chocni" a datovaném "Choceně, dne 11.července 1945" (AUK, SVS, B 534, čj.566/45 s poznámkou "tisk"):

Byli jsme u fy. Ing.J.Mráz v Chocni na Lhotách...

Vám, kteří jste se ještě neprobudili z těžkého sna posledních let...

Vám, jichž se dosud nedotkl plamen socialismu...

Vám, kteří jste nás vykopli a chcete nás srážet...

Vám odpovídáme:

P o d p o r a s o c i á l n ě s l a b ý c h, kteří chtějí studovat, je zájem státu.

Pro Vás ovšem je směrodatný zájem továrny, v níž jsme kolik let pracovali na nejnemožnějších místech, my Vás nemůžeme žádat, my Vás musíme p r o s i t.

Ptáte se, kdo V á s podporoval na studiích? Odpovídáme Vám: nás také nikdo nepodporoval na s t ř e d o š k o l s k ý c h studiích, naopak, ubíjel Moravec a jemu podob-

ní. Vy o tom ovšem nemáte ani ponětí.

Na vysokých školách podporu však potřebovat budeme a připomínáme Vám, že studium není

"vlastně soukromou věcí", a že nepomeneme na Vaše slova, podle nichž se "o podpoře nedá vůbec uvažovat". A myslíte, že je skutečně "omyl, že máte válečné zisky?"

Ujišťujeme Vás, že v nejhorším případě budeme spát v Praze v parcích a protloukat se jak se dá, ale vydržíme! Jestliže se za sebe rvou dělníci Vaší fabriky, budeme se my rvát za sebe i za ně. Na ně vzpomínáme a na Vás nezapomeneme!

Choceníští vysokoškoláci.

- 25) AUK, SVS, B 109, čj.231/45. Na dotaz profesora jednoho pražského gymnázia odpověděl Studentský národní výbor (s paraforou předsedy i generálního tajemníka) dne 22.května 1945 takto:
- K Vašemu dotazu Vám sdělujeme, že další studium těch vysokoškoláků, kteří se přihlásili na studium do Německa po roce 1942, bude přípustné tehdy, jestliže student prokáže, že na studium do Německa šel na nátlak anebo že jeho přihláška nebyla na újmu jeho vlasteneckého a pokrokového smýšlení, které projevil ilegální činností.
- Při pochybnostech bude prováděno objektivní zjištění.
- 26) AUK, SVS, B 109, čj.sine (uloženo za 255/45) ze 25.5.1945
- 27) AUK, AS, B 6/59-60
- 28) Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze, 1948, s.77
- 29) AUK, RUK 1945/46, 3, Schůze děkanů, zápisy
- 30) AUK, SVS, B 109, čj.217 z 23.5.1945 Přípis, v němž studenti s odvoláním na předběžný příslib, který ministr dal jejich zástupcům, jej žádají o hlavní referát na všestudentském projevu dne 30.května o půl osmé večer ve velkém sále Lucerny.
- 31) Student č.2, s.4
- 32) AUK, SVS, B 109, čj.241/45

- 33) AUK, AS, B 6/59-60, s.7-8
- 34) Tamtéž, s.4-5
- 35) Přípis na exempláři téže zprávy uložené v AUK, RUK 1945-49, 25, instalace rektorů, s.8
- 36) Stručné dějiny University Karlovy, s.295
- 37) M.Bouček, M.Klimeš, M.Vartíková, Program revoluce, Praha 1975, s.316
- 38) AUK, RUK 1945/46, 3, schůze 26.5.1945, čj.1337/45
- 39) Spisovou pozůstalost závodních rad fakult ani podnikové rady univerzity, která byla ustavena 10.července 1945, se ani v Archívu UK, ani v archívu ÚRO zatím nepodařilo nalézt.
- 40) AUK, RUK 1945/46, 3, schůze 30.5.1945, čj.413/45, s.2
- 41) cit.fond, schůze 6.6.1945, čj.67/45, s.5
- 42) cit.fond, schůze 26.5.1945, s.3
- 43) cit.fond, přiloženo k zápisu ze schůze 27.6.1945; Příloha 3
- 44) cit.fond, schůze 20.6.1945, čj.259/45, s.4: "Rektor podotýká, že účast naše v ÚRO je nezbytná a to hledíc k tomu, že parlament bude organisován pouze o jedné komoře, tedy bez senátu, který bude nahrazen touto organisací odborů. Je to obnovená myšlenka stavovského státu s tou obměnou, že se zde provádí poměrné zastoupení. Máme-li míti jako odborníci účast na vedení státu, musíme býti zastoupeni v ÚRO. Této důležité organisaci případně úloha jako parlamentu."
- 45) cit.fond, schůze 27.6.1945, s.5-6; Příloha 4
- 46) cit.fond, schůze 13.7.1945, čj.555/45
- 47) cit.fond, schůze 18.7.1945, čj.831/45, s.2-3
- 48) AUK, SVS, B 109, čj.551/45 z 11.6.1945; Příloha 5
- 49) cit.fond, čj.503/45, 15.6.1945, přípis ministerstvu ochrany práce a sociální péče:
 "... Žádáme co nejdůrazněji, aby všechny koleje české a bývalé německé byly zásadně uvolněny a aby repatriační úřad v dohodě s ministerstvem ochrany práce a sociální péče ubytoval a stravoval repatrianty v jiných objektech, tedy ne

studentských."

- 50) cit.fond, čj.461/45. Pověření Olega Homoly ze dne 13.6.1945, po dohodě s ministerstvem školství a osvěty, s ministerstvem ochrany práce a sociální péče a repatriačním úřadem, "provedením přemístění cca 700 lidí z Rudého domu Praha II. Lützowova 38 a Alexandrovy koleje ve Střešovicích do Masarykových domovů v Krči."
- 51) AUK, SVS, B 566, bez čísla, 21.6.1945, zpráva zasláná Mladé frontě k uveřejnění: "Svaz vysokoškolského studentstva převzal 21.června do své správy dům nacistického studentstva v ulici dříve Lützowově, nyní ulici Jana Opletala. Jeho název 'JEDNOTA, dům dělnické a studující mládeže' je nejen symbolem, je uskutečněním této myšlenky. V budově budou umístěny kromě Svazu vysokoškolského studentstva jídelny a kolej dělnické a studentské mládeže, sály a společenské místnosti budou sloužit stejnou měrou oběma složkám v jejich bratrské spolupráci."

- 52) O tom svědčí jedno z mnoha potvrzení, uložených v AUK, SVS, B 109:
523/45

Potvrzení

16.VI.1945

Studentský Národní výbor žádá, aby níže uvedeným bylo ihned vydáno potřebné ošacení.

B.

JK

předseda

jednatel

Jindřich Nuschl, KSČ

1 oblek, prádlo

Jaromír Voršilka, sabotáž

1 zimník

Jiří Lerš, špionáž pro SSSR

šaty, boty

Isidor Vinkler, rasové důvody

šaty, prádlo

Marta Töröková, rasové důvody

šaty, boty, prádlo

Vojtěch Weiszhas, KSČ

šaty, boty, prádlo

- 53) AUK, SVS, B 534, sine, Akademický rozhlas 1., 25.června 1945. Vysílání mělo 18 bodů informujících o přejmenování Lützowovy ulice, o poskytování studentských platů od června 1945, o umístování v kolejích, o časopisu Student atd. O tom, jak ještě mnoho věcí bylo nejasných, svědčí, že teprve v konečném znění byla vyškrtnutá zpráva o tom, že Jan

A.Baťa, Sao Paolo, poskytl univerzitě dar ve výši jednoho miliónu korun, o němž univerzitu informoval telegramem, kde bylo mj.: "Dávám současně příkaz do Zlína, aby tento obnos byl vám k dispozici." Byl připojen i text udánlivého rektora poděkování. O téže věci se jednalo 26.května na schůzi děkanů (AUK, RUK 1945/46, 3): "Na to čte rektor telegram, který došel od Baťi ze Sao Paolo: "U příležitosti nového otevření slavné nacionální instituce račte přijmouti dar 1 milion Kč." Rektor podotýká, že má zjištěno, že fa Baťa je na černé listině spojenců, neboť hostila Gestapo. Zdejší fa.Baťa nechtěla vůbec o něm dát kanceláři informace. Rektor má v úmyslu obrátiti se na fu.Baťa ve Zlíně a zpravití jí o daru s podotčením, že dar odmítáme, předpokládáme, že stejnou částku věnuje fa Baťa zde."

- 54) AUK, SVS, B 566, Zápis o výborové schůze konané dne 11.7. 1945, s.3
- 55) AUK, SVS, B 109, čj.612/45 z 28.6.1945. Dopis uvádí výhody tohoto monopolu pro vydávání odborných publikací. Vidí je v tom, že by vycházel dostatečný počet výtisků včas vytištěných, což by umožňovalo studovat při zaměstnání. Nevýdělečný charakter tohoto kuratoria by umožňoval prodej za režijské ceny a přitom podstatné zvýšení autorských honorářů: "Tím by rovněž padl hlavní důvod pro nechuť profesorů vydávat pro studenty učebné pomůcky. ... Dále by nemohly nastati případy, že by se vydávaly všelijaké pseudovědecké a mnohdy i reakční publikace, jako tomu bylo za první republiky." Na závěr se uvádí: "K tomuto návrhu jsme byli inspirování rozmluvou s Vámi dne 25. t.m."
- 56) AUK, SVS, B 109, čj.605/45, 26.6.1945; Příloha 6
- 57) AUK, SVS, B 109, čj.647/45, 4.7.1945; Příloha 7
- 58) AUK, SVS, B 109, čj.648/45, 4.7.1945: Kazimour, Jandečka, Krček, Wambora, Rabšetjnek, Bažant, Zajíček, Maršálková, Tůma
- Vážený kolego!
- V pondělí dne 9.VII.1945 koná se ustavující schůze sboru "Prozatímní správa veškerého studentského jmění v Čechách

se sídlem v Praze". Do tohoto sboru byl jsi delegován SVS. Jest bezpodmínečně nutno, abys se na schůzi včas dostavil. Schůze se koná v Jednotě v místnosti sekretariátu v 16 hod.

59) AUK, SVS, B 566, Zápis o ustavující schůzi PSSM v Čechách 9.7.1945

60) AUK, RUK 1945/46, schůze 27.6.1945, s.1

Opmenutí vzpomínky na profesora Otakara Sommera, který zemřel 15.8.1940, nebylo nahodilé. Důvody (byl to důvěrný přítel Emila Háchy) ukazuje Václav Vaněček v knize "České právnictví za kapitalismu" (Praha 1953) na s.176

61) AUK, SVS, B 109, 614/45 z 29.6.1945

P.T. Děkanství právnické fakulty,
k rukám J.S. prof. Dr. Matějky

Svaz vysokoškolského studentstva oznamuje, že jako stálého zástupce do profesorského sboru deleguje za akční výbor právníků kol. Vladimíra D o l e ž í l a.

Žádáme, aby týž byl řádně a včas obeslán ke všem schůzím profesorského sboru a přibírán ke všem jeho poradám.

Současně žádáme, aby byl jmenován delegát profesorského sboru do akčního výboru právníků.

Dále žádáme o sdělení, zda ke spolupráci v profesorském sboru byli přizváni též pp. J.M. prof.Dr.J.Hora a J.S. prof.Dr. E.Svoboda, kteří požívají mimořádné důvěry a obliby ve studentstvu pro svoje demokratické a pokrokové smýšlení.

2.7.45 Zaj. /íček/

62) AUK, SVS, B 109, 622, 623/45 z 2.7.1945

63) Svobodné Československo, 15.7.1945

Podivné úlevy

Při znovuotevření právnické fakulty Karlovy university v Praze dosáhli studenti v dohodě s profesorským sborem a ministerstvem školství a osvěty pozoruhodného úspěchu. Bylo konečně vyhověno starému požadavku o dílčí zkoušky a studium právnické prozatím zkráceno na šest semestrů. Rádost však netrvala dlouho. Dne 11.VII.1945 byl na fakultě oznámen výnos ministerstva školství a osvěty čj. A-49011/45 V/1 adresovaný děkanství university v Praze a v Brně /zřejmě vynechán řádek při sazbě novin/ zrušiti s okamžitou plat-

ností výnos o dílčích zkouškách, až na některé nepatrné výjimky, které se týkají demobilisovaných studentů z Československé zahraniční armády, barikádových bojovníků a propuštěných z koncentračních táborů. Podívejme se však blíže, o jaké úlevy zde vlastně jde. Shora uvedeným dává se možnost skládati zkoušky podle dílčího systému nejdéle do 15. srpna 1945. Bylo by dobře, kdyby nám někdo mohl vysvětliti, jak na př. demobilisovaní vojáci (první demobilisační datum byl 7.červenec) mají zvládnouti látku během 37 dní, která normálně je rozvržena na studijní dobu 5-6 měsíců. Ministerstvo školství a osvěty má stále na mysli kvalitu studentů. Jsme přesvědčení, že 37denní studium určitě zvedne kvalitu právnického dorostu. Z toho důvodu svolává akční výboru právníků Karlovy university v Praze na den 19.července v 10 hod. dopoledne do budovy fakulty demonstrační schůzi.

Za demobilisované vojáky právníky
svob. Jiří Neumann

- 64) AUK, SVS, B 109, 708/45 z 13.7.1945, Příloha 8
- 65) AUK, RUK 1945/46, schůze z 18.7.1945, čj.831/45, s.5
Poté se zmiňuje rektor, že bylo s příslušnými činiteli smlouveno (ministr Kopecký a j.), že bude toho dbáno, aby vysoké školy při obtížném organisování a budování svého vnitřního života nebyly rušeny útoky z vnějška a napadány v tisku. Tato úmluva byla porušena nedávnými útoky Mladé Fronty a jiných listů. Dokonce bylo zjištěno, že některé útočné články byly dány z rozkazu i do listů venkovských.
- 66) Student, č.4 (zvláštní vydání), 19.7.1945, s.3
Toto číslo má odlišný formát (formát denního tisku) a je tištěno novinovou technikou.
- 67) AUK, SVS, B 109, čj.744/45 z 18.7.1945, Příloha 9
- 68) Student, č.4, s.1
- 69) Student, č.4, s.2
- 70) Student, č.6, 16.8.1945; Jan Kazimour, Boj za očistu vysokého školství (Projev 19.července 1945), s.2-6. V témže čísle též stručná zpráva "Historická manifestace studentstva" (s.1-2), reportážní črta a požadavky několika fakult-

ních spolků.

- 71) AUK, SVS, B 109, čj.827/45 z 30.7.1945. Výbor SVS seznamuje přípisem podepsaným předsedou Kazimourem a jednatelem Sulkem výboru Všehrdu, že se dne 25.července jednomyslně usnesl, že: "Řeč kol.Flajzara na manifestaci, konané dne 19.7.1945 vůbec nereprezentovala studentstvo. Veškeré studentstvo bylo řečí kol.Flajzara zklamáno a jeho projev byl vlastně projevem proti studentům. SVS žádá spolek právníků Všehrd, aby kol.Flajzar byl ihned zbaven veškerých funkcí v tomto spolku, a aby nadále mu byla zakázána jakákoliv činnost ve věcech studentských."
- 72) Rudé právo, 21.7.1945; článek je podepsán značkou -nd-
- 73) Student, č.2, 19.6.1945, s.11; Příloha 10
- 74) AUK, RUK 1945/46, schůze z 1.8.1945, čj.981/45, s.1:
1) Manifestační schůze studentstva
Rektor podotýká, že manifestační schůze studentstva nevzněla pro požadavky vysokoškolských učitelů, neboť bylo smluveno, že bude proklamována potřeba úpravy dotací otázek personálních, honorování vysokoškolských učitelů, úpravy zkušebních tax atd. Na schůzi však nebyl vzat zřetel na hospodářské požadavky university a profesorských sborů.
- 75) AUK, SVS, B 566, Zápis o výborové schůzi konané dne 25.července 45 o 10.hod. dop., s.2
- 76) Student, č.5, 2.8.1945, s.9
- 77) AUK, SVS, B 566, výbor 25.7.45, s.5
- 78) AUK, SVS, B 566, výbor 25.7.45, s.3. V diskusi bylo vytýkáno, že "na ministerstvu školství projednávají své otázky samy fakulty" /myšleny zřejmě akční výbory spolků/. Zvláště bylo kritizováno separátní jednání právníků s Nejedlým v úterý a středeční jednání samotného Flajzara s ministrem Nejedlým a prezidiálním šéfem Kudrnovským. /jednalo se zřejmě o dny 16.-18.července, kdyby došlo k jednání o týden později, těžko by bylo o něm něco známo 25.7. dopoledne/.
- 79) Student, č.6, 16.8.1945, s.11. "A tak se nyní setkáváme s rozvětvenou odrůdou studentů - spekulantů. Patří mezi ně

zejména studenti úctyhodně starých semestrů, studenti, kteří dávno absolvovali vše možné kromě zkoušek, a konečně nejzajímavější kategorie, studenti, kteří jsou 10 až 15 let v zaměstnání, a studia pověsili již dávno na hřebík. Tyto příživníky nevede ke studiu touha po vzdělání. ... Příživníci a spekulanti objevili se také v závodech a podnicích, které svým zaměstnancům studentům poskytly určité finanční podpory a dovolené, často i s ponecháním dosavadních příjmů."

Zásady, které navrhla schůze představitelů akčních výborů fakultních spolků pražských fakult dne 18.května 1945 Studentskému národnímu výboru jako základ jednání o uspořádání zkoušek a přednášek po znovuotevření vysokých škol.

AUK, SVS, B 566, sine

Sl- k.

18.5.1945

Zásady dohodnuté na mezifakultní komisi 18.5.1945

- I. Abiturientům středních škol ročník 39 - 43 budou poskytnuty časové úlevy.
- II. Posluchači vysokých škol v roce 39 mají uznány zásadně oba semestry, tj. zimní 39 a letní 40.
- III. Posluchači posledních dvou semestrů v roce 1939 dostanou absolutorium.
- IV. Abiturienti středních škol v roce 1941-43 složí doplňovací zkoušku z češtiny, dějepisu a všeobecného zeměpisu během léta 1945, aby jim na podzim bylo umožněno zapsat se na vysokou školu.
- V. Abiturienti z roku 40 mohou jít na vysokou školu bez zkoušky na podzim.
- VI. Ročník 1944 musí složit maturitu, pokud nebyla složena, v září. Pokud byla složena, platí bod IV.
- VII. Ročník, který měl maturovat 1945, bude opakovat oktávu.
- VIII. Mezifakultní komise se staví za požadavek dílčích zkoušek a žádá zařízení seminárních kursů pro ty, kteří budou skládat závěrečné zkoušky. Pro případ, že budou posluchači muset být výdělečně činní, žádá zařízení večerních přednášek.
- IX. Mezifakultní komise žádá, aby se pro ty, kteří nyní budou okamžitě hotovi, zřídily dodatečně doplňovací kursy.
- X. Zkušební taxy a kolejné odpadají.
- XI. Mezifakultní komise žádá, aby se dbalo veřejnosti zkoušek.

První informativní oběžník Studentského národního výboru vydáný ve dnech kolem 17.5.1945 a určený venkovským studentským funkcionářům. Cyklostylovaný exemplář je uložen bez průvodního dopisu a data.

AUK, SVS, B 566, sine

I n f o r m a c e pro studentské pracovníky

1. Studentský národní výbor v Praze I., Smetanovo nám., budova filosofické fakulty, jest organizátorem a reprezentantem veškerého českého studentstva na poli odborovém. Přípravuje vybudování všech studentských odbor. organizací, t.j. fakultních, krajských, kolejních a jiných odborových studentských spolků tak, aby na podzim, až dojde k všeobecnému zahájení studia na vysokých školách i pro abiturienty, mohla být ihned zahájena činnost těchto studentských spolků a jejich ústředí.
2. Studentský národní výbor jako reprezentant studentstva pokládá za svou nejdůležitější povinnost v tomto okamžiku, aby zajistil veškerý majetek, který patřil studentstvu českému nebo německému, příp. aby byl ihned navrácen pod studentskou správu. Jest třeba, aby kolegové na venkově postupovali souhlasně a snažili se veškerý majetek, který byl určen studentstvu, pro studentstvo zajistiti.
3. Dalším nejnaléhavějším požadavkem Studentského národního výboru jest snaha, aby byly okamžitě zahájeny zkoušky na vysokých školách pro ty kolegy, kteří už studium zahájili a v roce 1939 je museli přerušiti. Staráme se o otevření všech kolejí; zatím jest pro venkovské delegace připravena kolej Arnošta z Pardubic, Praha II. Voršilská ul. Všichni, kdo přijedou z venkova, hlásí se ve stud.nár.výboru na filosof.fakultě, kde obdrží poukázku do této koleje. Největší péči věnujeme tomu, aby byly docíleny dalekosáhlé úlevy ve studijním a zkušebním řádu, aby všichni kolegové, kteří byli postiženi uzavřením vysokých škol, mohli co nejrychleji svá studia dokončiti.
4. Staráme se o existenční zajištění studentů, kteří budou pokračovati ve studiu, tím, že vymůžeme zákonná nařízení, aby

podle přání kolegové dostali buď šestiměsíční placenou dovolenou a další dovolenou neplacenou, pokud chtějí v podniku, kde jsou zaměstnání, zůstat; pokud chtějí tento podnik opustit, budiž zaměstnavatel povinen zaplatit šestiměsíční plat dopředu do zvláštního studentského fondu, odkud by byl vyplácen studentům prozatímní studentský plat. Pro budoucnost budeme žádati pro všechny studenty existenční zajištění ve formě studentského platu, veškerou zdravotní péči zdarma, 50%-ní slevy na dráze atd.

Rektorův návrh na zatímní úpravu tax. Přiloženo k zápisu o schůzi děkanů fakult Univerzity Karlovy dne 27.června 1946, čj. sine,
AUK, RUK 1945/46, 3

Návrh rektorův: Taxy - návrh zatímní úpravy.

1. Taxy zrušiti jako zařízení nesociální.
2. Profesory a akademické funkcionáře odškodnit.

Důvody: a) Počítali s tímto příjmem, i platová úprava provedená platovým zákonem počítala na tyto příjmy vedlejší, proto byly pravidelné platy universitních profesorů tak bídné.
b) Zrušením tax bez náhrady by byly hospodářské poměry profesorů velmi zkrušeny.
c) Nebezpečí odlivu do oborů lépe honorovaných, úpadek úrovně české vědy.

3. Způsob úpravy:

a) Všem profesorům vyplácet studijní příspěvek
per: 6 000 Kč mimoř.

12 000 Kč řádným ročně

b) Examinátorům zkušební přídavek:

Za každou začatou 50ku vyzkoušených kandidátů (stát.zkoušky, rigorósa) 14 000 Kč, rozdělí děkan mezi examinátory úměrně podle počtu těch, jež vyzkoušeli a sobě jeden podíl jako předseda.

4. Děkanům děkanský přídavek (funkční) za každých načatých 100 zapsaných posluchačů Kč 2000, ale nejméně 12 000 Kčs ročně.
5. Rektorům rektorský přídavek funkční za každých začatých 100 posluchačů 1000 Kč, ale nejméně 24 000 Kč ročně.

V protokolu schůze (s.6-7) je o tomto předmětu:

Dále rektor dává k úvaze otázku vybírání tax zkušebních, rigorosních a promočních.

Studující naléhají na vyřešení této otázky a charakterisují tasy jako instituci žebráckou. V Rusku nic takového není.

Ministerstvo školství a osvěty dosud normu nevydalo, ale je jisté, že budou zrušeny.

Rektor pokládá osobně zařízení to za nesociální a jako podklad k úpravě tax podává návrh, jenž je k protokolu připojen.

Po referátu rektorově vznikl rozhovor o tomto předmětu, při čemž děkan Čančík poukazoval na předpis o poshovění tax.

Rektor zdůrazňoval nedostatečnost honorování vědeckých pracovníků, která je důvodem těžkého nedostatku odborného do-rostu.

Děkan Matějka podotkl, že ze zkoušených kandidátů je většina zaměstnaných a každý má větší plat než on. Děkan Kadlec zmiňuje se o tom, že příjmy leckterého kaplana vysoko přesahují hranici jeho příjmů jako děkana.

práva rektora o návštěvě u presidenta republiky dr. Edvarda Beneše (mezi 20. a 27. červnem 1945) a rozhovoru s ním, podaná chůzi děkanů dne 27. června 1945. Zápis z téže schůze, s. 5-6.

Rektor podává zprávu o své návštěvě u presidenta republiky. Návštěvu učinil na zvláštní pozvání pana presidenta. Účel u nebyl předem oznámen. Návštěvu zahájil projevem díky za vše, o za hranicemi pro vysoké školy podnikal. Ujistil, že zde nido nepřestal věřit ve šťastný konec. Věřilo se, že činí kroky a hranicemi, aby se mírnily další persekuce.

President sděloval, že osobně dirigoval akce na universitě v Oxfordě (studium a promoce našich lidí). Naše universita má tam velmi dobrý zvuk. Otázku persekuce řešili politicky.

President se velmi zajímal o organizaci studia v této době, dotazoval se, v jaké míře se poskytují studijní úlevy. Bylo mu sděleno, že se neodpouští nic na kvalitě, - úlevy se týkají různých formalit a časových lhůt.

Dále jevil zájem o distancování profesorů u nás i v Brně, o nával posluchačů na universitu a prostředky, jak mu vyhověti. Se zájmem sledoval výklad, že budou přednášky konány i v biografech, v sále městské knihovny i pomocí amplionů. Vyslovil se pro regionalism a decentralisaci a s porozuměním vyslechl zprávu o chystané exposituře lékařské fakulty v Hradci Králové a případně i v Mor. Ostravě.

Zdůrazňoval nutnost začlenění university do nové struktury státní. Schvaloval propagandu tiskem i radiem, pomáhati zájmu veřejnosti informacemi.

Vítal extense jako kursy, kde se učí objektivně myslet. Očekává, jak se v budoucnosti osvědčí. Stejně vítal naši propagaci do ciziny. Doháníme, co jsme byli orientováni jak na západ, tak na východ. Rozhodně kulturně tíhneme k západu, je to problém časový mezi západem a východem. Projevil vůbec velmi upřímný a vřelý zájem o vnitřní i zevní život university.

Nakonec překvapil president otázkou o věci, pro niž patrně povolal rektora, a to, co je s německými vys. školami.

Rektor odpověděl, že nejsou, neboť byly zcela rozebrány. President však zdůrazňoval, že jako právnické osoby existují

dál. To je dosud situace nedořešená, která musí býti co nejdříve napravena. Je potřebí zákona ke zrušení university a ježto nyní zákony se nevydávají, je nutné vydati dekret presidentův, jímž budou zrušeny. Zdůrazňuje urychlené jednání. Německá menšina zůstane - počítá se s ní. Bude však míti jiná práva a nebude tak silná, aby mohla počítati se školou vysokou. Poté navrhuje rektor, aby textací byl pověřen prof. Matějka.

Složení prvního výboru Svazu vysokoškolského studentstva z 11.
června 1945

AUK, SVS, B 109, čj.551/45

Výbor Svazu vysokoškolského studentstva v Praze zvolený na
schůzi Akčních výborů dne 11.června 1945:

Předseda:	Jan Kazimour	/adresy vypuštěny/
Místopředseda	Vojtěch Jandečka	
II.mp. (kol.mens.)	Mírek Slovák	
III.mp. (venkov).	Emil Holas	
Jednatel	Miroslav Sulek	
Zástupce jednatele	Karel Krček	
" "	Oleg Homola	
" "	Jarmila Urbanová	
Př.fin.hosp.odb.	Ladislav Tůma	
I.mp. "	Karel Vambora	
II.mp. "	Tomáš Korbař	
I.účetní	Adolf Franc	
II. "	JUC.Ladislav Mašek	
Př.soc.odboru	Jaroslav Čmelík	
I.mp. "	František Kord	
II.mp. "	Libuše Dobiášová	
Ref.bytový	Jaroslav Čech	
Ref.péče o pers.	MUC Zdeněk Fink	
Zástupce "	Otomar Rabsteinek	
Předs.zdrav.odb.	Václav Dobiáš	
I.mp. "	Jiří Janovský	
II.mp. "	Jiří Kubr	
Předs.škol.odb.	Vladimír Bažant	
I.mp. "	Bohuslav Buriánek	
II.mp. "	Jan Zajíček	
Předs.tisk.odb.	Václav Jindra	
I.mp. "	Evžen Weidlich	
II.mp. "	Věra Macháčková-Riegrová	
Referent propag.	Jiří Záruba	
Předs.red.rady	prof.Sáva Racek	

Předs.ciz.odboru

František Zapalač

I.mp. "

Zdeněk Noháč

II.mp. "

Karel Šumbera

Předs. přípravné sjezdové komise pro 17.11.1945

Vojtěch Jandečka

Gen.sekretář " " "

Joža Grohman

Akademická poradna

M.Tauchmannová

Přípis výboru Svazu vysokoškolského studentstva vládě Československé republiky ze dne 26.června 1945, jímž se naléhavě upozorňuje na těžkosti, které vzniknou, nastoupí-li na vysoké školy najednou maturanti všech pěti válečných ročníků
AUK, SVS, B 109, čj.605/45

Vládě Republiky československé
v Praze

26.června 1945

Asi v polovině května t.r. bylo komunikováno z nejvyšších míst vlády přání, aby byli zapsáni na vysoké školy již od 1.VI. 1945 všichni posluchači, t.j. i 5 ročníků válečných abiturientů.

Dle předběžných odhadů se ukázalo, že pro Prahu se jedná asi o 40.000 posluchačů (na př. na jediné fakultě - vysoké škole obchodní - je prozatím zapsáno 5.000 nových oproti 1.200 došavadních posluchačů).

Svaz vysokoškolského studentstva se od počátku snažil, aby bylo ve věci nových posluchačů postupováno s největší rozvahou a opatrností, aby byli noví posluchači přijímáni až podle technických a sociálních možností. Toho, bohužel, mnohé fakulty nedbaly a zahájily vyučování i pro nové posluchače již v tomto letním semestru, takže nyní vznikla situace velmi kritická; většina studentů opustila zaměstnání, není pro ně ubytování ani v Praze ani v Brně (není dost místa ani pro dostudovávající), vznikají velmi značné potíže s jejich stravováním. Přednáškové sítě, učebny, laboratoře nevyhovují ani co do počtu, ani co do velikosti. Je naprostý nedostatek učitelských, národně spolehlivých sil, učebních pomůcek a jsou velmi omezené prostředky sociálního i zdravotního zabezpečení.

Prosíme, aby vláda tuto obtížnou situaci rozřešila tím, že by pro tyto kolegy byly zajištěny veškeré úlevy, aby tento prázdninový semestr byl řádně započítán a aby byly urychleně vydány učebné pomůcky pro studium mimo fakultu.

A dále prosíme, aby byli noví posluchači buď začleněni do pracovního procesu, než budou vysoké školy v celém rozsahu uvedeny v chod anebo aby bylo náležitě postaráno o jejich uby-

tování a hospodářské zajištění.

Doufáme, že tomuto spravedlivému a tak naléhavému požadavku vyjde vláda vstříc s očekávaným porozuměním.

Svaz vysokoškolského studentstva v Praze

J.Kazimour
předseda

M.Sulek
jednatel

Dopis vedení Svazu vysokoškolského studentstva v Praze zasláný dne 4.července 1945 výboru Svazu vysokoškolského studentstva v Brně obsahující základní informace o vytvoření Prozatímní správy studentského majetku v Čechách se sídlem v Praze a o významu ministerského výnosu, jímž byla tato správa zřízena. AUK, SVS, B 109, čj.647/45

Národní studentská
správa

4.července 1945

P.T.

Svaz vysokoškolského studentstva
v Brně

Vážení kolegové,

vzhledem k tomu, že jest zde v Praze zástupce Akčního výboru právníků kol.JUC Jiří Fišer, posíláme Vám zprávu o důležitých událostech, které se staly zde v Praze ve věci zavedení studentské národní správy.

Jak jest Vám známo z dřívějšíka, jedním z našich požadavků bylo, aby veškerý majetek, určený pro studentstvo byl dán pod národní správu, která by se sestávala ze studentů.

Za tím účelem měli jsme zde mnoho jednání a intervencí s příslušnými místy, až posléze dosáhli jsme toho, že ministr školství zřídil výnosem č. A 49389/45-VI-2, jehož opis Vám v příloze zasíláme, zvláštní šestnáctičlenný sbor, který bude spravovati veškerý majetek, sloužící sociálním společenským a kulturním účelům českého vysokoškolského studentstva a nalézající se na území Čech.

Tento sbor nazývá se "Prozatímní správa studentského majetku v Čechách se sídlem v Praze". Jest l6tičlenný a sestává z 9ti zástupců delegovaných Svazem vysokoškolského studentstva v Praze, 3 zástupců delegovaných spojenými profesorskými sbory vysokých škol pražských a po 1 zástupci ministerstva školství, ministerstva ochrany práce a sociální péče, ministerstva financí a ministerstva výživy.

Tato prozatímní správa převezme majetek všech kolejí a mens, určený pro vysokoškolské studentstvo, resp. převezme majetek právnických osob, kterým tyto koleje a mensy náleží neb

náležely (v praxích jde zpravidla o spolky neb o stavební družstva).

Prozatímní správa jest subjektem práv a povinností, schopna právních jednání a jest právnickou osobou sui generis, mající určité vlastnosti veřejnoprávní korporace, ne však všechny. V čele bude státi 5členné direktorium, které se bude sestávat z 3 zástupců vysokoškolského studentstva, 1 zástupce MŠaO a 1 zástupce profesorských sborů. Toto direktorium jest výkonným orgánem prozatímní správy. Bližší vymezení kompetence direktoria bude vymezena // na ustavující schůzi, která se koná zde v Praze v pondělí.

Kompetence prozatímní správy vztahuje se na veškerá právní jednání, která jsou nutná k řádnému provozu převzatých hospodářských objektů, jest tedy tato prozatímní správa oprávněna a povinna učinit všechna opatření jako národní správce ve smyslu §u 21 dekretu presidenta republiky z 19.5.1945, jest povinna jednat s péčí řádného hospodáře a odpovídá za škodu, která by vzešla zanedbáním povinností. Rozhodování se děje dle zásady prosté většiny hlasů.

Pod tuto správu nespadá pochopitelně jmění fakultních spolků a bývalých spolků krajinských, protože toto jest vlastní jmění studentské, o němž studentstvo rozhodovalo a rozhoduje samo, bez ohledu a dozoru jiných osob neb úřadů.

Podrobnější zprávu podáme Vám příští týden.

Pro Vás však nejdůležitější z toho všeho jest ta okolnost, že pan ministr rozhodl, aby pro jmění studentské na Moravě byl zřízen obdobný sbor se sídlem v Brně. Jest proto nutné, abyste ministerstvu oznámili, že žádáte také zřízení prozatímní správy studentského majetku pro Moravu obdobně jako jest tomu již pro Čechy a zároveň oznámili 9 svých delegátů, kteří budou v tomto sboru zasedati. My jsme si zde v Praze prakticky vymohli, že z profesorského sboru i za ministerstva byli delegováni pánové, které jsme si sami navrhli.

Budete-li potřebovatí jakékoliv bližší informace, tak napište nebo pošlete delegáta do Prahy, protože se zde jedná o velice důležité věci, týkající se životních zájmů studentských.

S kolegiálním pozdravem
Svaz vysokoškolského studentstva v Praze

předseda
J.Kazimour

jednatel
M.Sulek

L.Tůma
před.fin.odb.

1 příloha (není u spisu)

Výzva sekretariátu Svazu vysokoškolského studentstva v Praze všem fakultním studentským spolkům ze 13.července 1945, aby vyslaly své zástupce na přípravnou schůzi a připravily své požadavky pro manifestaci svolanou na 19.července.

AUK, SVS, B 109, 708/45

V š e m f a k u l t n í m s p o l k ů m :

Z v e m e Vašeho zástupce na

p ř í p r a v n o u s c h ů z i, která se koná 16.7. 1945 o 10 hod. dopol. v Jednotě, dům dělnické a studující mládeže, Praha II., tř. Jana Opletala č. 38

Ú č a s t jest bezpodmínečně nutná! Bude se projednávatí organisace a program

v e l k é s t u d e n t s k é m a n i f e s t a c e, konané ve čtvrtek dne 19.7.1945 o 10 hod.dopol.v aule práv.fakulty.

Z á k l a d n í b o d y : boj proti byrokracii,
boj za studijní a hospodářské požadavky studentů.

Fakultní spolky jsou povinny nejpozději do pondělí 16 t.m. do 9 hod. ráno v sekretariátě Svazu vysokoškolského studentstva podati své programové návrhy, které budou otištěny ve zvláštním čísle Studenta a předneseny na studentské manifestaci.

Svaz vysokoškolského studentstva v Praze
- sekretariát.

13.7.1945

Dopis výboru Svazu vysokoškolského studentstva prezidentu republiky Dr. Edvardu Benešovi ze dne 18. července 1945, v němž mu podávají písemné znění studentských požadavků, s nimiž jej předtím ústně seznámili při návštěvě dne 16. července 1945.
AUK, SVS, B 109, čj. 744/45

18.7.

Pane presidente,

podle Vašeho přání dovolujeme si Vám podat písemně, co jsme Vám přednesli v pondělí /16.7./ při naší návštěvě. Aby bylo umožněno rychlé dostudování všech posluchačů vysokých škol, je naléhavě nutné:

1. Zajištění bytů pro všechny studenty i abiturienty na vysokou školu vstupující. Nechtě jsou jim volné byty přiděleny a majitelé velkých bytů donuceni přijmouti vysokoškoláky do podnájem. Rozhodujícím činitelem pro tyto otázky je sociální a bytová komise Zemského národního výboru a bytový referát magistrátu hlav. města Prahy. Členové našeho bytového odboru neměli až dosud při svých jednáních mnoho úspěchu. Z 314 žádostí bylo vyřízeno pouze 9. Připomínáme, že se většinou jedná o kolegy z koncentračních táborů a o ženaté. Místní národní výbor Praha VIII., IX., X. zásadně odmítají naše žádosti.
2. Uvolnění dalších budov a sání pro přednáškové účely, aby skutečný provoz na vysokých školách mohl být v celém rozsahu zahájen.
3. Urychlené obsazení všech míst řádných i mimořádných profesorů, docentů, asistentů a demonstrátorů. Zajištění slušné existence všem těmto vědeckým silám, aby nemuseli být jinak zaměstnáni. Někteří členové profesorských sborů nejsou ochotni připustit do sboru nové členy, kteří správně chápou novou dobu a nové požadavky, kladené na vysokoškolské učitele.
4. Učebnice, přednášky nechtě jsou urychleně vydány a to v jednotné monopolní instituci - Společnost pro vydávání vědecké literatury při Ministerstvu školství.

5. Okamžité provedení úlev ve studiu rázu formálního. Důsledné provedení dílčích zkoušek na všech fakultách, časové úlevy, volnost pořadí zkoušek, zavedení kursů nebo přednášek ke zkouškám. Okamžité realizování všech návrhů podle usnesení šestičlenné koordinanční komise.

Jednali jsme se všemi profesorskými sbory a tyto s námi plně souhlasily. Na základě těchto jednání začaly na fakultách zkoušky i přednášky. Dne 11. t.m. přišlo z ministerstva školství nařízení, jímž se provádění dílčích zkoušek povoluje pouze do 15. srpna t.r. To prakticky znamená, že ti kolegové, kteří byli v naší zahraniční armádě, ti, kteří se vrátili nemocní z koncentračních táborů a vězení a ti, kteří plnili až dosud jiné veřejné funkce, byli tímto nařízením poškozeni. Na základě výnosu, kterým byly zastaveny dílčí zkoušky, došlo k jednání s Ministerstvem školství. Naši zástupci žádali o audienci u pana ministra Nejedlého, které však nedosáhli, neboť pan osobní tajemník... (...) je odmítl. Na 19. t.m. je svolána schůze, která buď bude demonstrací proti odmítnutí našich požadavků, aneb manifestací proklamující naprostou spolupráci. Jednání s panem ministrem Nejedlým bylo opět započato a věříme pevně, že je úspěšně dokončíme. V tom prosíme Vaši podporu.

6. Zrušení všech tax, poplatků, školného.

7. Sloučení, vykoupení a znárodnění všeho jmění a majetkových hodnot, sloužících dříve studentstvu českému a německému a jeho předání do správy institucí - Studentský majetek. Tato otázka již je provisorně vyřizena, ale bude nutno ještě v a š e h o d e k r e t u, a b y n a b y l a z á k o n n é f o r m y.

8. Uzákonění s t u d e n t s k ý c h s t á t n í c h p l a t ů podle zásady, že každá práce má být honorována. Musí být uvolněny dostatečné prostředky finanční, aby každý vysokoškolák byl hmotně zajištěn. Jednali jsme s ministerstvem financí, které sice uvolnilo určité prostředky k zabezpečení studentů, ale tyto nedostačují.

9. Dne 7.VII.1945 byli d e m o b i l i z o v á n í s t u d e n t i - vojáci 1.tankového sboru. Předchozí jednání, vedená zástupci Ústředního svazu čs. studentstva Luborem Zinkem

a Slávou Šulcem s MNO resp. ministerstvem školství o materiálním zajištění těchto studentů skončila bezvýsledně. Demobilizovaným studentům-vojákům byl vyplacen žold ke dni jejich demobilisace a dovoleno jim nositi po nějakou dobu vojenský stejnokroj. Jestliže vrátí vojenské správé do prosince t.r. vojenský stejnokroj, bude jim vyplacen ošacovací příspěvek ve výši 6.000 K. Jedině jednání o vyživovací příspěvek manželkám těchto demobilizovaných studentů-vojáků, pokud ovšem žijí v šterlinkové oblasti, skončilo úspěšně. Těmto manželkám bude dosavadní podpora vyplácena v dosavadní výši až do dne repatriace, tj. pravděpodobně do konce srpna t.r.

Na rozdíl od Rudé armády nebo armády britské či americké nebyli studenti-vojáci při demobilizaci vybaveni šatstvem a prádlem a nebyl jim ani po strážce finanční ulehčen přestup do civilního života. Převážná většina po návratu do vlasti nenašla nic ze svého bývalého majetku, jejich rodinní příslušníci byli za války perseklováni a tito studenti-vojáci jsou proto nuceni přijmout nějaké placené zaměstnání, aby mohli získat existenční minimum. Studentský plat, který je v podstatě stipendiem, nemůže nikomu z nich postačit. Jeho výše se pohybuje od K 300,- do K 1.500,- měsíčně, z čehož si nelze opatřiti ubytování, stravování, ošacení, studijní pomůcky atd. Přičteme-li k této neutěšené hmotné situaci ještě skutečnost, že ministerstvem školství byly zrušeny dílčí zkoušky, znamená to prakticky, že těchto 300 studentů-vojáků, kteří se vrátili se zahraniční armádou do vlasti, nemá možnost studovat a je to také vysvětlení, proč někteří z nich se znovu vrátili k vojenské službě, neboť byli donuceni k tomu výše uvedenými okolnostmi.

Příští týden dovolíme si Vás navštívit a oznámíme Vám výsledky našeho jednání.

Svaz vysokoškolského studentstva v Praze

J.Kazimour
předseda

M.Sulek
jednatel

Článek Dušana Paly "Jací jsme po šesti letech"
Student, č.2, 19.6.1945, s.11

Dušan Pala

Jací jsme po šesti letech

Konečně je tu, nač jsme musili čekat šest let: Hitlerovy a Háchovy fotografie zmizely z našich učeben, otevřely se brány věznic a zvláště šedivých verkšucáků nehrozí už našim hochům kárnými tábory či koncentráky. Jsme svobodni. Jdeme do nové, radostné práce. Avšak jsme opravdu svobodni, nezanechal šestiletý hrůzný sen v nás své křapaté stopy? Všude okolo nás se projevuje příchod nového řádu - revoluční hesla plynou i s našich rtů. A tu si musíme uvědomit, jací vlastně jsme. V letech dospívání, kdy se tvoří lidská osobnost, nás zavřeli do velkého koncentračního tábora - protektorátu. Nám se nikdy neříkalo, co smíme, nýbrž vždy jen, co nesmíme. A to měl být obsah našeho celého příštího života - bezútešná vyhlídka na nekonečné martyrium našeho lidu, naší inteligence, již chtěli odštěpit od dělníka, aby v co nejkratší době zašla. Pumpovala se do nás nacistická pseudokultura - vždyť to sami víte nejlépe! Naše studentská mládež si to ovšem nedala jen tak líbit. Náš nevykořitelný optimismus rozpoznal hned, jaká životní lež se skrývá ve všech těch nacistických velkolepostech, zesměšnil je nesčetnými vtipy, parodoval nacistické řečníky a ideology, bránil se smíchem jedovatým svodům kuratoria, s žertem snášel útrapy továren, odloučenosti, žaláře. Říkejte si, co chcete, byla to jediná možnost záchrany. Byli jsme veselí a družní. Své vtipy a nápady jsme neudrželi v úzkých kroužcích, rozbíhaly se po celém národě. Kdyby se blíže zkoumal původ politických vtipů protektorátní éry, uvidělo by se teprve, jaký podíl měli studenti na jejich vzniku i rozšíření. Ale byla tu též druhá, podstatně menší skupinka... Ti jako by příliš chápali tragiku doby, jako by složili ruce do klína: co my zmůžeme! Tahle část mládeže se obracela do svého vlastního nitra, kde rozřešením svých úzkých osobních problémů hledala rozřešení problémů velkých... nebo je snad ani nehledala. Budiž tu řečeno, že český

duchovní život za okupace na tom svým postojem nese značnou část viny, především někteří z mladší literární generace. Představte si však, jaké to může mít důsledky: pasivní resistance se stane takřka návykem, bázeň před kypivým veřejným životem se přelila do charakteru těchto mladých lidí. Obracím se proto na všechny ty, kterým léta útlaku neohnula páteř, kteří nezapomněli na smích: stůjte při svých kamarádech, jejichž nitro bylo pokřiveno! Buďte jim mravní oporou, ukazujte jim cestu do příštích dnů! Zbavte je nezdravého subjektivismu, ukažte jim, oč je člověk ochuzován, vzdá-li se styku se širokými masami, uzavírá-li se každodennímu boji!

Ale řeknu slovíčko i vám, kteří jste neztratili vtip a náladu ve zlých hodinách. Zkoumejte dobře své ledví: dlouho jste zesměšňovali. Zesměšňování, toť negace. Ale zítřek potřebuje kladu, pozitivního postoje. Položte si jednou otázku, zda není ve vás přemíra výsměšného jedu, který by vystříkl i proti opravdovým a velkým hodnotám, jež náš lid buduje. Zeptejte se sami sebe, není-li otřesena vaše mravní odpovědnost. Dnes ještě nelze zvažít důsledky nacistického panství na charakterech našich lidí. Řekněme si upřímně, že v nás všech dosud není odvaha zaujmout nový postoj k národnímu dění. Ještě v nás zůstalo povědomí kastovního nepřátelství. Snažíme se, často si to dobře neuvědomující, sabotovat utváření jednoty našeho lidu. Nadcházející údobí bude vytvářet především nového člověka, člověka společnosti, nezatíženého dekadencí překonaných let. A vybuduje jej na troskách zašlé epochy. Nikdo z nás, českých studentů, nesmí v těchto troskách zahynout.

Podíl Univerzity Karlovy na činnosti Československé akademie věd byl od samého počátku jejího ustavení dne 17. listopadu 1952 nanejvýš významný. Souvisí to se skutečností, že téměř po dvě staletí existovala již u nás souvislost mezi organizovanou vědou a vysokými školami, především s Univerzitou Karlovou. Před založením ČSAV působily u nás dvě vědecké instituce, Královská česká společnost nauk a Česká akademie věd a umění, jejichž charakter byl však podstatně odlišný od nově připravované ČSAV. První dvě akademie byly reprezentativní instituce, zatímco nová akademie měla od počátku ráz pracovní. V obou institucích, KČSN a ČAVU, se soustřeďovali vědci a vysokoškolští učitelé nejvyšších kvalit. Svědčí o tom také vysoký počet profesorů a docentů UK, kteří se podíleli na pracích Vládní komise pro vybudování Akademie věd republiky Československé, zřízené usnesením vlády ČSR dne 15. ledna 1952.

Předsedou Vládní komise byl jmenován prof. Ladislav Štoll a s ním 27 předních vědeckých pracovníků, převážně z UK, reprezentujících obory biologických, technických a společenských věd. Vládní komise se zabývala především vědeckovýzkumnou základnou budoucí akademie a do této organizační práce se v rámci 8 sekcí Vládní komise zapojily stovky vědeckých pracovníků. Po rozhodnutí pléna Vládní komise z 28. a 29. dubna 1952 o ukončení činnosti Královské české společnosti nauk, České akademie věd a umění, Československé národní rady badatelské a Masarykovy akademie práce připadl Vládní komisi také úkol vybrat z jejich řad kandidáty pro členství v ČSAV. Na základě návrhů Vládní komise, zahrnujících jak vynikající představitele tradic čs. vědy, tak i perspektivní vědce mladší generace, byli rozhodnutím prezidenta republiky ze dne 12. listopadu 1952 jmenováni první řádní členové - akademici a na ustavujícím valném shromáždění ČSAV dne 18. listopadu 1952 zvoleni první členové korespondenti ČSAV.

Z 52 jmenovaných akademiků bylo 33 profesory a docenty UK a z 43 členů korespondentů 18 členy profesorského sboru UK.

Profesoři a docenti UK se stali prvními nejvyššími funkcionáři ČSAV: první prezident ČSAV akademik Zdeněk Nejedlý byl profesorem na filozofické fakultě UK a z obou místopředsedů akademik doc.Jaroslav Böhm působil na téže fakultě a akademik Vilém Laufberger na lékařské fakultě UK.

Rovněž tak v čele sekcí ČSAV, ustavených z 8 sekcí Vládní komise, stáli převážně profesori UK jako předsedové (akademik Vojtěch Jarník - I.sekce matematicko-fyzikální, akademik František Slavík - II.sekce geologicko-geografická, akademik Rudolf Brdička - III.sekce chemická, akademik Ivan Málek - IV.sekce biologická, akademik Antonín Hobza (člen kor.Václav Vaněček) - VII.sekce ekonomicko-právní). Představiteli UK byli též místopředsedové a vědečtí sekretáři sekcí (člen kor.Oldřich Tomíček, akademik Josef Kratochvíl, akademik Radim Kettner, akademik Jan Wolf, člen kor.Otto Jírovec, člen kor.Ludvík Svoboda, člen kor.Viktor Knapp, akademik Jan Mukařovský, člen kor.Jaroslav Průšek).

Po zrušení sekcí ČSAV k 31.12.1961 byla v rámci reorganizace ČSAV zřízena vědecká kolegia ČSAV, v jejichž řadách působili a působí jako funkcionáři a členové profesori a docenti UK.

Jak je patrné ze stručného přehledu, rozvíjela se spolupráce mezi UK a ČSAV během více než třicetiletého období velmi široce mezi jednotlivými vědeckými pracovníky ČSAV, kteří buď byli vysokoškolskými učiteli na UK nebo na ní přednášeli jako vynikající odborníci. Byla a dosud je to však činnost především jednotlivců. Za takovou lze považovat i případy tzv. "personální unie" mezi UK a ČSAV, kdy profesori UK jsou externími řediteli pracovišť ČSAV a interní ředitelé externími profesory UK.

Spolupráce mezi UK a ČSAV byla vždy především neformální, přestože se na mnoha společných zasedáních prezidia ČSAV s vedením UK projednávaly otázky vzájemné kooperace. Žádná všeobecná smlouva však nebyla vypracována. Konkrétní dohody o spolupráci s příslušnými ústavy ČSAV uzavíraly jednotlivé fakulty UK. Doklady lze nalézt v materiálech prezidia ČSAV uložených v Ústředním archivu ČSAV.

Ke dni 30.listopadu 1984 bylo z celkového počtu 82 aka-

demiků 23 profesory UK a ze 171 členů korespondentů 41 vysokoškolskými učiteli UK.

Následující přehledy podávají názorný obraz dokumentující úzkou vazbu mezi profesory a docenty UK a vědci ČSAV.

Literatura:

J.Beran, V.Procházka: Prameny ke vzniku ČSAV. Archivní zprávy ČSAV, č.4, 1972, s.5-27

J.Schwippel: Vládní komise pro vybudování Československé akademie věd. Archivní zprávy ČSAV, č.13, 1981, s.13-20.

Profesoři a docenti Univerzity Karlovy, kteří jsou členy ČSAV

Jméno	Datum zvolení (jmenování)	Obor
1) Balaš, Vladimír	člen kor. - 29.12.1977	chirurgie
2) Češka, Zdeněk	člen kor. - 29.12.1977	občanské právo procesní
3) Dostálek, Ctibor (doc.)	člen kor. - 29.12.1977 akademik - 3. 5.1984	normální a patolo- gická fyziologie
4) Fiedler, Miroslav	člen.kor. - 26. 2.1981	matematika (nume- rická algebra, teorie grafů a geometrie)
5) Fischer, Jan O.	člen kor. - 3. 5.1984	románské litera- tury
6) Formánek, Jiří	člen kor. - 3. 5.1984	teoretická jader- ná fyzika
7) Hadač, Emil	člen kor. - 16. 2.1972	geobotanika, kra- jinná ekologie
8) Horálek, Karel	člen kor. - 20.11.1956	srovnávací slovan- ská jazykověda
9) Hořejší, Jaro- slav	člen kor. - 16.11.1962	vnitřní lékařství, klinická biochemie
10) Houšťek, Josef	člen kor. - 16. 2.1972 akademik - 29.12.1977	pediatrie
11) Hrbek, Jaromír	člen kor. - 16. 4.1960 akademik - 15. 3.1973	neurologie
12) Katětov, Miroslav	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 16.11.1962	matematika (topo- logie, funkcionál- ní analýza)
13) Klíma, Arnošt	člen kor. - 16.11.1962	české a slovenské novější dějiny
14) Knapp, Viktor	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 16.11.1962	právo občanské a rodinné, srovnáva- cí právní věda
15) Kobilková, Jirka	členka kor.-26. 2.1981	gynekologická endokrinologie a cytologie
16) Kočí, Josef	člen kor. - 3. 5.1984	české dějiny
17) Kopecký, Miloslav (habil.1971)	člen kor. - 29.12.1977	astrofyzika
18) Kotásek, Alfred	člen kor. - 2.10.1975 akademik - 26. 2.1981	gynekologie a porodnictví

19) Kunc, Zdeněk	člen kor. - 2.10.1975 akademik - 26. 2.1981	neurochirurgie
20) Kurzweil, Jaroslav	člen kor. - 17. 4.1968	matematika (mate- matická analýza)
21) Květina, Jaroslav	člen kor. - 26. 2.1981	farmakologie
22) Landa, Vladimír	člen kor. - 25. 5.1970 akademik - 26. 2.1981	entomologie
23) Laufberger, Vilém	akademik - 12.11.1952	fyzologie
24) Linhart, Josef	člen kor. - 16. 2.1972	psychologie
25) Lojda, Zdeněk	člen kor. - 3. 5.1984	histologie
26) Málek, Ivan	akademik - 12.11.1952	mikrobiologie
27) Málek, Prokop	člen kor. - 16.11.1962 akademik - 26. 2.1981	chirurgie
28) Marek, Ivo	člen kor. - 3. 5.1984	numerická matema- tika
29) Mašek, Josef	člen kor. - 2.10.1975	výživa, vnitřní nemoci
30) Mašek, Karel doc.	člen kor. - 26. 2.1981	biochemická farma- kologie a imuno- farmakologie
31) Navrátil, Jan	člen kor. - 26.11.1965	chirurgie
32) Neumann, Jaromír	člen kor. - 16.11.1962	dějiny novodobého umění
33) Novák, Josef	akademik - 12.11.1952	matematika (topo- logie)
34) Oliva, Pavel	člen kor. - 26.11.1965	historie (dějiny starověku)
35) Pacovský, Vladimír	člen kor. - 3. 5.1984	vnitřní lékařství
36) Patočka, František	člen kor. - 26.11.1965	bakteriologie, imunologie
37) Petr, Jan	člen kor. - 3. 5.1984	jazykověda
38) Petr, Rudolf	člen kor. - 2.10.1975 akademik - 26. 2.1981	neurochirurgie
39) Pješčak, Ján	člen kor. - 29.12.1977	kriminalistika a trestní právo
40) Pokorný, Vladimír	člen kor. - 15. 3.1973 akademik - 29.12.1977	zoopaleontologie, geologie
41) Prát, Silvestr	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 17.11.1955	fyzologie a bio- chemie rostlin
42) Purš, Jaroslav	člen kor. - 16. 2.1972 akademik - 26. 2.1981	hospodářské dějiny a historická geo- grafie

43) Raška, Karel	člen kor. - 16. 4.1960	epidemiologie a mikrobiologie
44) Rašková, Helena	členka kor.-17. 4.1968	farmakologie
45) Rychlík, Ivan (habil.1969)	člen kor. - 26. 2.1981	proteosyntéza, biochemie
46) Ryšavý, Bohumil	člen kor. - 26.11.1965 akademik - 29.12.1977	parazitologie
47) Řehák, Svatopluk	člen kor. - 3. 5.1984	oční lékařství
48) Říman, Josef	člen kor. - 15. 3.1973 akademik - 29.12.1977	biochemie
49) Sedláček, Karel	člen kor. - 2.10.1975	otorhinolaryngologie a foniatrie
50) Servít, Zdeněk	člen kor. - 16. 4.1960 akademik - 17. 4.1968	neurofyzologie
51) Škalička, Vladimír	člen kor. - 16.11.1962	obecný a srovnávací jazykozpyt
52) Skalková, Jarmila	členka kor.-29.12.1977	pedagogika
53) Steinhart, Leo	člen kor. - 2.10.1975	rentgenologie a neuroradiologie
54) Špaček, Bohumil	člen kor. - 16. 4.1960	chirurgie
55) Šterzl, Jaroslav	člen kor. - 26.11.1965	mikrobiologie, imunologie
56) Švestka, Bedřich	člen kor. - 25. 5.1970 akademik - 2.10.1975	pracovní lékařství
57) Tomčík, Miloš	člen kor.ČSAV-26.2.1981 člen kor.SAV-17.12.1980	dějiny slovenské literatury, především 20.stol.
58) Úlehla, Ivan	člen kor. - 3. 5.1984	jaderná fyzika
59) Vacek, Karel	člen kor. - 26. 2.1981	fyzika krystalů
60) Vaněček, Mirko	člen kor. - 3. 5.1984	ekonomika nerostných surovin
61) Vaněček, Václav	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 15. 3.1973	dějiny státu a práva v Československu
62) Votruba, Václav	člen kor. - 23.11.1953 akademik - 29.12.1977	fyzika (obecné problémy kvantové teorie elementárních částic hmoty)
63) Zátopek, Alois	člen kor. - 23.11.1953 akademik - 17. 4.1968	geofyzika
64) Zelený, Jindřich	člen kor. - 26. 2.1981	filozofie, materialistická dialektika

Zemřelí profesoři a docenti Univerzity Karlovy, kteří byli členy ČSAV

Jméno	Datum zvolení (jmenování)	Obor	Datum úmrtí
1) Baštecký, Jan	člen kor. - 26.11.1965	rentgenologie, radiologie	9. 2.1979
2) Bedrna, Jan	akademik - 25.11.1954	chirurgie	25. 9.1956
3) Běhounek, František	člen kor. - 23.11.1953 akademik - 16. 4.1960	radiologie	1. 1.1973
4) Bělič, Jaromír	člen kor. - 17.11.1955	český jazyk	6.12.1977
5) Böhm, Jaroslav, doc.	akademik - 12.11.1952	archeologie	6.12.1962
6) Brdička, Rudolf	akademik - 12.11.1952	fyzikální chemie	25. 6.1970
7) Burian, František	akademik - 17.11.1955	plastická chirurgie, transplantace tkání	15.10.1965
8) Bydžovský Bohumil	akademik - 12.11.1952	matematika (algebraická geometrie)	6. 5.1969
9) Čech, Eduard	akademik - 12.11.1952	matematika (topologie, diferenciální geometrie)	15. 3.1960
10) Dědina, Václav	člen kor. - 18.11.1952	geografie (geomorfologie)	30.11.1956
11) Diviš, Jiří	akademik - 25.11.1954	chirurgie	2. 7.1959
12) Dobiáš, Josef	akademik - 12.11.1952	historie	20. 1.1972
13) Dolanský, Julius	člen kor. - 18.11.1952	jihoslovenské jazyky a literatury	26. 4.1975
14) Dvorský, Viktor	akademik - 12.11.1952	geografie (hospodářský zeměpis)	26.11.1960
15) Eisner, Jan	akademik - 12.11.1952	archeologie	2. 5.1967

16) Fiala, Zdeněk	člen kor. - 15. 3.1973	české dějiny, pomocné vědy historické	8. 3.1975
17) Filip, Jan	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 17.11.1955	archeologie	30. 4.1981
18) Guth, Vladimír	člen kor.ČSAV-16.11.1962 člen kor.SAV -9. 11.1953	astronomie (meteorická astronomie)	24. 6.1980
19) Gutmann, Arnošt	člen kor. - 26.11.1965	fyziologie	6. 8.1977
20) Hampl, Miloslav	člen kor. - 16.11.1962	užitá matematika	20. 1.1974
21) Hamsík, Antonín	akademik - 25.11.1954	lékařská chemie	20.10.1963
22) Hašek, Milan	člen kor. - 16.11.1962	cytologie a genetika	14.11.1984
23) Havránek, Bohuslav	akademik - 12.11.1952	srovnávací slovanská jazykověda	2. 3.1978
24) Hejhal, Libor	člen kor. - 2.10.1975	chirurgie	12.11.1979
25) Henner, Kamil	akademik - 25.11.1954	neurologie	26. 8.1967
26) Heyrovský, Jaroslav	akademik - 12.11.1952	fyzikální chemie (polarografie)	27. 3.1967
27) Hloucal, Ludvík	člen kor. - 29.12.1977	vnitřní lékařství	26. 1.1981
28) Hobza, Antonín	akademik - 12.11.1952	právo církevní a mezinárodní	6. 9.1954
29) Hora, Václav	akademik - 12.11.1952	občanské právo procesní	17. 1.1959
30) Horák, Jiří	akademik - 20.11.1956	srovnávací dějiny literatur slovanských a slovanská folkloristika	14. 8.1975
31) Hrozný, Bedřich	akademik - 12.11.1952	klínopisné bádání a dějiny starého Orientu	9.12.1952
32) Husa, Václav	člen kor. - 18.11.1952	historie (čs.dějiny)	6. 2.1965
33) Charvát, Josef	akademik - 25.11.1954	vnitřní lékařství	31. 1.1984
34) Chlup, Otakar	akademik - 12.11.1952	pedagogika	14. 5.1965

35) Jarník, Vojtěch	akademik - 12.11.1952	matematika (analytická teorie čísel, matematická analýza)	22. 9.1970
36) Jirásek, Arnold	akademik - 25.11.1954	chirurgie	28. 7.1960
37) Jírovec, Otto	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 17.11.1955	parazitologie, protozoologie	7. 3.1972
38) Kettner, Radim	akademik - 12.11.1952	geologie	9. 4.1967
39) Klika, Jaromír	člen kor. - 17.11.1955	geobotanika	12. 5.1957
40) Komárek, Julius	člen kor. - 23.11.1953	zoologie	7. 2.1955
41) Kopal, Josef	člen kor. - 17.11.1955	francouzská literatura	29.12.1966
42) Kořínek, Vladimír	akademik - 12.11.1952	matematika (moderní algebra)	2. 6.1981
43) Kössler, Miloš	člen kor. - 23.11.1953	matematika (teorie analytických funkcí, teorie čísel)	8. 2.1961
44) Koutek, Jaromír	akademik - 12.11.1952	geologie (ložiska nerostných surovin)	5. 2.1983
45) Kratochvíl, Josef	akademik - 12.11.1952	petrografie, mineralogie	1.11.1958
46) Krejčí, Karel	člen kor. - 17.11.1955	polský jazyk a literatura, srovnávací literatura	26. 6.1979
47) Kunský, Josef	člen kor. - 23.11.1953	geografie (geomorfologie, fyzický zeměpis, speleologie)	21. 9.1977
48) Kurz, Jaromír	akademik - 25.11.1954	oční lékařství	30.10.1965
49) Kusák, Vlastimil	člen kor. - 2.10.1975	otorhinolaryngologie	28. 3.1984
50) Květ, Jan	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 16. 4.1960	teorie a dějiny umění	14. 7.1965
51) Lesný, Vincenc	akademik - 12.11.1952	indické jazyky a literatura	9. 4.1953

52) Levit, Pavel	člen kor. - 16.11.1962	správní právo	16. 8.1971
53) Lexa, František	akademik - 12.11.1952	egyptologie	13. 2.1960
54) Matyáš, Zdeněk	člen kor. - 17.11.1955	teoretická fyzika	1. 6.1957
55) Mukařovský, Jan	akademik - 12.11.1952	literární věda a estetika	8. 2.1975
56) Nejedlý, Zdeněk	akademik - 12.11.1952	historie a hudební věda	9. 3.1962
57) Němec, Bohumil	akademik - 23.11.1953	anatomie a fyziologie rostlin	7. 4.1966
58) Němejce, František	člen kor. - 23.11.1953	fytopaleontologie	7. 3.1976
59) Neuwirt, František	člen kor. - 20.11.1956	stomatologie	15. 8.1957
60) Obenberger, Jan	člen kor. - 17.11.1955	entomologie	30. 4.1964
61) Pavrovský, Josef	člen kor. - 15. 3.1973	chirurgie	28. 6.1974
62) Pelnář, Josef	akademik - 12.11.1952	vnitřní lékařství	28.10.1964
63) Procházka, Jaroslav	člen kor. - 16.11.1962	dějiny KSSS, historie (dějiny SSSR)	7. 9.1980
64) Procházka, Vladimír	akademik - 12.11.1952	státní právo ČSR, stát a právo SSSR, sovětská ekonomika	25. 6.1968
65) Prusík, Bohumil	člen kor. - 20.11.1956	vnitřní lékařství	6. 9.1964
66) Průšek, Jaroslav	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 17.11.1955	čínský a japonský jazyk a literatura	7. 4.1980
67) Přecechtěl, Antonín	akademik - 25.11.1954	otorhinolaryngologie	5. 2.1971
68) Roubík, František, doc.	člen kor. - 23.11.1953	historie (čs.dějiny)	5. 5.1974
69) Rypka, Jan	akademik - 12.11.1952	turecká a novoperská filologie	29.12.1968
70) Ryšánek, František	člen kor. - 18.11.1952 akademik - 17.11.1955	český jazyk a dějiny starší české literatury	23. 6.1969
71) Říha, Oldřich	člen kor. - 16. 4.1960 akademik - 15. 3.1973	historie	31. 8.1974

72) Salač, Antonín	akademik	- 12.11.1952	starožitnictví řecké a římské	14.11.1960
73) Skalský, Gustav, doc.	člen kor.	- 17.11.1955	středověká a novověká numismatika	20. 9.1956
74) Slavík, František	akademik	- 12.11.1952	mineralogie	27. 1.1957
75) Solnař, Vladimír	člen kor.	- 18.11.1952	právo trestní	8. 3.1976
76) Starý, Oldřich	člen kor.	- 16. 4.1960	neurologie	14. 1.1983
77) Studnička, František	akademik	- 12.11.1952	histologie a embryologie	2. 8.1955
78) Svoboda, Ludvík	člen kor.	- 18.11.1952	filozofie a sociologie	3. 8.1977
79) Štajgr, František	člen kor.	- 17.11.1955	občanské právo procesní	31. 8.1972
80) Tomíček, Oldřich	člen kor.	- 18.11.1952	analytická chemie	21.10.1953
81) Trlifaj, Miroslav	člen kor.	- 16. 4.1960	teoretická fyzika	10. 2.1982
82) Vančura, Zdeněk	člen kor.	- 16. 4.1960	anglická a americká literatura	5. 5.1974
83) Váňa, Josef	člen kor.	- 16. 4.1960	pedagogika	7. 9.1966
84) Vodička, Felix	člen kor.	- 18.11.1952	česká literatura	5. 1.1974
85) Vojtíšek, Václav	akademik	- 12.11.1952	historie, pomocné vědy historické	22. 8.1974
86) Weber, Klement	akademik	- 16. 4.1960	vnitřní lékařství	6. 5.1971
87) Wenig-Malovský, Arnošt	člen kor.	- 18.11.1952	právo občanské a rodinné	21.10.1964
88) Wolf, Jan	akademik	- 12.11.1952	histologie	10. 1.1977
89) Zachoval, Ladislav	člen kor.	- 16. 4.1960	experimentální fyzika	25. 4.1982

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH DAT INSTITUCIONÁLNÍHO
VÝVOJE ČESKÝCH VYSOKÝCH ŠKOL
1348 - 1985

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH DAT INSTITUCIONÁLNÍHO VÝVOJE ČESKÝCH
VYSOKÝCH ŠKOL, VZNIKLÝCH DO ROKU 1945

Přehled dat k dějinám českých vysokých škol přináší základní informace o institucionálním vývoji českých vysokých škol, které byly založeny do roku 1945 (včetně). Je zaměřen především na nejdůležitější momenty, které měly zásadní vliv na charakter jednotlivých škol, a snaží se zároveň o celkové postižení základních mezníků a rysů vývoje českého vysokého školství. Nejsvízelnější bylo zachycení období velkých reforem 18. a 20. století, v nichž se často měnila podoba celých typů školství i jednotlivých vysokých škol a jejich součástí.¹⁾

Školy jsou seřazeny podle typů do skupin univerzitního, technického a uměleckého směru. Chronologicky je přehled doveden do roku 1985. Na závěr je u každé školy uveden celkový počet fakult, názvy fakult, ev.studijních oborů, udělované tituly a připojena základní literatura.²⁾

Dějiny vysokých škol na území Čech a Moravy začínají založením pražské univerzity (1347/48). Pražské studium generale, jehož iniciátory byl panovník a církev, bylo od samého počátku vybaveno všemi tehdy obvyklými fakultami a obecnou platností udělovaných gradů. Institucionální struktura byla doplněna členěním na univerzitní národy a systémem profesorských a studentských kolejí. Od prvních let existence se v Praze střetávaly dva nesourodé vlivy - pařížské a boloňské univerzity, které se projevíly v převaze artistického studia a v osamostatnění právnické fakulty. Změna v charakteru univerzity nastala po panovníckém zásahu do univerzitních záležitostí (Dekret kutnohorský), jímž získal převahu český univerzitní národ. Následnou secesí ostatních univerzitních národů ztratila Praha čelné místo mezi univerzitami střední Evropy, pozbývala postupně universalistický charakter a formovala se jako zemská univerzita. Tyto tendence vyvrcholily v husitství, z něhož univerzita vyšla jako zemský ústav s konfesionalně utrakvistickým profilem. Do počátku 17.století navíc fungovala jediná artistická fakulta a ani pokusem o reformu z r.1609 se nepodařilo

zajistit plnou výuku na zbylých třech fakultách.

Příchodem jezuitského řádu do Čech došlo k první velké změně školské soustavy, projevující se založením jezuitské akademie v Praze (1556). Souboj mezi nekatolíky a katolíky byl rozhodnut r.1622 ve prospěch jezuitů, jejichž univerzita byla rozšířena i o lékařskou a právnickou fakultu. Ještě v 16.století vznikla druhá jezuitská univerzita v Olomouci. Vytvořená vysokoškolská struktura přetrvala do zrušení jezuitského řádu (1773), které přineslo zesílení státních pravomocí, zrušení akademické jurisdikce a nahrazení latiny jako vyučovacího jazyka úřední němčinou. Velkými studijními reformami na konci 18. století se vysoké školy rakouské monarchie přetvářejí v centralisticky řízené a státnímu dohledu vystavené ústavy, kterým je dána úloha vychovatele byrokratického aparátu. V 19.století se vývoj univerzit v českých zemích vyznačoval dvěma základními prvky. Prvním bylo posilování vnitřní autonomie a korporativních práv spolu se zvědečtěním výuky a druhým bylo pronikání češtiny do výuky. Emancipační vývoj českého školství se dovršil r.1882 rozdělením pražské univerzity na samostatnou českou a německou univerzitu, když olomoucká zanikla již r.1860.

Na počátku 19.století se osamostatňuje nový typ vysoké školy - techniky (nejprve v Praze, pak v Brně). Vznikají i specializované technické školy báňské (Příbram). Vysoké technické školy, založené na rozšiřující se síti středního odborného školství, se během 19.století vymaňují ze stavovské nebo městské kompetence a stávají se plnoprávními státními školami s korporativním charakterem. Také ony byly zasaženy národnostním konfliktem a byly rozděleny na české a německé techniky.

Po vzniku Československé republiky byl realizován požadavek vytvoření druhé české univerzity v Brně (1919) a zároveň se čeština stává vyučovacím jazykem i na Vysoké škole báňské v Příbrami. V meziválečném období pak vzniká škola nového typu - Vysoká škola zvěrolékařská v Brně (1918) a na technikách se vytvářejí další samostatné obory (zemědělství ad.). Po obsazení českých zemí nacisty přineslo podstatný zásah do vysokoškolské struktury nařízení z r.1939, kterým byla zastavena činnost všech českých vysokých škol. Německá univerzita v Praze

stejně jako pražská a brněnská německá technika existovaly do r.1945.

Od r.1945 dochází ke kvantitativnímu růstu vysokých škol buď osamostatňováním jednotlivých fakult (např. vysoké školy zemědělské, ekonomické a dočasně i pedagogické) nebo obnovou činnosti zrušených škol (univerzita v Olomouci). Rozšiřují se zároveň počty studovaných oborů a fakult na univerzitách i technikách, na vysokoškolskou úroveň se dostává i veškeré umělecké školství, nemluvě již vůbec o ohromném vzrůstu počtu studentů a učitelských sil. Zásadní změna v poválečném vývoji přichází se zákonem z r.1950, kterým se na všech československých vysokých školách jednotně stanoví jako základní institucionální článek výuky katedra, určuje se délka studia (4-6 let) a jednotné učební plány pro jednotlivé typy škol a oborů. Zároveň se mění i formy a působnost vysokoškolských řídicích orgánů. Rokem 1953 začalo desetiletí reforem, jimiž byl vytvořen stávající systém vysokých škol pěti směrů: univerzitního (v ČSSR 5 univerzit a 7 samostatných pedagogických fakult), technického (10), uměleckého (6), zemědělského (7) a ekonomického (2). Dosavadní vývoj československých vysokých škol byl potvrzen novým zákonem z r.1980 (39/80 Sb.).

Poznámky:

- 1) Text je rozšířeným zněním anglické verze, která vyšla v rámci příručky CRE. Historical Compendium of European Universities/ Répertoire historique des universités européennes. Ed.L. Jílek, Genève 1984 (pro české i slovenské vysoké školy). Stručný výklad o jednotlivých vysokých školách podává lexikon Universitäten und Hochschulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Eine Universitätsgeschichte in Einzeldarstellungen. Hrsg. von L.Boehm und R.A.Müller, Düsseldorf 1983 (Hermes Handlexikon), zahrnující i údaje o českých vysokých školách.
- 2) Nejnovější vývoj a současný stav je podchycen na základě příruček: Vysoké školy. Sest. J.Hartman, Praha 1981, Soubor základních právních předpisů pro vysoké školy. Praha 1981 a Vývoj organizace a řízení československých vysokých škol v letech 1918-1983. Praha 1984.

- 1347 privilegium papeže Klimenta VI.
- 1348 Karel IV. zakládá obecné učení se čtyřmi fakultami -
artistickou, lékařskou, právnickou, teologickou (ti-
tuly: magister, doctor, baccalaureus artium, medici-
nae, juris, theologiae)
- 1366 Karel IV. zakládá první kolej pro univerzitní mistry
(Karolinum)
- 1372 právnická fakulta vytváří samostatnou univerzitu
(trvala do r.1417/18)
- 1409 Václav IV. vydává "Dekret kutnohorský", kterým je
českému univerzitnímu národu dáno přednostní posta-
vení, následuje odchod ostatních tří národů z Prahy
- 1417 univerzita se přihlašuje k přijímání pod obojí
- od 1419 v husitském období se univerzita stává zemskou ins-
titucí, působí pouze artistická fakulta
- 1556 do Prahy přichází jezuitský řád, který zakládá vlast-
ní akademii s výukou teologie a filozofie
- 1609 pokus o reformu univerzity (centralizace správy a me-
jetku, zavedení studijního řádu, zrušení celibátu
profesorů a obnovení všech čtyř fakult)
- 1622 po porážce českých protestantských stavů předána je-
zuitům
- 1638 obnovena lékařská a právnická fakulta
- 1654 unijním dekretem spojeny obě části v jednu školu,
která dostala název Karlo-Ferdinandova univerzita
- 1773 po zrušení jezuitského řádu univerzita zestátněna
- 1782-1785 zrušení univerzitní jurisdikce, umožnění studia ne-
katolíkům, nový studijní řád (1784) zavádí místo la-
tiny jako vyučovací jazyk němčinu
- 1793 první přednášky o českém jazyku a literatuře
- 1848 univerzita požaduje akademické svobody a rovnost
češtiny s němčinou
- 1849-1850 nový studijní a organizační řád zvyšuje pravomoc aka-
demického senátu a profesorských sborů, zrovnoprávně-
ní filozofické fakulty (tituly: JUDr., MUDr., PhDr.,
ThDr.)

- 1882 rozdělení na dvě samostatné vysoké školy - českou a německou univerzitu
- 1920 na obou univerzitách vytvořeny přírodovědecké fakulty (titul: RNDr.), česká univerzita nese označení Karlova univerzita
- 1939 zastavena činnost Karlovy univerzity spolu s ostatními českými vysokými školami, Německá univerzita byla přivtělena k říši
- 1945 obnovena činnost Karlovy univerzity, Německá univerzita zrušena, vytvořeny pobočky lékařské fakulty v Hradci Králové (v letech 1951-1958 existovala mimo univerzitu jako Vojenská lékařská akademie, od 1958 samostatná fakulta UK) a Plzni (1953-1959 pobočka fakulty všeobecného lékařství, od 1959 samostatná fakulta)
- 1946 zahájila činnost pedagogická fakulta (zřízena 1945), v letech 1953-1964 byla jako Vysoká škola pedagogická, Vyšší škola pedagogická (1953-1959) a Pedagogický institut (1959-1964) vyňata z rámce univerzity, od 1964 opět fakulta UK
- 1950 odděluje se teologická fakulta (Římsko-katolická cyrilo-metodějská bohoslovecká fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích)
- 1952 z přírodovědecké fakulty se odděluje fakulta geologicko-geografická, biologická a matematicko-fyzikální (1959 geologicko-geografická a biologická fakulta opět spojeny v přírodovědeckou fakultu)
- 1953 filozofická fakulta se rozděluje na filozoficko-historickou a filologickou fakultu (rozdělení ohlášeno 1951, 1959 opět spojeny ve filozofickou fakultu), lékařská fakulta se rozděluje na fakultu všeobecného lékařství, fakultu hygienickou a fakultu dětského lékařství
- 1955 zřízena fakulta technické a jaderné fyziky, 1959 přenesena na České vysoké učení technické v Praze
- 1959 na UK převeden Institut tělesné výchovy a sportu (zřízen 1953 jako samostatná vysoká škola, 1958 sloučen s katedrou tělesné výchovy Vysoké školy pedago-

- gické v Praze, 1966 přejmenován na fakultu tělesné výchovy a sportu)
- 1960 vzniká Institut osvěty a novinářství (1965 fakulta osvěty a novinářství, 1968 fakulta sociálních věd a publicistiky, od 1972 fakulta žurnalistiky)
- 1969 vytvořena farmaceutická fakulta v Hradci Králové (vznikla rozdělením farmaceutické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě)
- 1985 celkem 13 fakult, 3 mimo Prahu (dětského lékařství, farmaceutická v Hradci Králové, filozofická, lékařská v Hradci Králové, lékařská v Plzni, lékařská hygienická, matematicko-fyzikální, pedagogická, právnická, přírodovědecká, tělesné výchovy a sportu, všeobecného lékařství, žurnalistiky), tituly: absolvent, doktor práv (JUDr.), doktor medicíny (MUDr.), doktor pedagogiky (PaedDr.), doktor filozofie (PhDr.), doktor farmacie (PharmDr.), doktor přírodních věd (RNDr.)

Literatura: Stručné dějiny University Karlovy. Praha 1964

Univerzita Palackého v Olomouci

- 1570 olomoucký biskup V. Prusínovský zakládá jezuitskou univerzitu s teologickou a filozofickou fakultou
- 1573 zakládací listina císaře Maxmiliána II., navazující na souhlas papeže Řehoře XIII.
- 1581 rozšířeno promoční právo a udělena univerzitní jurisdikce
- 1753 vytvořena lékařská fakulta
- 1773 po zrušení jezuitského řádu univerzita zestátněna
- 1778 přeložena do Brna
- 1782 návrat do Olomouce a přeměna univerzity na lyceum
- 1827 obnovení univerzity s názvem Františkova univerzita (fakulta teologická, filozofická a právnická, lékařské studium bylo od r.1803 samostatné)
- 1851-1855 zrušena fakulta filozofická a právnická

- 1860 univerzita zrušena, přetrvala pouze samostatná teologická fakulta (od 1921 Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta)
- 1946 obnovena s názvem Palackého univerzita (fakulta filozofická, lékařská, pedagogická a teologická)
- 1950 odděluje se teologická fakulta
- 1953 pedagogická fakulta vyňata z rámce univerzity (1964 opět součástí univerzity)
- 1956 zastavena činnost filozofické fakulty (obnovena 1959)
- 1959 zřízena přírodovědecká fakulta
- 1985 celkem 4 fakulty (filozofická, lékařská, pedagogická, přírodovědecká), tituly: absolvent, doktor medicíny (MUDr.), doktor pedagogiky (PaedDr.), doktor filozofie (PhDr.), doktor přírodních věd (RNDr.)

Literatura: V.Nešpor, Dějiny university olomoucké. Olomouc 1947, Kapitoly z dějin olomoucké university 1573-1973. Ostrava 1973

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně

- 1919 založena jako druhá univerzita s českým vyučovacím jazykem s názvem Masarykova univerzita (fakulta filozofická, lékařská, právnická)
- 1920 vytvořena přírodovědecká fakulta
- 1939 činnost univerzity zastavena spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovení činnosti
- 1946 založena pedagogická fakulta (v letech 1953-1964 vyňata z rámce univerzity)
- 1950 zrušena právnická fakulta (obnovena 1969)
- 1952 vytvořena farmaceutická fakulta, která byla r.1960 přemístěna na Univerzitu Komenského v Bratislavě
- 1960 získává název Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
- 1985 celkem 5 fakult (filozofická, lékařská, pedagogická, právnická, přírodovědecká), tituly: absolvent, doktor práv (JUDr.), doktor medicíny (MUDr.), doktor

pedagogiky (PaedDr.), doktor filozofie (PhDr.), doktor přírodních věd (RNDr.)

Literatura: Dějiny university v Brně. Brno 1969

Vysoká škola veterinární v Brně

- 1784 zahájena výuka zvěrolékařství na pražské univerzitě (od 1804 na univerzitě v Olomouci)
- 1918 založena Vysoká škola zvěrolékařská, výuka prozatím na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze
- 1919 zahájení výuky v Brně
- 1939 uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovena činnost s názvem Vysoká škola veterinární
- 1952 škola zrušena, jako veterinární fakulta převedena na Vysokou školu zemědělskou v Brně
- 1968 obnovena s názvem Vysoká škola veterinární v Brně
- 1985 studijní obory: všeobecné veterinární lékařství, veterinární lékařství - hygiena potravin, titul: doktor veterinární medicíny (MVDr.)

Vysoká škola zemědělská v Brně

- 1919 zřízena jako samostatná vysoká škola pro hospodářský (rolnický) a lesnický obor
- 1939 uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovení činnosti
- 1952 po zrušení Vysoké školy veterinární v Brně připojena veterinární fakulta, lesnická fakulta přičleněna k nově vzniklé Vysoké škole stavitelství v Brně (vrácena opět 1956)
- 1956 získává název Vysoká škola zemědělská a lesnická
- 1959 návrat k původnímu názvu Vysoká škola zemědělská v Brně, zřízení provozně-ekonomické fakulty (4 fakulty)
- 1968 osamostatňuje se veterinární fakulta jako Vysoká škola veterinární v Brně

1985 celkem 3 fakulty (agronomická, provozně-ekonomická, lesnická), titul: inženýr (Ing.)

Literatura: M.Vávra, Padesát let Vysoké školy zemědělské v Brně 1919-1969. Brno 1969, J.Kantor a kol., 60 let Vysoké školy zemědělské v Brně. Brno 1979

České vysoké učení technické v Praze

- 1717 zřízena stavovská profesura vojenského a civilního inženýrství
- 1803 založeno stavovské technické učiliště, otevřeno 1806, do r.1815 připojeno k filozofické fakultě pražské univerzity
- 1869 polytechnika rozdělena na Český polytechnický ústav a Deutsches Polytechnisches Institut
- 1879 přejmenovány na Českou vysokou technickou školu a Deutsche Technische Hochschule se 4 odbory (titul: Ing.)
- 1901 obě techniky získaly právo udílet titul doktor technických věd (Dr.techn.)
- 1917 udělování titulu Ing. všem absolventům
- 1920 novým organizačním řádem vytvořeno na obou technikách po 7 vysokých školách, tj. fakultách (vysoká škola stavebního inženýrství, kulturního inženýrství, architektury a pozemního stavitelství, strojího a elektrotechnického inženýrství, chemicko-technologického inženýrství, zemědělského a lesního inženýrství a vysoká škola speciálních nauk), česká technika získává dnešní název (ČVUT)
- 1939 zastavena činnost Českého vysokého učení technického spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovena činnost ČVUT a zrušena Německá technická vysoká škola
- 1950 vznik fakulty elektrotechnického inženýrství
- 1949 osamostatnění Vysoké školy hospodářských věd (nyní Vysoká škola ekonomická)
- 1952 osamostatnění Vysoké školy zemědělské a Vysoké školy

- chemicko-technologické, vytvoření ekonomicko-inženýrské fakulty (zrušena r.1960)
- 1953 zřízena fakulta radiotechniky v Poděbradech (1959 sloučena s elektrotechnickou fakultou)
- 1959 převedena z Univerzity Karlovy v Praze fakulta technické a jaderné fyziky (nyní jaderná a fyzikálně inženýrská fakulta), lesnická fakulta převedena na Vysokou školu zemědělskou v Praze
- 1970 obnovena fakulta architektury
- 1985 celkem 5 fakult (architektury, elektrotechnická, jaderná a fyzikálně inženýrská, stavební, strojní), tituly: inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing.arch.)

Literatura: P.Horská - F.Jílek - V.Lomič, Dějiny Českého vysokého učení technického I/1 - I/2. Praha 1973-1978, V.Lomič, Vznik, vývoj a současnost Českého vysokého učení technického v Praze. Praha 1982

Vysoké učení technické v Brně

- 1846 založeno technické učiliště
- 1849 zahájení činnosti školy
- 1867 studijní reformou zavedeny 2 odbory (fakulty) a dán název Technický institut
- 1873 přeměněn na Německou technickou vysokou školu se 4 vysokými školami (fakultami)
- 1899 založena Česká vysoká škola technická se 4 odbory (fakultami)
- 1911 název změněn na Česká vysoká škola technická Františka Josefa
- 1920 nový organizační řád, na obou technikách 4 odbory (fakulty)
- 1939 Česká vysoká škola technická uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovena činnost české techniky s názvem Vysoká škola technická, Německá technická vysoká škola zrušena
- 1951 osamostatnění všech fakult
- 1956 obnovena činnost s názvem Vysoké učení technické

- 1959-1960 nová organizace školy (4 fakulty: elektrotechnická, energetická, stavební, technologická)
- 1976 obnovena fakulta architektury
- 1985 celkem 5 fakult, 1 mimo Brno (architektury, elektrotechnická, stavební, strojní, technologická v Gottwaldově), tituly: inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing.arch.)

Literatura: O.Franěk, Dějiny České vysoké školy technické v Brně I - II. Brno 1969-1975

Vysoká škola báňská v Ostravě

- 1849 založena střední báňská škola v Příbrami
- 1894 povýšena na Báňskou akademii s vysokoškolským charakterem
- 1904 změna názvu na Vysoká škola báňská, získává promoční právo (titul: Ing.)
- 1919 zavedena čeština jako vyučovací jazyk
- 1939 uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
- 1945 obnovení činnosti a přenesení sídla do Ostravy
- 1951 reformou studia rozdělena na 3 a později na 5 fakult
- 1958 ukončení studijní reformy
- 1985 celkem 4 fakulty (ekonomická, hornicko-geologická, hutnická, strojní a elektrotechnická), tituly: inženýr (Ing.)

Literatura: Vysoká škola báňská v Ostravě. Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské v Ostravě 18, 1972 (zvláštní číslo)

Akademie výtvarných umění v Praze

- 1799 založena umělecká škola pro malířství jako stavovský ústav
- 1880 statutem akademie získává charakter vysoké školy

- 1887 zestátnění školy
 1910 zaveden obor architektura a grafika
 1939 uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
 1945 obnovení činnosti
 1947 zřízení ateliéru restaurátorských a konzervačních
 technik
 1960 zavedeny pedagogické obory
 1985 studijní obory: architektonická tvorba, výtvarné
 umění, restaurátorství výtvarných děl, tituly: aka-
 demický architekt, akademický malíř, akademický
 sochař

Literatura: Almanach Akademie výtvarných umění v Praze k 180.
 výročí založení (1799-1979). Praha b.d.

Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze

- 1885 založena střední Umělecko-průmyslová škola (později
 Státní umělecko-průmyslová škola)
 1920 nový organizační řád, v čele stojí rektor
 1946 získala vysokoškolský charakter s názvem Vysoká ško-
 la umělecko-průmyslová
 1960 zavedeny pedagogické obory
 1985 studijní obory: architektonická tvorba, výtvarné
 umění, tituly: akademický architekt, akademický ma-
 líř, akademický sochař

Literatura: Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze. Praha 1974

Akademie múzických umění v Praze

- 1945 založení školy
 1946 zahájení činnosti (fakulta divadelní, filmová, hu-
 dební)
 1953 filmová fakulta rozšířena na filmovou a televizní
 fakultu

- 1960 zavedeny pedagogické obory
1985 celkem 3 fakulty (divadelní, filmová a televizní,
hudební), titul: absolvent

Literatura: Akademie múzických umění v Praze. Praha b.d.

Husova československá evangelická fakulta v Praze

- 1919 založení fakulty
1935 na fakultě vytvořena zvláštní sekce pro církve československou
1939 uzavřena spolu s ostatními českými vysokými školami
1945 obnovení činnosti
1950 fakulta zrušena, místo ní vytvořeny dvě nové školy (Komenského evangelická bohoslovecká fakulta a Husova československá bohoslovecká fakulta)

Literatura: P.Filipi, Komenského evangelická bohoslovecká fakulta. In: Český ekumenismus. Praha 1976, str.228-230, M.Kaňák, Husova československá bohoslovecká fakulta. In: Český ekumenismus. Praha 1976, str.231-233.

Rok 1945 je významným mezníkem také v dějinách našeho vysokého školství. Již v prvních měsících po osvobození bylo zřejmé, že poválečná obnova vysokých škol musí být spojena i s jejich hlubokou reformou, která z nich učiní instituce skutečně demokratické (obsah tohoto pojmu se stal zejména v letech 1945-1948 předmětem úporného ideového a politického zápasu), odpovídající strukturou, organizací a způsobem jejich řízení potřebám společnosti a požadavkům moderní vědy. Čtyřicetiletí 1945-1985 můžeme přibližně rozdělit do čtyř etap a zároveň vytyčit jejich hlavní znaky:¹⁾

I. 1945 - 1950

V tomto mezidobí dochází k obnově výuky a vědecké činnosti na stávajících vysokých školách, ke zrušení vysokých škol německých a k počátku procesu decentralizace vysokého školství resp. ke vzniku nových fakult či samostatných vysokých škol (vznik pedagogických fakult, Akademie múzických umění v Praze, Janáčkovy akademie múzických umění v Brně, Vysoké školy politické a sociální v Praze, Vysoké školy sociální v Brně, obnovení univerzity v Olomouci). Na některé předválečné instituce již navázáno nebylo - např. na ukrajinskou univerzitu v Praze.

Po květnových parlamentních volbách v r.1946 vystřídal Z. Nejedlého ve funkci ministra školství a osvěty národní socialista J.Stránský. Tehdy také dochází ke zpomalení tempa reform, někdy i k jejich úplnému zastavení. Proto také decentralizace vysokých škol a demokratizace školské správy mohly být provedeny pouze částečně. Stručně lze říci, že systém úpravy vysokých škol, vytvořený ještě za staré monarchie, přetrval ve své podstatě až do r.1948.

II. 1950 - 1956

Únor 1948 otevřel cestu k vysokoškolskému zákonu č.58/1950 Sb., který se stal organizační normou, jež měla zajistit větší pružnost v činnosti vysokých škol, pověřených podle §2 zákona

výchovou odborně i politicky kvalifikovaných specialistů, oddaných myšlence socialismu, a současně též rozvojem vědecké práce. Již před vydáním tohoto zákona nebyly profesorské sbory a další orgány škol a fakult pojmány jako autonomní korporace, nýbrž jako orgány přímo podřízené ministerstvu školství, věd a umění, které však na ně převedlo část své agendy. Průběh studia byl již od počátku akademického roku 1948/1949 delimitován novými všeobecnými studijními a zkušebními předpisy, které zavedly povinné přednášky a cvičení, přísnější kontrolu studijní kázně apod. Nová úprava přijímacího řízení zakotvila i respektování třídně politických kritérií při výběru uchazečů.

Zákon č.58/1950 Sb. odstranil tradičně pojímanou vysokoškolskou autonomii, nově upravil řízení vysokých škol a ve vnitřní organizaci zavedl významnou novinku - instituci katedry, jež měla sdružovat učitele téhož oboru a umožnit jejich kolektivní spolupůsobení bez ohledu na jejich vědeckopedagogickou hodnost (IV.část zákona zavedla jednotnou pojmovou kategorii vysokoškolského učitele).

Bohoslovecké fakulty byly v §§ 33 a 34 vyňaty ze svazku Karlovy a Palackého univerzity (vl.nař.č.112/1950 Sb. posléze olomouckou fakultu zrušilo). Katolické bohoslovecké studium v českých zemích bylo soustředěno na Cyrilo-metodějské bohoslovecké fakultě v Praze. V Praze byla vládním nařízením č.112/1950 Sb. zřízena i Komenského evangelická bohoslovecká fakulta a Husova čs.bohoslovecká fakulta. Zmíněné vládní nařízení upravilo i jejich vnitřní organizaci jakož i práva a povinnosti vyučujících a studentů, která byla v podstatě stejná jako u jiných vysokých škol.

V období po vydání vysokoškolského zákona kulminoval proces lokální decentralizace vysokého školství, jenž mnohé školy přiblížil průmyslovým centrům a umožnil jejich dokonalejší spojení s praxí (vznikají nové samostatné vysoké školy v Plzni, Pardubicích, Liberci aj.) Některé vysoké školy přešly do kompetence jiných ministerstev, došlo k roztržičnosti v jejich řízení, takže se v polovině padesátých let pociťovala velmi naléhavě potřeba vrátit vysoké školy zpět do rezortu ministerstva školství a kultury.²⁾

Charakteristickým rysem tohoto období byly neustálé změny v organizaci vysokoškolského vzdělávání učitelů. V září 1948 bylo vydáno vládní nařízení č.225/1948 Sb., kterým byla pedagogická fakulta UK rozšířena o pobočky v Karlových Varech, v Plzni a Českých Budějovicích; od r.1950 se však měly pedagogické fakulty omezit pouze na přípravu učitelů škol II.stupně (učitelé na I.stupni se měli vzdělávat na pedagogických gymnáziích). V r.1953 však byla celá tato soustava zákonem č.31/1953 Sb. změněna. V nově utvořeném systému pedagogického školení se objevují dva nové typy vysokých škol - vyšší pedagogické školy pro učitele VI. - VIII.ročníku středních škol a vysoké pedagogické školy pro přípravu učitelů IX. - XI.ročníku.³⁾

Za velmi významnou je nutno považovat novelu zákona o vysokých školách (zákon č.46/1956 Sb.) z 24.září 1956, která kodifikovala zásadu jednotného řízení vysokých škol ministerstvem školství a kultury při současném prohloubení decentralizace a zdůraznila význam vysokých škol jako středisek vědeckovýznamné práce. Novelizací vysokoškolského zákona v podstatě končí období rychlého růstu počtu vysokých škol, rozšiřování sítě jejich fakult a dalších institucionálních a strukturálních změn, které byly někdy výrazem tápání a hledání, jindy tvůrčí aplikace našich i sovětských zkušeností - tedy období se všemi stigmaty historického přerodu.

III. 1956 - 1966

Menší počet změn v tomto období je důkazem postupné stabilizace nového systému socialistického vysokého školství. Na jedné straně byly ještě zakládány vysoké školy zcela nové (např. Univerzita 17.listopadu), na druhé straně došlo k odstranění škol úzce specializovaných (např. Vysoké školy ruského jazyka a literatury). V letech 1959-1960 byla spojena řada fakult na Univerzitě Karlově, Českém vysokém učení technickém a dalších školách. Bohužel ani v tomto období neustaly permanentní reformy vysokoškolského vzdělávání učitelů (vyšší a vysoké pedagogické školy byly v r.1959 nahrazeny pedagogickými instituty v krajských městech, příprava středoškolských profesorů byla opět svěřena univerzitám; v r.1964 však byly znovu obnoveny pedagogické fakulty, a to buď v rámci univerzit, nebo

nebo jako fakulty samostatné).

IV. 1966 - 1985

Výrazem dosaženého stupně rozvoje československých vysokých škol se stal v r.1966 zákon o vysokých školách č.19/1966 Sb. Postavení vysokých škol v něm bylo posíleno tím, že jejich zřizování či rušení bylo možné provést pouze zákonem; vládě zůstala tato pravomoc pouze ve vztahu k fakultám. Ústřední řízení vysokých škol mělo provádět i nadále ministerstvo školství a kultury (s výjimkou Vysoké školy politické ÚV KSČ a vojenských vysokých škol). Posíleno bylo postavení a pravomoci rektorů a vědeckých rad vysokých škol. Zákon rovněž zvyšoval požadavky, které podmiňovaly zahájení jmenovacího řízení profesorů a docentů.

27.října 1968 přijalo Národní shromáždění Ústavní zákon o čs.federaci č.143/1968 Sb., jehož důsledkem bylo vytvoření republikových ministerstev školství jako orgánů státní správy vysokého školství v ČSR a SSR. Zvláště patrnou změnu v řízení vysokých škol bylo možno zaznamenat po přijetí novely zákona č.19/1966 Sb. ve formě zákona FS č.163/1969 Sb. ze 17.prosince, která se stala nástrojem překonávání důsledků krizového období. Výrazně posílila direktivní pravomoci ministra školství, který mohl sám navrhnout vládě nového rektora vysoké školy (v případě nepotvrzení kandidáta zvoleného vědeckou radou), jmenovat prorektory, děkany a proděkany, uzavírat pracovní smlouvy a rozvažovat pracovní poměry s pracovníky vysokých škol.

Počet zásadních legislativních opatření v organizaci vysokých škol narůstá pak až po r.1972. Na řadě škol dochází k zřízení nových fakult, v rezortu federálního ministerstva vnitra byla v r.1973 zřízena nová vysoká škola univerzitního směru - Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti. K 30.9.1974 byla zrušena Univerzita 17.listopadu v Praze; její úkoly byly v převážné míře přiděleny Univerzitě Karlově.

Již v 2.polovině 70.let vyvstala naléhavá potřeba nové zákonné úpravy vysokého školství jako celku. Aktuální se stala zejména optimalizace délky studia, přizpůsobení vysokých škol dosaženému stupni vědeckotechnického rozvoje, zefektivnění řízení a organizace vysokých škol. Nový zákon o vysokých školách

č.39/1980 Sb. ponechal dosavadní členění vysokých škol na školy univerzitního, technického, ekonomického, zemědělského a uměleckého směru a především posílil působnost federálních orgánů (školy lze zřídit, zrušit, sloučit či rozdělit pouze zákonem FS). Rozšířil pravomoci ministrů školství, rektorů a děkanů; zvýšil úlohu vedoucích kateder, kteří jsou nově považováni za funkcionáře vysoké školy. Zákon také definoval postavení Vysoké školy politické ÚV KSČ, Vysoké školy SNB a vojenských vysokých škol, které však i nadále nejsou řízeny ministerstvem školství. Ve věci bohosloveckých fakult zákon ponechal v platnosti ustanovení §§ 33 a 34 zákona č.58/1950 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Na zákon č.39/1980 Sb. pak navázal soubor prováděcích a doplňujících předpisů, které podrobněji kodifikovaly současný stav českého vysokého školství.

V období 1945–1985 vznikla řada vysokých škol, které posléze po několika letech působnosti byly zrušeny či inkorporovány do svazku jiných vysokých škol. Patří sem Vysoká škola politická a sociální v Praze, založená v r.1945 a od počátku levicově zaměřená. Jejím politickým protipólem se stala v r. 1947 nově zřízená Vysoká škola sociální v Brně, ovlivňovaná politicky zejména národně -socialistickou stranou. Obě tyto školy byly v r.1949 spolu s Vysokou školou obchodní zrušeny. Jejich úkoly převzala nová Vysoká škola politických a hospodářských věd s fakultami národohospodářskou, politickodiplomatickou a společenských věd. Hospodářská fakulta VŠPHV byla v r.1953 nahrazena Vysokou školou ekonomickou; zbývající dvě fakulty byly přivtěleny k Univerzitě Karlově (fakulta mezinárodních vztahů UK byla pak v r.1955 zrušena).

V r.1953 byla konstituována Vysoká škola ruského jazyka (později Vysoká škola ruského jazyka a literatury), jež výrazně přispěla k rozšíření znalostí ruštiny a ruských a sovětských realii včetně literatury. Tato škola byla zrušena v r.1959.

Další specializovanou vysokou školou se stal Institut tělesné výchovy a sportu (zřízen v r.1953), který byl v r.1959 přiřčen k Univerzitě Karlově jako její samostatná fakulta.

V r.1951 převzala zrušenou brněnskou techniku nově založená Vojenská technická akademie v Brně; staré Vysoké učení

technické měla částečně suplovat Vysoká škola stavitelství v ěrně. Ta se stala v r.1956 základem obnoveného Vysokého učení technického.

V letech 1961-1974 existovala v Praze speciální Univerzita 17.listopadu, která připravovala zahraniční studenty (zvláště z rozvojových zemí) ke studiu na našich vysokých školách, případně jim v některých oborech sama poskytovala vysokoškolské vzdělání. V roce svého zrušení (1974) měla 2 fakulty: propedeutickou (jazykové a odborné přípravy) a fakultu společenských věd.

Následující přehled dat informuje o institucionálním vývoji českých vysokých škol, které vznikly po r.1945 a dosud existují. I zde jsou školy seřazeny - podobně jako v předcházejícím příspěvku - podle typů do skupin univerzitního, technického, ekonomického, zemědělského a uměleckého směru.⁴⁾

Poznámky:

- 1) Syntetický obraz organizačního vývoje vysokých škol v uvedeném období obsahuje publikace P.Matase, J.Průchy a J.Svatoně, Vývoj organizace a řízení československých vysokých škol v letech 1918-1984, Praha 1984; zde viz zejména ss.49-149, které byly spolu s další citovanou literaturou a normativními předpisy použity při sestavování tohoto přehledu. S antikomunistickou tendencí byla zpracována rozsáhlá, ale věcně zcela nevyvážená a nespolehlivá příručka A.Kratochvíla, Die kommunistische Hochschulpolitik in der Tschechoslowakei, München 1968, zachycující vývoj do konce 60.let.
- 2) Vysokoškolské reformy 1.poloviny 50.let je třeba vidět i v souvislosti s reorganizacemi, které se týkaly samotného ministerstva. Ministerstvo školství, věd a umění bylo k 31.1.1953 rozděleno na ministerstvo školství a osvěty a ministerstvo vysokých škol. V září téhož roku byla obě ministerstva sloučena v jediné ministerstvo školství. K 16.6.1956 bylo zrušeno ministerstvo kultury a Státní úřad pro věci církevní a agenda všech ministerstev se spojila v nově utvořeném ministerstvu školství a kultury; tento stav přetrvál

prakticky beze změny až do 1.1.1969, kdy zahájila svoji činnost republiková ministerstva školství, přičemž rezort kultury byl znovu oddělen.

- 3) P.Mates, P.Průcha a J.Svatoň, c.d., s.85-87; srov. též Ch. Vorlíček, Pedagogická fakulta University Karlovy ve vývoji učitelského vzdělání v Československu, AUC-HUCP 15-2, 1975, s.53-100.
- 4) Nynější stav je zpracován zejména podle příručky Vysoké školy (sestavil J.Hartman), Praha 1981, aktualizované novými statistickými podklady.

Vysoká škola politická ÚV KSČ v Praze

- 1953 - zřízení školy pod názvem Vysoká stranická škola
- 1966 - škola přejmenována na Vysokou školu politickou ÚV KSČ
- 1972 - zahájení činnosti samostatné fakulty VŠP ÚV KSČ v Bratislavě
- 1985 - 1 obor studia (sociálně-politické vědy), rozdělený do 3 větví pro pracovníky v oblasti ideologie, hospodářské politiky a stranické práce v oblasti správy, řízení a ve složkách politického systému; po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor sociálně-politických nauk (RSDr.)

Lit.: Marxismus a současnost, zvl.č.2/1973. Sborník vydaný u příležitosti 20.výročí VŠP ÚV KSČ

Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti v Praze

- 1973 - zřízena jako samostatná vysoká škola univerzitního směru právního zaměření pro rezort federálního ministerstva vnitra
- 1974 - VŠ SNB rozdělena na 3 fakulty (veřejné bezpečnosti, státní bezpečnosti a ochrany státních hranic)
- 1978 - zřízena fakulta vyšetřování v Bratislavě
- 1985 - 4 fakulty, 2 mimo Prahu (veřejné bezpečnosti, státní bezpečnosti, ochrany státních hranic v Holešově a fakulta vyšetřování v Bratislavě); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor práv (JUDr.)

Lit.: 10 let Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti, Praha 1984

Samostatné pedagogické fakulty:

Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích

- 1964 - fakulta zřízena na místě pedagogického institutu v Českých Budějovicích
- 1985 - 3 studijní obory (učitelství pro 1.stupeň základní školy, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů, učitelství pro lidové školy umění); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Lit.: 25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích (uspořádali M.Hladílek a S.Cífka), České Budějovice 1973

Pedagogická fakulta v Plzni

1964 - fakulta zřízena na místě pedagogických institutů v Plzni a v Karlových Varech

1985 - 2 studijní obory (učitelství pro 1.stupeň základní školy, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Lit.: L.Mištera, Plzeň - vysokoškolské středisko, Plzeň 1969, s.108-126

Pedagogická fakulta v Ústí nad Labem

1964 - fakulta zřízena na místě pedagogických institutů v Ústí n.L. a v Liberci

1985 - 2 studijní obory (učitelství pro 1.stupeň základní školy, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Lit.: J.Požárský - B.Klement, 25 let Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. In: Informace o studiu v roce 25.výročí fakulty 1979-1980, Ústí n.Labem 1979, s.3-12

Pedagogická fakulta v Hradci Králové

1964 - fakulta zřízena na místě pedagogických institutů v Hradci Králové a v Pardubicích

1985 - 2 studijní obory (učitelství pro 1.stupeň základní školy, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Lit.: Studium na pedagogické fakultě v Hradci Králové 1984-1985, Hradec Králové 1984

Pedagogická fakulta v Ostravě

1964 - fakulta zřízena místo pedagogického institutu v Ostravě

1985 - 2 studijní obory (učitelství pro 1.stupeň základní školy, učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Lit.: 25 let Pedagogické fakulty v Ostravě (sestavil M.Dohnal), Ostrava 1978

Kromě toho: (srov. § 104(2) zákona č.39/1980 Sb. o vysokých školách)

Římskokatolická Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta
v Litoměřicích

1950 - bohoslovecká fakulta UK vyňata ze svazku Univerzity Karlovy; současně změněn její název

1953 - fakulta přesídlila do Litoměřic

1969 - zřízení pobočky CMBF v Olomouci

1974 - olomoucká pobočka CMBF přestává existovat

1985 - 1 studijní obor (bohoslovectví), po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor bohosloví (ThDr.)

Lit.: L.Pokorný, Stříbrné jubileum CMBF, Katolické noviny č.42/1975, s.1-3

Komenského evangelická bohoslovecká fakulta v Praze

1950 - fakulta zřízena pro studující bohosloví z evangelických církví v českých zemích a reformované studenty ze Slovenska

1985 - 1 studijní obor (bohosloví), po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor bohosloví (ThDr.)

Lit.: P.Filipi, Komenského evangelická bohoslovecká fakulta. In: Český ekumenismus, Praha 1976, s.228-230

Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze

1950 - fakulta zřízena pro studující bohosloví převážně z církve československé

1985 - 1 studijní obor (bohosloví), po vykonání státní rigo-

různí zkoušky titul: doktor bohosloví (ThDr.)

Lit.: Husova československá bohoslovecká fakulta. 35 let života a práce. In: Theologická revue Církve československé husitské roč. 18/1985, s.24-33

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

1952 - zřízena jako samostatná vysoká škola (vynětím ze svazku Českého vysokého učení technického) s fakultami anorganické technologie a organické technologie

1985 - celkem 4 fakulty (chemické technologie, technologie papíru a vody, potravinářské a biochemické technologie, chemicko-inženýrská); titul: inženýr (Ing.)

Lit.: Vysoké technické školy v Československé republice, Praha 1957, s.71-77

Vysoká škola chemicko-technologická v Pardubicích

1950 - škola zahájila činnost jako pobočná fakulta ČVUT

1953 - udělení statutu samostatné vysoké školy

1985 - 9 studijních oborů; titul: inženýr (Ing.)

Lit.: 25 let Vysoké školy chemicko-technologické v Pardubicích (uspořádal E.Červenka), Praha 1975

Vysoká škola strojní a elektrotechnická v Plzni

1949 - škola zahájila činnost jako pobočná fakulta ČVUT

1953 - udělení statutu samostatné vysoké školy

1960 - rozdělení školy na 2 fakulty - strojní a elektrotechnickou

1985 - 2 fakulty (strojní, elektrotechnická); titul: inženýr (Ing.)

Lit.: Pamětní publikace k dvacátému výročí Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni (uspořádal L.Kupka a kol.), Plzeň 1969

Vysoká škola strojní a textilní v Liberci

1953 - škola založena pod názvem Vysoká škola strojní s jedinou fakultou strojní

- 1960 - zahájení výuky na fakultě textilní s celostátní působností; škola přejmenována na Vysokou školu strojní a textilní
- 1985 - celkem 2 fakulty (strojní, textilní), titul: inženýr (Ing.)
- Lit.: 15 let vysoké školy strojní a textilní v Liberci 1953-1968, Liberec 1968

Vysoká škola dopravy a spojů v Žilině
(původně se sídlem v Praze)

- 1953 - zřízena samostatná Vysoká škola železniční v Praze (z bývalé železniční fakulty ČVUT) s 5 fakultami - dopravně-technickou, stavební, strojní, elektrotechnickou a vojenskou
- 1959 - škola přejmenována na Vysokou školu dopravní
- 1962 - škola přemístěna do Žiliny
- 1980 - nový název: Vysoká škola dopravy a spojů v Žilině
- 1985 - celkem 2 fakulty (provozu a ekonomiky, strojní a elektrotechnická), titul: inženýr (Ing.)
- Lit.: 25 rokov Vysokej školy dopravnej v Žilíně, Martin 1978

Vysoká škola ekonomická v Praze

- 1953 - založení školy na místě hospodářské fakulty Vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze; zpočátku 5 fakult (všeobecně-ekonomická, výrobně-ekonomická, vnitřního a zahraničního obchodu, financí a úvěru, statistiky)
- 1955 - fakulta statistiky zrušena
- 1959 - reorganizace všech fakult na VŠE; po jejím provedení má škola 3 fakulty (politické ekonomie, výrobně-ekonomickou a obchodní)
- 1961 - zřízení Institutu národohospodářského plánování jako samostatné fakulty
- 1966 - Institut národohospodářského plánování přejmenován na fakultu řízení
- 1985 - 4 fakulty (národohospodářská, výrobně-ekonomická, obchodní, řízení); titul: inženýr (Ing.)

Lit.: 20 let Vysoké školy ekonomické v Praze 1953-1973 (uspořádal O.Mrázek), Praha 1973

Vysoká škola zemědělská v Praze

- 1952 - osamostatnění školy od ČVUT; zřízeny 3 fakulty (agronomická, provozně-ekonomická, mechanizační)
- 1959 - lesnická fakulta ČVUT převedena na Vysokou školu zemědělskou
- 1960 - založena provozně-ekonomická fakulta VŠZ v Českých Budějovicích
- 1964 - lesnická fakulta přeměněna na Vědecký lesnický ústav se sídlem v Kostelci nad Černými lesy
- 1981 - Vědecký lesnický ústav v Kostelci nad Černými lesy přebudován na Ústav aplikované ekologie a ekotechniky
- 1985 - celkem 4 fakulty (agronomická, provozně-ekonomická, provozně-ekonomická v Českých Budějovicích, mechanizační); titul: inženýr (Ing.)

Lit.: Vysoká škola zemědělská v Praze (uspořádal M.Chroust), Praha 1982

Janáčkova akademie múzických umění v Brně

- 1947 - zřízení školy, jež byla rozdělena na dramatický a hudební odbor
- 1985 - 2 studijní obory (taneční umění, divadelní a rozhlasové umění); po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor filozofie (PhDr.)

Lit.: Zpráva Janáčkovy akademie múzických umění k 10.výročí osvobození ČSR, Brno 1955

Vojenské vysoké školy:

(u vysokých vojenských škol v českých zemích bylo upuštěno od sledování jejich institucionálního vývoje, neboť se jedná v převážné míře o interní informace rezortu MNO; nynější stav je zachycen podle cit.příručky Vysoké školy (sestavil J.Hartman), Praha 1981, s.67-70, 393-396)

Vojenská akademie Antonína Zápotockého v Brně

9 studijních oborů vojenskoinženýrského charakteru (ženižní strojní, tankový automobilní, výzbrojně technický, vojenská spojovací technika, automatizace velení - elektronické počítače, výzbrojně elektrotechnický, geodézie a kartografie, vojenské stavby, vojenská povětrnostní služba), titul: inženýr (Ing.)

Vysoká vojenská škola pozemního vojska
trojnásobného hrdiny ČSSR a hrdiny SSSR
armádního generála Ludvíka Svobody
ve Vyškově na Moravě

5 studijních oborů velitelsko-inženýrského charakteru (moto-střelecký, tankový, průzkumný, raketového vojska a dělostřelectva, ženižní), 1 studijní obor vojenskoinženýrský (vojenská chemie); u oboru vojenská chemie titul: inženýr (Ing.)

Vojenský lékařský a doškolovací ústav
Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové

3 studijní obory lékařské a farmaceutické (stomatologie, všeobecné lékařství, všeobecná farmacie), tituly: ve studijních oborech stomatologie a všeobecné lékařství titul: doktor medicíny (MUDr.), v oboru všeobecná farmacie - po vykonání státní rigorózní zkoušky - titul "doktor farmacie" (PharmDr.)

Studijní vojenský obor při fakultě tělesné výchovy a sportu
Univerzity Karlovy v Praze

1 studijní obor (tělesná výchova sport), po vykonání státní rigorózní zkoušky titul: doktor pedagogiky (PaedDr.)

Miluše Havránková, Vzpomínka na oběti nacistické perzekuce z řad profesorů a docentů Univerzity Karlovy	5
František Buriánek, Vzpomínka	18
Karel Galla, Karlova Univerzita - dříve a dnes	20
Ivan Lesný, Vzpomínky na uzavření a znovuootevření Karlovy Univerzity v letech 1939 - 1945	27
Josef Polišenský, Filozofická fakulta UK na jaře památného roku 1945	30
Jiří Syllaba, Mé vzpomínky na dobu nacistické okupace, věznění a osvobození	35
Karel Litsch, 17. listopad	46
Jan Havránek, Studenti Univerzity Karlovy na jaře a v létě roku pětáctýřicátého	70
Soňa Spurná, Univerzita Karlova a Československá akademie věd	135
Přehled základních dat institucionálního vývoje českých vysokých škol 1348 - 1985	
Michal Svatoš, Přehled základních dat institucionálního vývoje českých vysokých škol, vzniklých do roku 1945	147
Miroslav Kunštát, Přehled základních dat institucionálního vývoje českých vysokých škol vzniklých po roce 1945	160

ZPRÁVY ARCHIVU UNIVERZITY KARLOVY 1985

**Redakční rada: doc. JUDr. Karel Litsch, CSc.,
doc. PhDr. Jan Havránek, CSc.,
Miluše Havránková, PhDr. Michal Svatoš**

Uspořádala: Miluše Havránková

**Vydala Univerzita Karlova, Praha 1985,
jako účelovou publikaci Archivu Univerzity Karlovy**

**Vytiskly Tiskařské závody, n. p., Praha 1, provoz 53
AA 9,48 - VA 9,74 - 1. vydání - Náklad 600 výtisků**

MŠ - MK 21 514/79

60 - 84 - 85 17/99

Neprodejný výtisk